MÜÜRILEHT

TARTU JA MAAILMA KULTUURILEHT

KAHEKÜMNE ÜHEKSAS NUMBER : SÜGIS 2013

Esikaane foto: Renee Altov

KAASAUTORID

Vootele Ruusmaa tudeerib Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemias džässmuusikat. Hingelt esteet, kes usub, et ilu ja kunst suudavad maailma päästa. Seepärast on muusika ja luule põimunud tema jaoks kokku ühisosaks, milles on midagi maagilist. Meeldivad vaikus ning hilisõhtused jalutuskäigud. Üksindusel on oma võlu, kuid seda mingi piirini. *Loe Vootele luuletusi kõrvalleheküljelt.*

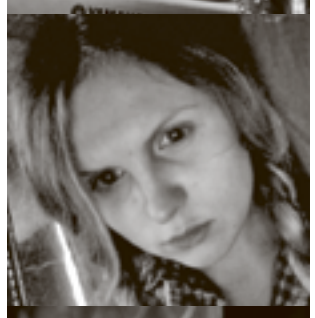

Mariann Tihane on täitsa rahulik kirjandusmagistrant, kes on pikka aega kõike „kirjanduslikku" intiimseks siseasjaks pidanud. Viimasel ajal on pisut teisiti, on nihe. Laseb sel uuel meelsusel kõneleda filosoof Alain Badiou sõnade läbi: „Inimene ei ole subjekt iseenesest, ta peab selleks saama. Ja see saamine oleneb sündmustele reageerimise võimelisuse määrast. Tõde on see, mis järgneb sündmusele, tõde on sündmusejärgne konstruktsioon. Armastus ja poliitika on selles mõttes kaks suurt sotsiaalse kaasamise figuuri – üks on kahe inimese vahel, teine kollektiivselt toimiv entusiasm." *Marianni kaastööd leiad arvamuslugude sarjast „Visand minu Eestist" ning kirjanduse rubriigist (lk 5 ja 39).*

Georg Merilo on vabakutseline ajakirjanik ning telesaatesarja „Conversations/Беседы/Vestlused" autor. *Georg arvustab Kukruse mõisas etendunud Maksim Gorki „Vassa Železnovat" (lk 22).*

Aro Velmet elab New Yorgis kolmandat ja USAs seitsmendat aastat ning kirjutab doktoritööd tervishoiust prantsuse kolooniates. Sellest hoolimata seisab ta hea meelega erinevate teatriürituste järjekordades. *Sellest, mida põnevat järjekorras seistes näha ja kuulda võib, kirjutab Aro leheküljel 23.*

Liisa Pool õpib Tartu Ülikoolis sotsioloogiat ja teatriteadust ning on olnud neli aastat Draama festivali blogi kaasautor ja üks vastutavatest toimetajatest. *Sellelt positsioonilt heidab Liisa pilgu tänavusele Draama festivalile, mille kohta saab lugeda lehekülgedelt 24–25.*

Argo Lilles on vabakutseline filmivõlutu, kes korrastab Kalama- ja filmimaitset (üritus Filmitops), tegutseb kinokompaniis (Uus Maailm Filmid) ja kirjutab sahtlisse filmiarvustusi ning kelle edasised unistused liiguvad kõik kakskümmend neli kaadrit sekundis. *Argo tutvustab filmi „Veregrupp" leheküljel 28.*

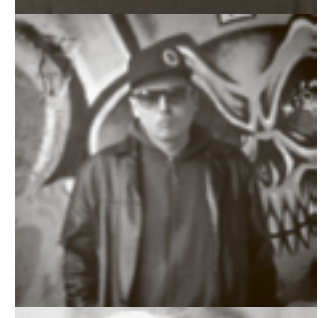

Alo Kivilo vaatab kino, viimasel ajal ennekõike vene oma, sest see on aus, silm puhkab ja hingel lastakse aadrit. Kogub polüvinüülkloriidi pressitud eskapismi nõuksiestraadist gootireivini. Muidu kirjutab haikusid, tulevikus midagi muud ka. Kunagi teeb bändi. Koolis õpetab leemureid. Teadust üritab ka teha. Duhhi on. *Alo arvustab leheküljel 28 filmi „Udus".*

Berit Renser on olnud Indoneesiaga seotud alates 2010. aastast. Ta filmis seal dokumentaali „Meie maa" (2011) metsanomaadidest, korraldas projekti „Teeme ära!" Yogyakarta linnas (2012) ning andis välja indoneesiakeelse raamatu „Kamu Indonesia Banget Kalau" (2013). Berit on ka eestikeelse reisiromaani „Seitse maailma" (2009) üks autoritest ning on kirjutanud kaasautorina erinevatele eesti väljaannetele. *Indoneesiasse Yogyakarta linna viib Berit ka seekordse „Kinotripi" lugejad (lk 29).*

Gerda Märtens omandab Eesti Kunstiakadeemias graafika erialal magistrikraadi, tegutseb paari raamatuprojekti kallal illustraatorina ja peab tihedat sidet ltaaliaga, kust hiljuti kahe aasta pikkuselt õpi- ja praktikaperioodilt naasis. Ütleb: „Lõuna-Euroopa inspireerib oma illustreeritud raamatu kultuuriga nii palju, et minusse ei mahu see emotsioon ja informatsioon ära, nii et tagasi olles lekib koledal kombel. Loodan, et see pigem kasu kui kahju toob." *Gerda vestleb lastekirjaniku ja koomiksikunstniku Davide Calìga leheküljel 34.*

Kadri Naanu on käinud ülikoolis üsna mitu aastat. Mõne aasta käib veel, et viimaks lugema õppida. *Loe Kadri raamatuarvustust leheküljelt 36.*

TOIMETUS

KIRI TOIMETAJALT

Filme vaadata meeldib ilmselt ühel või teisel kujul kõigile, neist hästi kirjutamine on aga oluliselt keerulisem. Mind paeluvad linateostes mõned spetsiifilised helid ja värvingud, esmakohtumised magnetina mõjuvate inimestega ekraanil või pärast linastust ning pidev jaht elusolemise tunde järele. Kirjutamine on minu peamine väljendusvahend, ettekääne jätta teised kohustused kõrvale, ja ka suurim vaenlane, kellega öötundideni maadelda. Elususe kätkemine kirjasõnasse näib õnnestuvat harva, ent kui see juhtub, siis tunne, mis nii lugejat kui ka kirjutajat valdab, on elusuurusest võimsamgi.

Üha enam jõuavad täispikkade teoste kõrval ajakirjanduse ja laiema publiku teadvusesse teised filmižanrid, nagu lühifilmid ja animatsioonid, mis ei olegi ainult lastele või ei tundu täiesti imelikud. Õhtuti, mil oled väsinud, aga ei taha veel päris magama minna, on teinekord hea vaadata mõnd seriaali. Lühemalt midagi tabavat öelda on ehk isegi raskem kui pika filmi jooksul ja sarjad peavad köitma väga erineva taustaga vaatajaid. Seetõttu on ka minu siht filmitoimetajana tuua välja oma mitmekesisuses palavamaid palu audiovisuaalsest loomingust seriaalide, lühifilmide, animatsioonide ja tulevikus miks mitte ka muusikavideote hulgast.

Kriitika sealjuures on ehk isegi üks põnevamaid filmidest kirjutamise vorme – ei ole ta päris ajakirjandus, aga mitte ka puhas kirjandus. Parimad arvustused ei ole kunagi objektiivsed, vaid on isikupärased ja stiilsed, panevad mõtlema. Eesti eripära võrreldes suuremate riikidega on filmiringkonna suhteline väiksus, terav arvustamine võib viia paratamatult ebamugava käesurumiseni filmitegija endaga järjekordsel esilinastusel kohalikus kinos. Kui ühe filmi kohta öeldakse ka miskit viisakat ja asjakohast, kuid varjupoolt välja toovat, siis seda tehakse tingimata arvustuse eelviimases lõigus, millele järgnevalt raputatakse endale tuhka pähe, et hoolimata nendest vigadest oli film üldjoontes ikkagi hea.

Sellisena on end näidanud tüüpiline filmiarvustus, aga kindlasti mitte alati. Tasakaalustatud, filmide eri tahke käsitlev kriitika on Eesti perioodikas esindatud ja selles suunas tahan liikuda ka meie lehe veergudel. Sellepärast mulle Müürilehes tegelikult meeldibki, siin on ruumi kirjutada, õhku mõelda ja sellest tulenevalt kaalutletud veendumust, et öelda söakaid mõtteid välja mustvalgel. Heasoovlikult ja samas endale midagi pähe puistamata, sest iga kriitik armastab ju filme ja üks elusalt arutlev tekst ei jäta külmaks ka lugejat.

Emilie Toomela

Helen Tammemäe	peatoimetaja	helen@muurileht.ee	Evelin Arust	kirjanduskriitika toimetaja	evelin@muurileht.ee
Maarja Pärtna	tegev- ja kirjandustoimetaja	maarja@muurileht.ee	Helena Läks	veebitoimetaja	helena@muurileht.ee
Keiu Virro	teatritoimetaja	keiu@muurileht.ee	Mariliis Mõttus	muusikareporter	mariliis@muurileht.ee
Joonas Sildre	koomiksitoimetaja	joonas@muurileht.ee	Triin Loosaar	moereporter	triinloosaar@muurileht.ee
Anna-Liisa Unt	linnaruumitoimetaja	annaliisa@muurileht.ee	Madis Katz	kujundaja/fototoimetaja	
Triin Tulgiste	kunstitoimetaja	triin@muurileht.ee	Pille Sepp	keeletoimetaja	
Emilie Toomela	filmitoimetaja	emilie@muurileht.ee	Renee Altrov	fotograaf	
Henri Kõiv	sotsiaaliatoimetaja	henri@muurileht.ee	Patrik Tamm	fotograaf	

KOLLEEGIUM: KAISA EICHE, INDREK GRIGOR, MARGUS KIIS, KRISTINA PAJU, BERK VAHER, AHTO KÜLVET, MART ZIRNASK, MARTIN OJA · VÄLJAANDJA: MTÜ TARTU KULTUURITEHAS · TOETAJAD: TARTU LINN, TARTU KULTUURKAPITAL, EESTI KULTUURKAPITAL · TRÜKK: PRINTALL · TIRAAŽ: 4000 · TASUTA!

Jälgi Müürilehe tegemisi ka twitteris ja facebookis!

Reklaam – reklaam@muurileht.ee

VÕIMALUS VALIDA

Kätte on jõudnud kohalike omavalitsuste valimised, mille tulemused mõjutavad meid kogu järgneva nelja aasta jooksul. Avaldame alates möödunud nädalast Müürilehe veebiväljaandes ja Facebookis kuni valimispäevani iga päev noorte inimeste mõttekilde seoses valimiste, poliitika ja aktiivsusega. Omamoodi antikampaania vastandub parteikampaaniate tühjadele loosungitele, kramplikele poosidele ja võltsidele naeratustele ning toob lugejate ette päris inimesed, kes on analüüsivõimelised ning kelle mõtted on rohkem väärt kui tühjad valimiseelsed lubadused. Käesolevast lehenumbrist leiab ka meie sotsiaaliatoimetaja Henri Kõivu usutluse pealekasvava põlvkonna ignorantsusest ja selle võimalikest tagajärgedest (*lk 6–9*).

Põhjus, miks me selle teema üles oleme võtnud, on ärgitada noori inimesi kaasa mõtlema, analüüsima ja iseseisvaid otsuseid langetama. Mõelgem nii, et ignorantsus ja valimata jätmine aitab ainult kaasa meile kõige ebasümpaatsema poliitiku võimule. Tuletame endale ja oma lugejatele meelde ka seda, et laulva revolutsiooni ajal sündis palju lapsi, kes on nüüdseks täiskasvanuks saanud, ja loodetavasti mõistab see põlvkond varem või hiljem, et nende käes on teatav võim muuta tänaste valikute läbi homseid otsuseid.

•

Mina ootan poliitikutelt lubadusi, mis tegeleksid teedeehituse kõrval sammude seadmisega Eesti ökoriigiks pürgimise poole, et Eestis loodaks korralik jäätmekäitlussüsteem. Alustada võiks selleks KOV-tasemel teavitustööst, kuidas prügi sorteerida, ning tingimuste loomisest selleks. Miks ei ole mu maja taga ikka veel biojäätmete ja pakendite prügikasti ning miks tuleb mul oma tühjade veinipudelite ja moosipurkidega läbi linna kolistada, et neile klaasikonteineris oma koht leida?! Ja kui on vaja ikkagi hirmsasti asfalti rullida, siis leidkem koht kergliiklusteedele ja turvalistele rattaparklatele linnaruumis. Tartu ja Tallinna (muudest linnadest rääkimata) vahemaid ja elanike arvu arvestades on absurdne, et räägitakse vaid suurte magistraalide vajalikkusest ja paar kollast triipu maalitakse teedele vaid põgusalt enne valimisi. Samuti soovin, et meditsiinisüsteem ei tegeleks vaid tagajärgedega, vaid panustataks enam preventatiivsesse tervishoidu. Rattaga sõitmise lihtsaks ja mugavaks tegeminegi on ennetav tervishoid! Samuti võiksid kohalikud omavalitsused seista hea selle eest, et elanike jaoks oleksid kättesaadavad taskukohased sportimisvõimalused, et elementaarsed teenused jõuaksid ka väiksematesse maakonnakeskustesse ja kaasaegne kultuur ei oleks pelgalt Tallinna hipsterite pärusmaa.

Veidi oskust laiemalt mõelda! Siinkohal eriti Tallinna senist linnavalitsust silmas pidades ei suuda ma pealt vaadata, kui küünilisi otsuseid langetatakse pelgalt partei huvisid silmas pidades, hoolimata sellest, milliseid tagajärgi võib see tuua piirkondlikul tasemel.

Ma arvan, et Eesti poliitika vajab värske silmavaatega inimesi, kes on suutelised mõtlema ka kohalikul tasandil otsuste langetamisel piirkondlikult ning globaalseltki. Inimesi, kelle mõttemaailm ei ole rikutud nõukogudeaegsest mentaliteedist, kus rahvale valetamine ja riigi tagant varastamine oli okei, sest „nii need asjad on alati käinud". Meie kolleegiumiliige Berk Vaher ütles mulle kunagi elutargalt, et selleks, et poliitikat teha, ei pea tingimata parteisse astuma. Poliitikat saavad mõjutada lisaks poliitikutele ka hea ajakirjandus, sotsiaalselt vastutustundlikud ettevõtted ja aktiivne kodanikkond – leidkem endale sobiv koht ja roll, aga mis põhiline, ärgem jäägem passiivseteks! Kes juba eelvalimistel oma häält pole andnud, siis tehkem pühapäeval vähemalt esimene õige valik ja mingem valima!

Helen Tammemäe
peatoimetaja

Vootele Ruusmaa

LUULE

Illustratsioon: Helmi Arrak

Krakówi kõrguv
tagahoovide labürint
sahiseb veerevate
lõngakerade katkemist.
Ariadne eleegia sumbub
kulunud kõrvade rõskes
seinasängis. Kare aeg
kraabib end kui nurruv
kass vastu põske –
miski ei juhtu
niisama, kõigel on
põhjus või tagamõte.
Hingan lärmaka
tänava sudust ja
paksu õhku ning
köhatan viisakalt,
mitte demonstratiivselt –
ei soovi tähelepanu.

Lõõmav päike vajutab
päevalillede kuivad
krudisevad seljad
kummargile. Tolmuste
palvetajate alandlikud
read venivad
silmapiiri võlvide
asuuri, tühjad peod
põlvedel. Ritsikate
laulus säriseb vaikus.

(La Victoria, Hispaania, 2013)

Väsimuse hambaaugud
tuikavad sähvivate
valgusvihkudena hilise
metroo tunnelsängis, kus
kuivanud kusehais kraabib
ninasõõrmeis ning hetkega
joonistuvad krimpsukortsude
kanjonid raskete silmade alla,
mis siiamaani veavad vagu
ruutude rägastikul, kui
Barcelona tervitab suduse
vihmasabinaga ja haarab
enda rüppe.

(Barcelona, 2013)

Nõelutud suudes

Nõelutud suudes auruv hingetus
kui sammalduv eluring puus
kaob aegamisi taevalindude lendu.

Kummargil kuu sügavasse neeldu
kugistatuna ahmitud needus
valutab vabaduse igatsust pealuus –
oh, milline väljapeetus!

Paks purpurpunane ring

Armastus valati ühest tassist teise
ning Sinu oma jäi tühjaks.
Minu tass ajas üle ja jättis
valgele laudlinale paksu
purpurpunase ringi.
Meie pilgud ei kohtunud,
kuid tühjus valgus neist
kui valus vaikus.
Silmad värelesid, kui püüdsin
lükata tassi endast eemale.
Kahjuks ei suutnud seda teha
ja tõmbasin hoolikalt
tassi tagasi.
Sulle ka ei saanud pakkuda,
Sul polnud enam janu.
Nüüd ongi toas kaks tühja tooli.
Tassidest ei tea enam keegi
midagi. Valgel laudlinal vaid
paks purpurpunane ring.

Üdini luustunud

Tardunud silmadelt
pudeneb üdini
luustunud ja kurb
hall vaikelu.
Kõris pundub
üksijäämisemaitse
teiste seas
mõrkjaks neelu.
Kõike ei saagi
jagada, isegi kui
seda sooviks. See
hoidmiseväsimus
puuribki hinge
vaikiva keelu...

Teadmatuse pudedad müürid

Teadmatuse pudedad müürid
kõrguvad arusaamatuse
samblal, küünitades
murenevat selgroogu
tujutsevatest tuultest
taevapiiri.
Unelevas udus
koob vihm hetkeks tõde
ning siis Sa lahkudki,
jättes selja taha
maha
vaikiva tõe ning
üksikud müürid.

Sulan ühte endaga

Sulan ühte endaga,
peites kuumavad peod
põue.
Punava kõue kuminas
kuulutan kartmatult
õigeks teod,
milles kumav õhtu
sureb hommikul
süütundeks.

Kuula luuletajat:
www.muurileht.ee/kuula-luuletajat-vootele-ruusmaa

SALE

SÜGISHOOAJA ALLAHINDLUS 16. - 31. OKTOOBER

Reede

www.reede.ee

Müürilehe arvamuslugude sari
„Visand minu Eestist"

Müürileht annab Eesti Vabariigi 95. sünnipäeva puhul sõna noortele ja avaldab käesoleva aasta vältel nägemusi ja mõtteid kaasaegsest Eestist. Kus tahavad laulva revolutsiooni lapsed oma vabaduse laulu laulda või mida peavad reivikultuurist võrsunud noored iseenesestmõistetavaks tehnoloogiliseks uuenduseks? Mida arvavad praegused elluastujad eestlusest ja mida mõtlevad kodumaast need, kes on seitsme maa ja mere taga? Kas valitsus vajaks reset'i ja laulupidu refresh'i?! Või vajame hoopis kerget värskendust ja pisut uuendusi?

Värskeid arvamusi ja uusi mõtteid ootame käesoleva rubriigi raames ka meiliaadressile arvamus@muurileht.ee.

ERROR. ERROR. DOES NOT COMPUTE[1]

Mariann Tihane

1.

(Aeg: mitte-olevik, mõõtmatu silmapilk. Ekraanil on näha karjatava hikikomori *süljepritsmed ja tema rahutute silmade peegeldus. Ta on loginud ennast äsja välja võrgumängust nimega „Kriitiline teooria" ja blogi-plahvatab ärevil sõrmil järgmist.)*

Ainult nihilismi kõnetamisest saab tänasel ajal alata osalev mõtlemine. Selleks tuleb alustada absoluutsest „lahutavast" liialdusest: „Kõik on läbi, pole mingit mõtet." Seda ei tuleks mõista nii, et kuna kõik on juba etteruttavalt läbi, siis on seetõttu ainsaks loogiliseks vaba tahte teostamisvormiks jäänud kas enesetapp või tahtetuna närbumine. Samuti mitte nii, et kuna lõpp on vääramatult saabumas, kuna „lõpp on ligi" (või osatavamalt: kuna „Ligi ongi lõpp"), siis muudab selle punkti alatine ligidus minu iga tegutsemispüüde nii või teisiti mittetegutsemiseks. Pigem võiks seda mõista põhjusetu „mis tahes tahtelisuse" tingimustes: kõik on läbi, „aga ta liigub ikkagi", eesmärgitult, tähendusetult, mõttetu tombuna, kantud ainult juhuslikest afektidest. Lühidalt tuleb suuta asetada ennast teatavasse „iga hinna eest tšilliva / rahatu või rõhutuna vireleva" elava surnu positsiooni, alalisse liminaalsesse ekslemisse, millest puudub igasugune sihipärastatav väljapääs. Kui haritlase targutamine ei julgusta, siis maksab võtta kuulda kõrgemalseisjaid. Möödunud rahutuste aastal nõudsid protestijatelt just sellist samastumist ka paljude valitsusliikmete väljaütlemised. „Sa ei võta meie tähendusi omaks, aga me oleme asendamatud. Kõik on läbi, aga sa liigud ikkagi edasi – kui meie viis ei kõlba, siis pole vahet, kuhu, kuidas või miks." *Connection lost.*

Aga milleks öelda, et me peaksime sellise liialdusliku nihilistirolliga nimme sõna-sõnalt samastuma? Kuidas saab niisugusest häirivast mõttetusest alata „osalev" või „tõeline" mõtlemine? Liiati on seda perspektiivi võrratult palju kergem lausuda, kui omal nahal kogeda, rääkimata selle teadlikust talumisest. Põhjus, miks oleks tarvis püüda tungida „iseenda põhjani" ja avastada sealt ainult ajuvaba pinnavirvendus, seisneb häältes, mis seda püüdlust takistavad, vastupanus, mida teel kohatakse – sekkumises, mis „loeb", lugemises, mis „läheb korda". Toon näite: praegune kirjutis pidi algama tükk maad hüsteerilisemalt, sest tahtsin väljendada „südametäiega" tundmusi, mida tekitavad minus möödunud aastal meedias toimunud vaidlused rahvusluse üle (ja neid vaidlusi on olnud erakordselt palju). See „vale algus" näeb välja niisugune:

> Eestlusega on *game over*. Rahvuskultuuri toimimiseks vajalik elav ja elavana muutlik sõna on väheste entusiastlike hõimlaste tegevusalaks, siinset elanikku on see lakanud mõjutamast. Eestlane on võõrandanud oma keele, tema sisu vohab alati mingis teises, eelkõige numbrite ja ihade keeles. Eksisteerib ainult tehno-eestlus, ülevaate-eestlus. Nagu masin, mis on ära minnes tühjalt käima unustatud. Uhke ja hää, *check it*, uhke ja hää, *check it*...

Miks ma selle mõttekäigu tsitaadina läbikukkunuks või ebatäpse fiktsioonina pagendatuks muudan? Reastagem mõned vastuhääled: „Kui sa ei suuda olla kasulik, siis jää vait või pane ennast põlema." – „Muidusööja piriseb." – „See sinu nihilism on nagu teismelise tütarlapse teeseldud enesetapukatse. Sul on tähelepanuvajadus." – „Aeg oleks oma fafa-landist edasi liikuda." – „Kallis inimene, sa lihtsalt ei tohi niimoodi ütelda. Ega mõtelda. See on vaenu õhutamine." – „Kullakene, aga vaata kui palju head ja loomingulist meil on. Kui palju tegijaid." *Connection lost.*

2.

(Koduaia värvikirev embus. Äsja pressitud õunamahla rüübates kirjutab keegi punaste kummikutega naine kahel sõrmel ja külma rahuga valmis sellise jutu.)

> [Osaleja nr 9] *Kui põletatakse maha kvartalit, milles ise elatakse, või kui seisatakse kooli, milles ise käiakse, kas siis öeldakse sellega: „See ei ole minu kvartal, see ei ole minu kool, õigupoolest see solvab mind, ma panen selle kinni." Või öeldakse hoopis: „See on minu kvartal, pange tähele, ma põletan selle maha."*
>
> [Galloway] Tegelikult mõlemat.

[Osaleja nr 9] *Või öeldakse: „See pole enam mitte kellegi kvartal, mitte kellegi kool."*

> [Galloway] Või, tulles tagasi tumeda sündmuse ideeni, see võib olla hoopis vajadus katsuda midagi, mis oleks *fucking* reaalne, vajadus olla kohal ja lasta leekidel silmadest tagasi peegelduda. Selles võib olla omaette kogemuslik tõde.[2]

Üsna rahumeelselt kulgeval valimisteaegsel sügisel mõjub selline arutlus nagu kohatu ulme. Õieti on viimastel aastatel maailma raputanud rahutuste lained meie jaoks üldse üks paras vaatemäng, midagi, millega *nemad seal*, taevas tänatud, tegelema peavad, isegi kui põleng on ukse taga (ka seda on nüüd näidatud, tihendatud ka). Meie vaigistame oma rahutust lauldes, juues, vaieldes ja töötades. Selge see, et ma ei olegi irooniline – kas peaksin siis tahtma vandaale oma tänavatele? Lausa suurepärane, kui meie vahva rahvas, taskud pappi täis, ja meie saare moodi maa, rikkustest lookas, esivanemate tarkusest kütet saades kosmilises üksmeeles üles taevani tõuseks – tagasi sinna, kust Kaali meteoriit meid kunagi kohale lennutas. Olgu, nüüd olin küll irooniline, aga ainult seepärast, et panna lugejat märkama fiktsioonide hirmuäratavat reaalsust seal, kus me enam ei mängi ega teeskle, nimelt reaalsuse enese fiktsioonis. „Mask võib olla tõelisem kui tobe tõelus maski taga," ütleb filosoof Slavoj Žižek. „Selleks et reaalsus oleks mõttele kättesaadav, tuleb see fiktsionaliseerida," möönab ka teine filosoof Jacques Rancière. Aga millise tõe leiame me eest, kui püüame samastuda inimlikult sellega, kes on pannud teispool ekraani põlema omaenda auto, maja, tänava? Meeleheide? Raev? Isiksusetuse-tunne? Selle üle mõteldes peaks ühtlasi küsima, miks pakub Eesti märatsejate eest justkui õndsat pelgupaika?

Pelk vaatemäng ja spektaakel, mis minus räägib – vaatan uudiseid nagu igaüks. Kaasaegne kriitiline teooria on teinud ebatavalistest ja ilma adekvaatse alternatiivse programmita rahutustest käesoleva aja mõtestamise probleemikeskme. Psühhoanalüütilised marksistid räägivad digitaalsesse jõkke kastetud generatsiooni „kirest Reaalse järele", st sõna otseses mõttes vajadusest katsuda seda, mida tegelikult katsuda ei saa (van Goghi maalid muudetakse kolmemõõtmeliseks, getodes süüdatakse „leegi tõe" nimel omaenese vara). „Ootused on kruvitud ebarealistlikult kõrgele," ütlevad ühed. „Me elame postkinematograafilise afekti ajastul," ütlevad teised. Põlvkonnad puuduvad, sest põlvkondadeks pole kellelgi piisavalt aega, isegi viis aastat tulevikku kõlab absurdselt kauge kujutlusena. Rahvusriigid peavad ajama globaalse neoliberaalse hegemoonia tingimustes konkurentsis püsimise nimel rahvale iba, mida rahvas ei usu. Eriti täbar on sellega Eestis, sest meil domineerivale ideoloogiale on antud lausa erinimetus – liberalismi ja konservatiivse maailmavaate mõistusabielust sündinud rahvusliberalism. Täbar seepärast, et majandusedu nimel on tarvis legitimeerida „rahvuslike voorustena" oskust tuua üha uusi sotsiaalseid ohverdusi. Teised nimetavad rahvusliberalismi toimeloogikat võimuvõitluse strateegiaks, mis kasutab võimu säilitamise nimel ära olulisi inimese käitumist mõjutavaid hirmumehhanisme[3] (näiteks ajaloolise traumaga raiumine, hullemad on muidugi populistlikud ksenofoobiaga ärgitajad). Samal ajal kui tavapärasele liitmistehetega opereerivale identiteedipoliitikale („sa oled [sugu][klass][rahvus]") on kõrvale kerkimas üha suurem mass n-ö lahutustehtest sündivaid „kogukondi" („sa oled [mis tahes], meil pole mitte midagi ühist, aga see mitteühisus ühendab meid puhtas esituses ja elususes, mida me nimetame Inimsuseks"), ähvardab Eestit enneolematu ebavõrdsus, äärемaastumine, valglinnastumine, väljaränne. 9. septembril avas president Riigikogu uue hooaja kõnega, milles ta kutsus üles tegema konkreetseid ettepanekuid, kuidas ühiskonda inimeste muutunud nõudmistega kohandada. Ta tõdes alternatiivide leidmise raskust, sest elame ajal, mil „[---] ühed ülistavad teoreetilist marksismi, teised usuvad pimesi turgudesse, kolmandad kiruvad kunagiste vapside moel erakondi ja ootavad kõva käe karmi kehtestamist". Ma kardan, et siia tuleb lisada, et „neljandad ei usu enam millessegi". Giorgio Agamben spekuleerib, et tuleviku-poliitika koondubki üha enam riikliku organisatsiooni ja mitteriikliku „mis tahes" hulga (absurdseks) vastasseisuks.

Niisiis, miks alustada nihilismi kõnetamisest? Sest kui me eksternaliseerime selle, kes asub meie endi seas (eks näita mustale ust, kui must on seesama valge tšilliv nihilist), tegeleme poliitika vastandamisega barbaarsusele, „unikaalse poliitikaga", mis tunnistab igasuguse alternatiivi radikalismiks või lauskommunistlikuks vahutamiseks. Poliitika on mõistagi lakkamatult antagonistlik väli, nimetamine ja väljaarvamine kuuluvad olemuslikult selle juurde. Kuidas aga kaasata inimest poliitikasse sellises tähenduses, et tema hääl oleks sellel antagonistlikul suhteväljal midagi enamat kui lihtsalt number, mis aeg-ajalt valimiskasti kukub (kui kukub)? On mõistlik eeldada, et selle jaoks tuleb tunda see hääl esmalt ära millegi muu kui suvalise mürana – või, mis veelgi jämedam, uue partei vastse võsuna. Möödunud rahutuste aastal nägime seda, kuidas väljaastumistest tekkinud intensiivsusi püüti kiiresti kanaliseerida, nõnda et leidub neid, kes arvavad, et selle tulemusel ei juhtunud mitte midagi, et rahutused läksid luhta. Aga seda öeldes tuleks möönda võimalust, et midagi siiski juhtus, ainult et see midagi on n-ö „positiivne eimiski": vaheduseks juhtus tõeline poliitika, sest rahvas otsustas võtta sõna ja selle sõna kadumine mittetõsiseltvõetavatesse hädalahendustesse jaotas reaalselt ümber seda, mis on nähtav, kuuldav ja öeldav. See ei pruugi olla mõne jaoks midagi enamat kui sõnamäng ja fiktsioon, kuid sellisel juhul on just nimelt ajalukku kadunud näivus see, mis on andnud mulle minu praeguse hääle, praeguse häälestuse. Selge, et otsustamatu ja äraootav, lausa imesid lootev ja ebarealistlik, aga ometi tuletis nihilistlikust mõtteeksperimendist. „Ma olen suvaline tomp suvaliste ihadega." Seda öeldes tuleks kuulatada, mida öeldakse (peasiseselt või -väliselt) vastuhäälena: „Ei, see ei vasta tõele, sest [põhjused]." Ja mõelda, kas vastandhäältel leidub ratsionaalne, võrdväärsusel põhinev ühisosa või mitte (või kas selle nimel maksab heidelda). Ainult sellisel moel saab tõsiseltvõetav poliitika olla võimalik. On enesestmõistetav, et mõtlemine ja tegutsemine ei asu sellises pildis opositsioonis: meil on *tõesti* suur vajadus osaleva mõtlemise ja kaasava sõna järele.

[1] *Tõlkimatu sõnamäng*
[2] *Alexander R. Galloway, French Theory Today. An Introduction to Possible Futures. 2010. Pamfletid on saadaval aadressil culturean-dcommunication.org/galloway/FTT.*
[3] *Nende kahe vastandliku käsitluse tõdemisega lõpeb kogumik „Eesti poliitika ja valitsemine 1991–2011".*

IGNORANTSE PÕLVKONNA

Henri Kõiv

Silvia Urgas: „Vahel tundub, et poliitika on nagu hobi inimestele, kes muidu endale ühtegi muud huviala ega kirge ei leia, ning mina tahaksin olla igal hommikul ärgates kindel oma tänases maailmavaates, mitte oodata järjekordset suunist partei peakontorist." Foto: Renee Altrov.

Mikk Mägi: „Poliitika ei ole ainult valimas käimine või valimata jätmine – just seda olekski meil aeg teadvustada. Meiega tehakse poliitikat kogu aeg, tahame me seda või mitte. Kui meile miski ei meeldi või ei sobi, tuleb see välja öelda. Mitte kodus kapi taga, vaid avalikult ja jõuliselt." Foto: Renee Altrov.

2012. aasta võtsid mitmed ühiskonnateadlased ja analüütikud kokku kui murrangulise aasta. Vaoshoitud eestlased oleksid lõpuks nagu paisu tagant pääsenud, voolates vähemalt kahel korral ühtse massina tänavatele. Veebruarikülma trotsinute seas oli seejuures eriti palju noori, kelle jaoks osutus internetivabadus märksõnaks, mis sütiku vabastas. Kas sellest võib teha järelduse, et noorte poliitiline apaatsus on möödanik? Parema hinnangu annavad kindlasti lähenevad KOV-valimised, kus valima tulevate 18–25-aastaste hulk võiks ületada üle pika aja 50 protsendi piiri.

Valimisuuringutega tegeleva keskuse ENES juht Mihkel Solvak näitab tagurpidi U-kujulisi kõveraid, mis kujutavad valimisaktiivsust vanusegruppide kaupa. Graafikute otspunktid markeerivad noorte ja vanade madalat osalust 2003. ja 2007. aastal toimunud parlamendivalimistel. Numbrite keeles rääkides käis Euroopa sotsiaaluuringu andmetele toetudes 2003. aastal valimas 43,7% 18–25-aastastest valijatest ning neli aastat hiljem 44,1%. Need on murettekitavad numbrid, mille täpseid põhjuseid pole põhjalikult uuritud, rääkimata võimalike lahenduste pakkumisest.

„Ma ei usu poliitikat ega poliitikute lubadusi, sest ma ei usu, et ulmekirjandusel minu päriseluga midagi pistmist on."
– Marit Ilison

Kui üldiselt võib poliitikas pettumist mõista nende valijagruppide puhul, kelle ootusi on süstemaatiliselt petetud, siis noorte seas juurdub küüniline hoiak varakult ja veel enne kui on valimiskastide juurde jõutudki. Solvaku sõnutsi on säärane tendents eriti ohtlik, sest nooruses tekkinud arusaamad kanduvad edasi tulevikku, mistõttu on edaspidi oodata valimisaktiivsuse üleüldist langust. Rohked poliitskandaalid ja poliitika negatiivne maine rahvasuus moodustavad üldise fooni, mille taustal on kujunenud välja ka noorte hinnangud.

Samas on see vaid mündi üks külg. Solvak viskab õhku küsimuse, mis on kõlanud paljude valijate suust: „Kuidas kanduvad praktilised huvid poliitilisse protsessi? Kas see ülekanne üldse toimib?" Iga nelja aasta tagant vallutavad tänava- ja telepildi lubadused, mille päritolu tekitab paljude seas küsitavusi. Jaburate ja rahva toetuseta valimislubaduste lakkamatu pealetung näitab, et esindusprotsess ei toimi efektiivselt. Kvaasinihet poliitika ja reaalse elu vahel täheldavad seda teravamalt noored, kelle huvid on valimisprogrammides pidevalt alaesindatud.

Ühingu Tegusad Eesti Noored (TEN) juhatuse liige Marian Võsumets soovitab poliitikutel pöörata pilk suuremate survegruppide (pensionärid, lapsevanemad) pealt sinna, kus oodatav häältesaak pole ehk nii suur. Noori eirates jäävad tagaplaanile lubadused, mis puudutavad näiteks huviringe ja sportimisvõimalusi. Pragmaatiliselt on poliitikutel tõepoolest kasulikum apelleerida vanusegrupile, kellelt hääled tulevad, kuid säärased protsessid on Solvaku sõnutsi tavaliselt pika vinnaga: „Kui üks vanusegrupp jätab valimisvõimaluse kasutamata, jäävad nende spetsiifilised huvid esindamata. Nii tekib olukord, kus mingi seltskonna, eristugu see teistest siis haridustaseme, sissetuleku või vanuse poolest, hääl on süstemaatiliselt alaesindatud."

„Ma oleksin poliitiliselt aktiivsem, kui mulle ei tunduks, et poliitiline aktiivsus on üks kõige vähetõhusamaid võimalusi ühiskonnale kasulik olla." – Silvia Urgas

Ei maksa samas unustada, et teine 50 protsenti noortest siiski käib valimas. Eesti Noorteühenduste Liidu (ENL) liige liris Viirpalu jagaks samuti noored vähemalt kahte gruppi: esimese moodustavad need, kes kuuluvad noorteühendustesse või osalevad muul moel aktiivselt ühiskondlikus tegevuses, teise grupi aga need noored, kelle jaoks on poliitika igav täiskasvanute värk. Talle sekundeerib Võsumets: „Kindlasti ei saa öelda, et noorte omaalgatus oleks madal. Väga palju toimub ümarlaudu, simulatsioone, debatte, koostatakse projekte ja resolutsioone, kuid need resolutsioonid ei jõua võimuesindajate lauale."

Seega oleks väär väita, nagu oleks noorte passiivsus tingitud

PEALEKASV?

Lähenevate kohalike valimiste eel otsustas Müürileht sõnakatelt noortelt kultuuriinimestelt poliitika kohta aru pärida. Saadetud lühikeste mõtteavalduste toel üritasime pealkirjas sõnastatud laiemale küsimusele vastust leida.

Vallo Kirs: „Ma elan inimeste keskel, kes teevad igapäevaselt otsuseid, mis mõjutavad omakorda ümbritsevate inimeste otsuseid. Selles tervikus paiknen ka mina. Sõna „poliitika" ei pea olema ilmtingimata halva maiguga." Foto: Patrik Tamm.

Anastassia Dratšova: „Ma ei huvitu poliitikast, sest parteide tegevus valimisperioodil sarnaneb liialt hiiglaslikele äriettevõtetele. Ühiskond ei saa täisväärtuslikult eksisteerida ja areneda selliste inimeste käe all, kes näevad kodanikke kui näotuid kliente ja nende probleeme kui võimaluste turgu." Foto: Renee Altrov.

nendepoolsest huvipuudusest. Võsumetsa väitel pole poliitikud osanud sellele huvile lihtsalt adekvaatselt reageerida, kanaliseerides noorte aktiivsuse talgustiilis üritustesse, nagu „Linn lilleliseks" ja „Koristame loomaaia ära". Nähtavasti oskavad rahvaesindajad suhelda eelkoolielaste laste ja algkooliõpilastega, kuid põhikooli lõpus, kui aktiivsemad lapsed juba noorteorganisatsioonidesse astuvad, võib selline retoorika kõlada aegunult, et mitte öelda õõnsalt. Teise äärmuse moodustab noore jaoks meedia vahendatud poliitdiskursus, milles kohalikud poliitikud jäävad enamasti liiga kuivaks. Viirpalu ütleb otse välja, et poliitikute esinemisoskus võiks olla parem: „Poliitik ei kõneta noori noortepärasel moel."

Üks lahendus oleks Viirpalu meelest poliitika toomine keskkonda, milles noor tunneb ennast koduselt, s.o internetti. Paraku on see olnud erakondade jaoks vähemalt seni hüpe tundmatusse ning soovitud tulemusi pole andnud isegi e-valimised. Sarnaselt parteidele oli ka Solvak üllatunud, nähes, kuidas e-valimised noori valima ei meelitanud: „Süstemaatilist efekti pole e-valimistel olnud. Need, kes niikuinii hääletavad, vahetasid lihtsalt oma valimisviisi."

Viirpalule jääb veel teine lootuskiir – järgmine poliitikute põlvkond, kellel tekib loodetavasti oskus noortele läheneda. Solvak ja Võsumets on selliste arengute suhtes pessimistlikumad, kuna partei noorteorganisatsioonid pole suutnud seni erakondade põhiliinist piisavalt eristuda. Solvaku meelest võiks noortekogu olla koht, kus saab ka emaparteile survet avaldada ja kriitiliselt debateerida. Tema sõnutsi pole noortekogud selle ülesandega hetkel toime tulnud ega erakondadele raskeid küsimusi esitanud.

„Minu jaoks on poliitika oluline, sest ma ei ela klaaskapis või koopas." – Vallo Kirs

Kui mõelda hetkeks nimedele, kes on noortekogudest poliitmaastiku tippu tõusnud, siis need eksnoored on võtnud üsna kiirelt omaks poliitväljal valitsevad mängureeglid. Vähemalt hetkel puudub noortel poliitikutel see usalduskrediit, mis võimaldaks neil poliitiliselt apaatseid noori mõjutada. „Kui tüübid, kes aasta tagasi on kilekotiga kuskilt raha saanud, ütlevad, et minge valima, sest see on oluline, siis see lihtsalt ei toimi," kirjeldab Solvak praegust situatsiooni kõverpeeglis. Solvak näeb samuti lahendust uute aktiivsete inimeste pealekasvus, kes ei tõuseks esile mitte ametlikke kanaleid pidi, vaid pigem parlamendivälise opositsioonina. Oleme jõudnud murranguni, millest eelmisel aastal korduvalt räägiti. „Eesti ühiskond on jõudnud murdeikka," nagu väitis Marju Lauristin ETV aastalõpuintervjuus.

Võsumets ja Viirpalu mainivad mõlemad nõukogude mentaliteeti, mis on pikka aega teatud arenguid pärssinud ja mille peegeldust me siiani Riigikogus näeme. „Eesti ühiskonnas on juurdunud konformistlik käitumine. Ah-küll-keegi-teeb-mis-nüüd-mina-suhtumine, mis võib olla tingitud nõukogude aja pärandist. Praeguste noorte vanematel ja vanavanematel polnud võimalust tulla tänavatele meelt avaldama, sest oli *üks* rada, mida tuli käia. *Üks* partei, mida tuli valida," meenutab Viirpalu. Vahepeal on jõudnud koos Eesti ühiskonnaga murdeikka ka vabas Eestis kasvanud noored, kes valitsejate käitumises iseennast enam ära ei tunne, pöörates pilgud abi otsivalt pigem mitteformaalsete kodanikuaktivismi kanalite poole.

„Suur hulk inimesi on mõistnud, et elukeskkonda on võimalik parandada ka ise tegutsedes," võtab Solvak kokku peamise muutuse. Liiga vara on veel öelda, kas noorte poliitiline ignorantsus on ehk üksnes madala valimisaktiivsuse kaudu võimendunud moonutus, mis ei võta arvesse tegelikke arenguid. Pealegi hoiatab Solvak säärase (pseudo)aktiivsusega kaasneva potentsiaalse pettumuslaine eest. Võsumets ei nimetaks seda poliitikas osalemiseks: „Meeleavaldamine sotsiaalmeedias või tänavatel on lihtsama vastupanu teed minek. See ei eelda initsiatiivi, vaid lihtsalt vastukaja." Solvak peab omakorda vajalikuks toonitada, et mitteformaalse osalusvormiga peab kaasnema ka traditsiooniline: „Huvide esindamine eeldab lõpuks ikkagi valimiskastide juurde minekut."

Solvak leiab, et uudsetest ja innovaatilistest osalusviisidest

jätkub lk 8 >

Kaur Riismaa: „Erakondade platvormid ei ütle mulle midagi, enamasti pole vahet, kas kirjutada alla selle või tolle erakonna nimi, nõnda ei pööragi ma teesidele tähelepanu, vaid annan oma hääle sümpaatsele ja end elus tõestanud kandidaadile, targale, mitte karismaatilisele. Inimesele, kes esindab minu jaoks ajaproovile vastu pidanud väärtusi." Foto: Renee Altrov.

Martti Poom: „Naljakas on, kuidas arvatakse, et see sügaveestlaslik vaoshoitus – antud olukorras mittehääletamine – viib paremateesse vetesse. See, et ma olen vait, garanteerib mulle parema elu? Kui ma ei küsi, siis ma saan? Vaikimine on kuld?" Foto: Patrik Tamm.

(rahvakogu) pole kasu, kui nende propageerijad ei avalda mõju valimiskastide juures. „Hääletamine muudab survestamise efektiivsemaks," kinnitab Solvak. Alternatiivse stsenaariumi puhul on meil hulk inimesi, kes tänavatel protestivad, aga kelle hääl otseselt valimistulemusi ei mõjuta, mistõttu erakonnad ei tunne vajadust käitumismaneeri muutmise järele. See suurendab omakorda üksnes pettumust ja küünilisust ühiskonnas.

Ilmselt nõuab iganenud käitumismaneeride muutmine jätkuvat ühist pingutust, sest näiteks uute osalusvormide proovimiseks peavad paljud noored murdma eelnevalt vanemate vastuseisu. Postsovetlikes maades on Võsumetsa sõnutsi siiani n-ö pehmed väärtused negatiivsesse valgusesse seatud, mistõttu selliste mõistete nagu vabatahtlik töö ja kodanikualgatus selgitamiseks tuleb näha ränka vaeva. „Mine tööle ja teeni parem raha – mis sa seal ikka suud maigutad," tsiteerib Võsumets paljude vanemate stampvastust. Solvak näebki võimaliku lahendusena jõukuse kasvu, mis võiks panna inimesi rohkem alternatiive kaaluma.

„Noor inimene ei tohi muutuda apaatseks, mõtelda, et ah, sitta kah, kuna nõnda kujuneme ühtseks värvituks massiks, kellele võib tont teab mis kägu ajada." – Kaur Riismaa

Aga siiski, kui me jääksime oma mugavustsooni ning loobuksime poliitikas osalemast – mis siis ikkagi juhtuks? „Hästi lihtsalt väljendudes kaotame sellega oma tuleviku," annab Võsumets mõista, et see pole hea idee. Mida distantseeritum on noor poliitikast, seda ebateadlikumaid otsuseid teeb ta valimiskasti juures. Ka valimata jätmist võib tõlgendada sel juhul ebateadliku otsusena. Tekib hulk inimesi, kes langetavad oma otsuse emotsiooni ajel või valimiskampaaniatest tulenevalt. Solvak nimetab neid ekspressiivse suhtumisega valijateks, kes vastanduvad instrumentaalsele valijagrupile. Kui esimesse seltskonda kuulujad otsivad valimisnimekirjadest eelkõige sümpaatseid figuure, siis teised valivad erakonda, olles teadlikud, millist kasu programm neile isiklikult toob.

Huvipuudus muudab valijad manipuleeritavaks ning loob soodsa pinnase valimispropaganda säilimiseks sellisel kujul, nagu see hetkel eksisteerib. Valem on iseenesest lihtne: nõudlikum poliitika eeldab nõudlikumaid valijaid. Iseküsimus on loomulikult see, kas praegune poliitiline eliit üldse huvitub sellistest arengutest. „Kui me noortesse ei investeeri, siis me ei hari seda põlvkonda, kes riiki juhtima hakkab," näeb Võsumets veel ühte ohtu.

Midagi on kodanikuhariduse levitamiseks noorte hulgas loomulikult juba tehtud: riik on toetanud demokraatiapäeva, noortele korraldatakse riigi, linna ja Euroopa tasandi võimuorganite tööd praktikas tutvustavaid simulatsioone, juba kolmandat korda toimuvad valimistega paralleelselt varivalimised, kus saavad oma hääle anda noored vanuses 13–17 eluaastat, kes pole veel valimisealised. ENL toetab valimisea langetamist kahe aasta võrra ning sel teemal on peetud ka laiemaid avalikke debatte. Ometi pole valimisea langetamine riikides, kus seda on tehtud (Austria), soovitud tulemusi andnud.

2007. aastal Austrias tehtud valimisseaduse muudatuse taustaks on üldine valimisaktiivsuse langus Lääne-Euroopas, sh eriti noorte seas, kes paistavad ülemaailmselt silma oma leige suhtumise poolest. 2008. aasta Euroopa sotsiaaluuringute andmetel langes valimisaktiivsus Prantsusmaal, Saksamaal ja Suurbritannias 18–25-aastaste hulgas suisa alla 50 protsendi. „Austerlased lootsid, et noorematel tekib valimisharjumus, kuid soovitud efekti pole vähemalt seni täheldatud," kinnitab Solvak, et valimisaktiivsus on Austrias endiselt madal. Samas täheldasid uurijad, et valimisea langetamine tõstis noorte informeerituse taset. Järeldus: kui anda noortele valimisõigus, ei pruugi nad seda kasutada, küll aga ärgitab see neid poliitika vastu rohkem huvi üles näitama.

„Hääle mitteandmine näitab inimese pohhuismi toimuva suhtes." – Martti Poom

Ka Euroopa näitel võib küsida, kas valimisaktiivsus on kõige parem indikaator noorte poliitilise osaluse hindamiseks. Võsumets toob välja, kuidas pika demokraatiatraditsiooniga rii-

< algab lk 6

Kati Ilves: „Mina ootan poliitikutelt lubadusi, mis oleksid läbimõeldud, realistlikud ja konstruktiivsed. Rahva esindajad võiksid keskenduda sellele, mis päriselt vajalik on. Populistlikud lahendused, nagu tasuta ühistransport või tasuta kõrgharidus, kõlavad küll hästi, aga ei tegele probleemidega sisuliselt." Foto: Renee Altrov.

Vallo Toomla: „Valimised on mulle tava ning mänguline orienteerumisharjutus poliitikamaastikul, mille taga peitub idealistlik soov toetada demokraatia ideed ning inimlikku vajadust avaldada vaba mõtet. Võib-olla on demokraatia vaid näivus, poliitikud eneste mängude lõksu jäänud armetud olevused, riigipiirid iganenud vaatenurk planeedile Maa, kuid mina lähen valima, sest alati on nimekirjas keegi, kes on piisavalt aus, puutumatu, julge, rikkumata, inimlik, selge silma- ning maailmavaatega (vahel on ta kahjuks teises ringkonnas). Selliseid inimesi tuleb toetada ja miks mitte valimistel." Foto: Renee Altrov.

kides on konkurents kodanikuharidust pakkuvatesse noorteprojektidesse, nagu Mudel Euroopa Parlament (MEP), jätkuvalt ülitihe. Eesti kohta vähemalt hetkel veel sama väita ei saa. Viirpalu meenutab aga uudiskaadreid välisriikidest, eriti Euroopa lõunaosast, kus ebamugav määrus toob paljuski noortest koosneva rahvamassi alati tänavatele. Paraku on sotsiaalteadused ühiskonna arengutest alati sammu võrra maas, mistõttu noorte poliitilise osaluse teisenemise kohta puuduvad põhjalikud uuringud.

Selge on aga see, et taasiseseisvumisega kaasnenud entusiasm, mis paljudes peredes isegi põhiseaduse söögilauateemaks muutis, on kahe kümnendi jooksul kuhugi kadunud. Toonase poliiteufooria järelmõjusid võib Solvak küll näpuga graafikule osutades tuvastada, sest 90ndate alguses esimese valimiskogemuse saanud põlvkond käib endiselt keskmiselt usinamalt valimas, kuid noored sellist sidet riigiga enam ei taju. Erinevalt kahekümne aasta tagusest perioodist ei usu paljud tegusad noored hetkel, et nad võiksid tuua ühiskonda oma tegevusega soovitud muutust. Praeguste tendentside jätkumise eest hoiatab ka Viirpalu: „Ühiskond on väikese kriisi ees."

Süüdlastele on antud juhul väga keeruline osutada. Ilmselt on selle kahekümne aasta jooksul olnud inimestel targematki teha kui pidevalt omariikluse peale mõelda: tuli teha karjääri, luua pere, avastada raudse eesriide taga peitunud avar maailm, nautida vabadusega kaasnevaid hüvesid. Nüüd on mingi osa ühiskonnast oma naba imetlemisest väsinud ning adutakse taas avaramat pilti. Kui see ei väljendu otseselt valimistel, siis ühiskondlikel teemadel kaasamõtlevate inimeste ring on kahtlemata laienenud. Võsumetsa hinnangul on juba see piisav põhjus rõõmustamiseks: „Poliitikas osalemine tähendab ka seda, et ollakse teadlik sellest, millised on laiemad ühiskondlikud tendentsid – mis üldse Eestis ja maailmas toimub." Tõepoolest, meelsust võib väljendada ka kunsti ja muusika kaudu. Murrangu algust dateerivad paljud ju hoopis ühe väga mastaapse teatriprojektiga.

Niisiis, kas vastus pealkirjas esitatud küsimusele on jaatav või eitav? Müürilehe projekti käigus kogutud arvamused sunnivad tsiteerima taasiseseisvunud Eesti esimest presidenti: „Olukord on sitt, aga see on meie tuleviku väetis."

Artiklis on toodud välja üksnes lõigud noortelt saadud vastustest. Täispikad tekstid ilmuvad jooksvalt enne valimisi Müürilehe veebilehel ja Facebookis koos autoritest tehtud anti-valimisplakatitega.

HOOANDJA

Jätkame Müürilehe ja ühisrahastusplatvormi Hooandja koostöörubriiki, milles tutvustame lähemalt huvitavaid käimasolevaid projekte ning tegemisi, mille teostumisele ka Müürilehe lugejatel on võimalik kaasa aidata.

„KALEVIPOJA" KOOMIKSIRAAMAT

Projekti eesmärgiks on anda eesti rahvuseepos „Kalevipoeg" välja koomiksiraamatuna, mis oleks vastuvõetav kõikidele vanusegruppidele. Ettevõtmisega soovitakse „Kalevipoja" lugu koomiksivormi kaudu kaasaegse lugejaskonna jaoks elavdada ja ühtlasi teha sellest tänapäevases mõistes väärikas rahvakultuuri kunstiteos.

Eepos on plaanitud välja anda neljas osas, millest igaüks võimaldaks lugejal saada sisutiheda visuaalse pildi abil kogu sündmustikust põhjaliku ülevaate. Realistlikus stiilis pildimaterjalile, arhailistele regivärssidele ja ajaloolisele materjalile tuginedes avaks teos lugejale muinasaja ühtaegu karmi ja poeetilise maailma. Kujundaja leidmiseks korraldati noorte kunstnike seas konkurss, mille võitis Toom Tragel. Koomiksiraamatu üllitamine annab noorele andekale kunstnikule suurepärase eneseteostuse ja loomingulise väljakutse võimaluse.

Lisaks on eesmärgiks lugejate mälu värskendada ja neid harida, sest iga osa lõpus on õppe- ja abimaterjalid, kaart ja küsimustik Kalevipojaga seotud sündmuste ning paikade kohta. Koomiksina oleks rahvuseepost kergem ka teisi keeli kõnelevatele inimestele tõlgete kaudu tutvustada.

Kõik neli osa soovitakse välja anda Eesti Vabariigi 100. juubeliaastaks. Iga osa orienteeruvaks valmimisperioodiks oleks 10 kuud. Käesolev projekt aitab kaasa koomiksiraamatu esimese osa valmimisele. Ettevõtmist teostab MTÜ Kultuuripärandi Hoidja.

„Kalevipoja" koomiksiraamatu valmimisele saab anda hoogu 29. novembrini aadressil www.hooandja.ee või QR-koodi vahendusel.

Näide „Kalevipoja" koomiksist. Kaader Hooandja videost.

HERBERT HAHNI KOOL KORRASTAB KOOLIMAJA RUUME

Sel sügisel alustasid Pärnus Herbert Hahni Koolis oma kooliteed 15 last. Waldorfi pedagoogikal põhinev haridusasutus on sündinud lapsevanemate entusiasmist ja kogukondlikust vaimust. Kool täieneb igal aastal ühe klassi võrra, eesmärgiga kasvada lõpuks 9-klassiliseks põhikooliks. Waldorfi pedagoogika juhtmõte on lähtuda lapse õpetamisel tema ealistest vajadustest ning iseärasustest. Paraku puuduvad koolil hetkel õppetöö teostamiseks püsivad ruumid.

Õnneks on Pärnu linn andnud koolile kasutada õdusa õhkkonnaga ajaloolise maja. Kuna see on aga ehitatud 19. sajandi lõpul, siis on vaja hoone õppetööks päästeameti ja terviseameti ettekirjutustega vastavusse viia. Remonttööde lõpetamiseni on õpilased ja klassiõpetaja sunnitud kasutama tundide korraldamisel teiste Pärnu haridusasutuste abi.

Hooandja projekt avaks koolilastele sõna otseses mõttes uksed oma majja, sest kogutud annetusi kasutatakse vanade trepikodade vastavusse viimiseks päästeameti nõuetega ning vana maja miljööga sobivate tuletõkkeuste tellimiseks.

Herbert Hahni kooliruumide töökõlbulikuks muutmisele saab anda hoogu 8. novembrini aadressil www.hooandja.ee või skannides kõrvalolevat QR-koodi.

Tänavusel Etnokulpide jagamisel võidutses Zetod

Reedel, 11. oktoobril Pärimusmuusika Aidas toimunud 2013. aasta etnomuusika auhindade tseremoonial läks viiest rahvahääletuse teel antavast kulbist kolm Zetodele. Etnokulpide ehk Eesti parimate etnoartistide, -plaadi ja -loo valimine kestis kaks nädalat ja oma hääle sai anda selleks loodud hääletuskeskkonnas. Hääletamas käis ligi 1200 pärimusmuusikahuvilist, kes said valida soovitatud kandidaatide poolt või ise oma lemmiku välja pakkuda.

Parima plaadi auhinna sai veenva ülekaaluga teiste sel aastal välja antud pärimusmuusikaalbumite ees Zetode „Lätsi kõrtsu". Samamoodi oli rahvas kindel ka parimat kollektiivi ja aasta parimat lugu valides, milleks said Zetod ja nende „Sõda om lännü' sõudõmahe". Tasavägisem oli konkurents parima lauliku ja pillimängija kategoorias. Pillimängijatest edestas Silver Sepp kõige napimalt Kulno Malvat. Parima lauliku kulbi sai Mari Kalkun. Raadio 2 eriauhind läks tänavu Bombillazile ja Eesti Pärimusmuusika Keskus pidas tunnustamisväärseks Indrek Kaldat.

Ürituse salvestust saab kuulata täispikkuses pühapäeval, 20. oktoobril kell 19.00 Raadio 2 sageduselt.

Genialistide Klubi raadio ootab toimetusse liikmeid

Käesoleval sügisel alustas Genialistide Klubis tegevust värske õhinapõhine raadiorakuke, mille toimetusse kuulub praeguse seisuga kümme inimest. Oktoobris alustanud programm on esialgu eetris Genialistide Klubi kohvikus ja Tartu Uues Teatris, lisaks saab raadiot internetis järelkuulata ja raadiosaateid ka alla laadida. Saatevalikuga on plaanis kajastada Genialistide Klubi, Tartu Uue Teatri, Domus Dorpatensise, aga ka teiste Tartu kultuuriasutuste tegemisi ning linnas toimuvaid sündmuseid. Oktoobrist alates saab raadio endale ka ruumid Genialistide Klubi katuse all.

Esimeste salvestuste põhjal on hetkel valmimas saated eri riikide kultuurist ja toidust, kuuldemängud, reportaažid, luulesaade, demosaade, kaks erinevat muusika- ja jutusaadet ning arutelu- ja filmisaated. Käesolevaga ootab raadio enda ridadesse nooruslikke ja toredaid toimetajaid, kes otsivad võimalust enda ideid raadiomeediumi kaudu teostada. Teretulnud on ka inimesed, kes ei ole raadiotööga varem kokku puutunud, sest vajaduse korral annavad nõu raadio asutajaliikmed.

Ühendust saab võtta aadressil raadio@genklubi.ee või küsida Genialistide Klubi kohvikust.

Tartus toimub lugemisteemaline konverents

Tartu Ülikooli ajakirjanduse, kommunikatsiooni- ja infoteaduste instituut on korraldanud viimasel 10 aastal suuri sotsioloogilisi uurimusi meedia ja ühiskonna muutumise kohta, paljude vaatlusaluste valdkondade hulgas on olnud raamatueelistused ja lugemisharjumused. Raamatu-uuringuid on tehtud Eestis alates 1970. aastate lõpust. Praegu ollakse Eesti elanikkonna lugemisharjumuste uurimisprojekti lõppstaadiumis, mis käsitleb kultuurisuhte, eriti aga raamatulugemise muutumist viimase nelja aastakümne jooksul.

Selle projekti lõpetuseks viiakse Tartu Ülikooli Raamatukogus 31. oktoobrist 1. novembrini ellu rahvusvaheline konverents „Reading In Changing Society". Konverentsil käsitletakse raamatulugemise erinevaid aspekte muutuvas ühiskonnas. Vaatluse alla tulevad raamatute lugemise ja nõudluse tendentsid; digitaliseerimine, e-lugemine ja raamatu tulevik; põlvkondade vahetus ja lugemine; raamatukogu sotsiaalsed funktsioonid kaasaegses ühiskonnas jm. Esinevad Marju Lauristin, Asko Tamme, Krista Lepik, Peeter Vihalemm, Maarja Lõhmus, Marin Laak, Olga Einasto jt.

Täpsem info ning konverentsile registreerimine aadressil www.utlib.ee/aki2013/

Kodanikualgatus saadab valimisreklaamid parteide kontoritesse tagasi

Kodanikualgatus „Tagasi lätetele" korraldab käesoleval sügisel seoses kohalike omavalitsuste valimistega aktsiooni, mille eesmärgiks on koguda kokku postkastidesse laekuvad valimisreklaamid ning viia või saata need parteidele tagasi.

„Tagasi lätetele" üleskutse andmetel moodustab reklaamikulu 60–90% erakondade kogukuludest, keda rahastatakse peamiselt kahel moel: kas annetustest või erakondade riiklikest toetustest ehk maksumaksja rahast. Ühtlasi on valimiskampaaniad sisult suuresti kommertsiaalseteks ettevõtmisteks muutunud. Rohujuuretasandil toimuva aktsiooni kaudu soovitakse saata parteidele järgmine sõnum: „Poliitik, pea oma valijast lugu, ära raiska ressursse ning võimalust põhjendada valijale oma tegevusplaane sisuliselt. Palun taha, et sind valitaks sinu sisu, mitte kesta järgi. Ole ise selline, et sul seda sisu pakkuda oleks, sest see on põhiline viis, kuidas hoida ära inimeste pettumust poliitikas."

„Tagasi lätetele" kogumispunkt Genklubis

Reklaami tagastamiseks on kolm võimalust: 1) tuua see vastavasse kogumispunkti, kust see partei kontorisse tagasi toimetatakse; 2) saata see posti teel kohalikesse parteikontoritesse (soovitatavalt saaja kulul); 3) viia see isiklikult parteikontoritesse tagasi. Kogumispunktid asuvad Tartus Genialistide Klubis (Magasini 5), Tallinnas raamatukogu Kapsad juures (Koidu 84) ning Rakveres Teatrikohvikus (Kreutzwaldi 2a). Kogumispunktidesse laekuvat reklaami sorteerivad vabatahtlikud 16.–17. oktoobril, tagastamisaktsioon toimub 18. oktoobril.

Jooksvat infot edastatakse Facebookis: www.facebook.com/groups/tagasilatetele/

Üritusest saab ülevaate aadressil: tagasilatetele.blogspot.com

Teine Tallinna fotokuu

27. oktoobrini toimub Fotokunstnike Ühenduse (Foku) eestvedamisel juba teine rahvusvaheline Tallinna fotokuu.

Fotokuu fookuses on fotograafia roll kaasaegses kunstis. Seda, kuidas pildid mõjutavad meie ajataju ja olevikukogemust, uurib festivali programmi keskmes olev rahvusvaheline kuraatorinäitus „Kahtluse varjud" (kuraator Niekolaas Lekkerkerk, Holland), mis avati 1. oktoobril Tallinna Kunstihoones. Näitusel osalevad Nina Beier, Persijn Broersen ja Margit Lukács, David Raymond Conroy, Filip Gilissen, Ane Mette Hol, Toril Johannessen, Flo Kasearu, Gert Jan Kocken, Laura Kuusk, Oliver Laric, Gabriel Lester, Katja Novitskova, Magali Reus, Meriç Algün Ringborg, Jani Ruscica, Mario García Torres, Tarvo Varres.

Esmakordselt laienes fotokuu ka Tartusse, kus saab vaadata 20. oktoobrini Anneli Porri kureeritud fotonäitust „Kus lõped sina, algan mina" Tartu Kunstimajas. Näituse keskne teema – ruumi- ja keskkonnataju – toob kokku eesti fotokunsti klassikasse kuuluvad teosed aastatest 1992–2013. Teiste seas näeb töid Dénes Farkaselt, Eesti selleaastaselt

Flo Kasearu seeriast „Väljakasvanud". Foto Diana Tamane.

esindajalt Veneetsia biennaalil, kunstnikeduolt Johnson & Johnson, Flo Kasearult, Paul Kuimetilt, Laura Kuuselt jt.

Fotokuu lõpetab oktoobri viimasel nädalavahetusel (25.–27. oktoober) juba neljandat korda toimuv Eesti fotokunstimess Telliskivi Loomelinnakus, kus saab kolme päeva jooksul näha ja soovi korral osta veerandsaja tunnustatud fotokunstniku teoseid. Messil osalevad Alan Proosa, Anna-Stina Treumund, Diana Tamane, Flo Kasearu, Helen Melesk, Helina Kõrm, Herkki Erich Merila, Ivar Veermäe, Kalev Vapper, Karel Koplimets, Krista Mölder, Kristiina Hansen, Madis Katz, Maido Juss, Paco Ulman, Paul Kuimet, Peeter Laurits, Reimo Võsa-Tangsoo, Renee Altrov, Sigrid Viir, Tanja Muravskaja, Terttu Uibopuu, Tõnu Tunnel, Triin Rebane.

Tallinna fotokuu toimus esmakordselt 2011. aastal Euroopa kultuuripealinna programmi raames. Festivali eestvedaja Foku eesmärgiks on arendada ja tutvustada kaamerapõhist kunsti ja visuaalkultuuri, esindades valdkonna professionaale nii Eestis kui ka välismaal.

RUNDUM alustab!

26. septembril avas uksed uus *artist-run space* RUNDUM. Tegemist on noorte kunstnike algatatud liikuva loomingulise platvormiga, mille eesmärgiks on luua võimalusi suhestumiseks erinevate kohtadega, reageerida tühikutele Eesti loomemaastikul ning uurida seejuures omaalgatuslike praktikate võimalikkust kohalikus kontekstis. Korraldajad näevad RUNDUMit ühe võimaliku reaktsioonina olukorrale, kus kooliharidus on käes, kuid puudub otsene väljund/tööturg, mille poole pürgida. Nii on RUNDUM õppeprotsess, mille käigus küsitakse, kuidas tulla toime vabakutselise kunstitöötajana, milline võiks olla loovisikut ja erasektorit võrdselt väärtustav koostöö, kuidas toimivad teiste riikide *artist-run space*'id jne.

RUNDUMile panid aluse Kulla Laas, Mari-Leen Kiipli, Aap Tepper, Mari Volens ja Kristina Õllek, keda seovad õpingud Eesti Kunstiakadeemia fotograafia osakonnas ning ühiselt tehtud näitused Katarsise projektiruumis (jaanuar 2013) ja Hobusepea galeriis (aprill 2013); 2014 aasta aprillis on tulemas ka näitus Draakoni galeriis. Senised väljapanekud on tegelenud ruumi ning ruumist tingitud vaatamis- ja tajumisviisidega. Ruumiga suhestumisel ja uute kontekstide loomisel on oluline osa ka RUNDUMi tegevuses.

RUNDUM on osa uuest hariduslikust initsiatiivist Prologkool, mille eesmärgiks on luua tugistruktuur ideedele, mis on ühelt poolt niivõrd mitmetahulised ning teisalt spetsiifilised, et ei mahu olemasolevatesse sahtlitesse. See on „kasutajate kool", kus haridus on eelkõige potentsiaal, valmidus, mille realiseerumiseks tuleb võtta ruumi ja aega kriitiliste küsimuste esitamiseks, aruteludeks, kahtlemiseks ja katsetamiseks – iseenesest lihtsad asjad, mis tunduvad meie ümber aga pidevalt kokku tõmbuvat.

www.rundumspace.com

Rundum. Foto: Aap Tepper.

Improteatrite festival TILT

18.–19. oktoobrini toimub Telliskivi Loomelinnaku mustas saalis teatrifestival TILT. Improvisatsiooniline teater erineb klassikalisest selle poolest, et laval sündivad lood on igal õhtul uued. Kõik etendused valmivad publiku silme ees vaatajate väljapakutavate sõnade abil, mis annavad näitlejatele tegutsemiseks inspiratsiooni. Kuigi improteater on üle maailma väga populaarne, teatakse Eestis sellest veel suhteliselt vähe. Selleks et aina arenevat impromaastikku paremini tutvustada, korraldatakse Eesti esimene improteatrifestival, kus esinevad kõik siin tegutsevad improteatrid – Eesti Improteater, Improkraatia, Improgrupp Jaa! ning samuti külalised nii Soomest (Clark & Addison), Lätist (Rīgas Improvizācijas Teātris), Norrast (Det Andre Teatret) kui Inglismaalt (Katy & Maria).

Lisaks etendustele on võimalik osaleda festivali raames ka improteatri neljas töötoas. Olenemata taustast on kõik oodatud improviseerimist proovima ja end arendama.

Kava ja piletiinfo: www.improteater.ee

Tehnikasõltlaste päästmine

PolygonTeatri komöödia „Jessika kutsikas" toob publikuni tehnikalembuse ohud. Peategelase sõltuvus arvutitest ja mobiilidest mikrolaineahjude ning videomakkideni välja on ilmselt tuttav paljudele tänapäeva inimestele.

Lavastuse perekond püüab end poja nimel tehnikast lahti raputada. Kuna väikeses linnas pole eriti reaalseid lahendusi saada, üürivad nad psühhoterapeudi nõuandel kultuurimaja, et jõuda läbi draamateraapia probleemi juurteni ja läbi selle ka lahenduseni. Selleks et pojaga kontakti leida, võtavad vanemad eesmärgiks minna perega näitelaval ühisele metsaretkele, seal ära eksida ja seeläbi teineteist taas leida.

Lavastaja: Ingomar Vihmar. Mängivad: Epp Eespäev, Kleer Maibaum-Vihmar, Martin Algus, Tamur Tohver. Lava ja kostüümid: Mae Kivilo. Valgus: Triin Hook.

Esietendus 21. ja 22. novembril Tallinnas Polygoni Amfiteatris.

Lisainfo: www.poly.ee

MÜÜRILEHE AASTA VIIMANE NUMBER POSTKASTI TASUTA

Saada kõrvalolev tellimissedel meile postiga.

MÜÜRILEHT

Tellija: nimi:
aadress:
e-post:

Jah, ☐
*Soovin tellida Müürilehe 2013. aasta viimase numbri tasuta oma postkasti**

(P.S. – lipiku pöördele võid kleepida postkaardi)

**Järgmise lehenumbri kättesaamiseks peab tellimuskupong jõudma Müürilehe toimetusse hiljemalt 4. oktoobriks.*

SAAJA
TASUB POSTIKULU
Luba nr 1826

MAKSTUD VASTUS
EESTI

Müürileht
Tatari 64
10134 Tallinn

DJ-ANKEET

Foto: Kristopher Luigend

Ats Luik

Haigla rulapargi gängist tuttav Ats on Tallinna tantsumuusikaskeenel teada tegija, aeg-ajalt kirjutab ta kriitikat Areeni muusikaveergudel ning ülemöödunud aastast on nii mõnelgi korral juhtunud, et tal R2 eetris Raul Saaremetsa viimase legendaarseks saanud saates „Vibratsioon" asendada on tulnud. Käesolevast sügisest on Ats koos vanade sõprade Kristopher Luigendi ja Jan Tomsoniga saatejuht ka üle nädala esmaspäeviti R2 eetrist kostuvas „Haigla saates" ja hoolimata sellest, et uksed sulgeb armsaks saanud rulapark Telliskivi kompleksis, ei ole veel niipea karta, et Haigla peod otsi kokku hakkaksid tõmbama. Tundub, et Mutant Disco kõrvale on tekkinud peale 15 tegutsemisaastat võrdväärsed kamraadid.

DJ-debüüt: Võimalik, et see juhtus millalgi keskkooli alguses, umbes siis, kui Kristopher elas ühe vanalinna korteri elutoas/köögis diivanil & üüriraha nappis. Oma esimese peo & ühtlasi ka DJ-debüüdi korraldasime Sauna tänava Võitlevas Sõnas. No okei, loomulikult mitte puhtalt üüriraha pärast, vaid ka suurest põnevusest, huvist muusika & DJnduse vastu. Tehnilised oskused olid muidugi valusalt alla arvestuse. Kui ma ei eksi, siis oli see Alari Orav, kes tuli mingil hetkel pulti & keeras madalad sagedused tagasi peale – olin mitu lugu ilma bassita mänginud. Oeh jah... Tänu talle selle eest!
Muusikas oluline: Et lõikaks otse südamesse.
Mida mängin: Oleneb tujust, peost & publikust, aga viimasel ajal palju haussi ning uut & vana bassimusa UKst. Samas ei ole välistatud, et poetan vahele näiteks Public Image Limitedi või MF Doomi. Seevastu esmaspäevaõhtusesse „Haigla saatesse" üritan kaasa võtta pigem rahulikumaid helisid, miks mitte ka džässi & aeglast atmosfäärilist värki (ega see väga välja ei tule tegelikult...).
Eredamad mängumälestused: Kahtlemata paari aasta tagune Noblessneri Mutant Disco, kus keset pidu elekter ära kadus. Mängisime Jani & Kristopheriga mereäärses telgis, vaikus saabus loomulikult just siis, kui õige hoog hakkas sisse tulema. Mäletan, et üritasin kolm korda Lone'i „Once in a While'i" mängida, aga iga kord kadus loo intro ajal elekter ära. Ka Müürilehe sünnipäev on eredalt meeles – keerasin valguse maha, unustasin tossumasina nupu sisse & mängisin musa – eriti mõnus!
Tehnilist: Mängin põhiliselt vinüüle. Sinna kõrvale ka muusikat USB-pulgalt, sest surev Macintosh ei oska enam plaate kõrvetada. CD-toorikud on kasutud vidinad nii või naa.

Viis klassikut: Notorious B.I.G., Burial, Theo Parrish, Dean Blunt, Kristjan Kalm
Viis hetkekummitajat:
Médico Doktor Vibes „Diska Limba Man" – Raul mängis seda „Vibratsioonis" & nüüd käin iga natukese aja tagant Youtube'is linki klikkimas.
Ajukaja & Andrevski „Rare Birds" – Ideaalsete süntesaatori-linnukeste & trummimasina tuksumisega lugu. Tiu-tiu-tiu, tududu-tududu... Ta-ta-ta-ta-ta-ta-tatata-dahhh! Ilmub peagi Londoni plaadifirma LEVELS alt!
Lonnie Liston Smith „Expansions" – Sügisene džässikummitus.
Pixies „Wave of Mutilation (UK Surf)" – Ei ole tegelikult palju Pixiest kuulanud, aga see lugu haaras tugevalt kinni.
Theo Parrish „Soul Control (ft. Alena Waters)" – Vanameister Theole ei ole vastast.

Lõppsõna: Peagi lammutatakse maha Haigla rulapark. R.I.P. Haigla!

Muusikarubriigile keerab volüümi juurde: biit me

Black Lizard – Black Lizard
(Soliti Records, 2013)

Kuulas: Helen Tammemäe

Enne veel, kui olin teada saanud, et selle albumi kaasprodutsendiks on The Brian Jonestown Massacre'i ninamees Anton Newcombe, ja avastanud veel suurema üllatusena, et tegemist on soome bändiga, võlusid need kutid mind oma natuke kohmakalt välja kukkunud ülesastumisega Tartu muusikanädalal. Miks ma ütlen, et kohmakalt välja kukkunud? Sest selline bänd eeldaks saalitäie moshiva publiku ees rokkimist suitsuses rokiklubis või porisel staadionil, mitte tuleproovi maitsetult kitši salongikujundusega Vilde restoranisaali puiselt paigalseisva publikuga, kuigi nende muusikalegi omase, kergelt uimase pohhuismiga suutsid bändimehed ka sellises keskkonnas siiski *cool*'iks jääda. Otseselt postpungist ja psühhedeelsest rokkmuusikast mõjutusi saanud Black Lizard on võib-olla natuke liiga sarnane mõnele eelkäijale, aga teisalt on ka juba legendaarseks saanud bändi kõla saavutamine teatav oskus omaette. Kui erinevates meediakanalites ja blogides on võrreldud Black Lizardit eelkõige bändidega The Jesus and Mary Chain ja The Brian Jonestown Massacre, siis mulle tekkisid Tartu muusikanädalal esimestena pähe paralleelid Joy Divisioni ja New Orderiga, kuigi tõsi, seda võib-olla ka seetõttu, et mu teadmised ikka esialgu sinna elektroonilisema ja tantsulisema muusika poole kõvasti kreenis on. Aga mis mind Black Lizardi juures köidab, on pinge, mida nende muusika endas kannab. Näiteks albumi üks meeldejäävaim lugu „Love Is a Lie" on hea näide oskusest pinget tekitada ja seda kogu loo vältel hoida, millele bändi karismaatiline vokalist Paltsa-Kai Salama ka laivis korralikult juurde annab. *Well*, võib-olla tuleb mul tunnistada endale oma viimase aja teatavat rokilembust, aga võib-olla on tegu lihtsalt väga hea bändiga, mis peaks minema korda igasuguse maitsega kuulajale.

Forest Swords – Engravings
(Tri Angle Records, 2013)

Kuulas: Helena Läks

See võib olla album, mis voolab vaikselt kõlaritest, kui sõpradega Monopoli mängid, ent tõeliseks (kokku-/koos-)kasvamiseks sellega on parimaks aegruumiks hilisõhtune/varahommikune linnatänav ning meeleseisundiks midagi muud peale soovi mõnele magusamale kinnisvaraansamblile käpp peale panna. Hea, kui oled natuke endast väljas, lugesin-just-Camus'd-eksistentsiaalne, või valmis lihtsalt sihitult sammudes pea jäägitult kõrvaklappidest tulvavale anduma.

Selle debüütplaadi puhul ei jää puudu ka tõsielulisest legendist. Forest Swordsi nime taha peituv produtsent Matthew Barnes olevat nimelt kaalunud mõnda aega (suisa kolm aastat, kui lähtuda viimase EP „Dagger Paths" ilmumisest aastal 2010) albumimõtte mahamatmist, kuna kannatas tõsiste kuulmishäirete all. Aga kurdid mehed on ennegi muusikamaailma vabistanud ning Barnes ei jää siinkohal erandiks – nii tundliku helikeelega plaati ei ole *sincerely yours* igiammu kuulnud.

Forest Swordsi puhul on värskendav see, et pea kõik vokaalsämplid pärinevad Matthew Barnesi enese häälepaeltest, mitte 90ndatest. Kui ka sina oled 90ndatest tüdinenud, siis *holler @ a player!*

„Engravings" koosneb maastikest – siin on lõputuid tumesiniseid metsasid, udus laiuvaid mägesid ja orge. Inimhääl sel plaadil ei otsi dialoogi, vaid on märk kellegi aegade- ja metsadetaguse olemasolust. Ja kõik kõlab nagu sügis, ühe tsükli lõpu algus, mis ei ole ometi liialt nukker, sest mahlases lehekõdus varjab end täiesti uus seesama.

Kunagi ebamääraselt hauntoloogilisena kirjeldatud Barnesi muusika ei leia selleltki arvustajalt ühest žanrimääratlust. See on kindlasti *post-dubstep*, aga mitte viimase sünonüümiks saanud James Blake'i võtmes. See on soojem ja tumedam. Mõtlen praegu, et eesti keeles sobib seda iseloomustama just üks sõna (mille võlu pisendab õige tsutt see, et keegi pani selle ühele telesaatele nimeks) – ajavaod.

Tõsivõrratu debüütalbum, musi Barnesi kõrvadele! Loodan, et see ei jää tema viimaseks kauamängivaks.

Jessy Lanza – Pull My Hair Back
(Hyperdub, 2013)

Kuulas: Hanna-Stella Haaristo

Ausalt öeldes ei olnud ma kuulnud Jessy Lanza nime kordagi enne seda, kui plaadileibel Hyperdub jagas ühel suvehommikul tema videot loole „Kathy Lee" ja teatas, et annab sügisel välja neiu enda produtseeritud debüütalbumi. Helged sündihelid, biidi rahulik tiksumine, kerged sõrmenipsud ja õrn naishääl koosluses sügavate bassikäikudega – ma olin koheselt müüdud. Esimese hooga seostusid eelmise aasta Kõue Helil esinenud Anneka ja mu selle aasta suur lemmik Vul Vulpes. Ja siis veel see lummav video muretult mööda linnatänavaid kulunud kingades ringi tantsiva mehega. Jäin albumit ootama ning see oli ootamist väärt, algusest lõpuni.

Jessy Lanza on muidu 28-aastane muusikaõpetaja oma kodulinnas Hamiltonis Kanadas, kes sai teismelisena oma isalt pärandusena hunniku erinevaid analoogsüntesaatoreid ja trummimasinaid, paljud neist haruldased ja keerulised, pärit 70–80ndatest (Polymoog, Juno-106 jt). Neist parema soti saamiseks hakkas Jessy võtma sünditunde oma healt sõbralt Jeremylt vastutasuks selle eest, et tegi taustavokaalina kaasa tolle bändi albumil ja esinemistel (Jeremy Greenspan on nimelt üks legendaarse Junior Boysi liikmetest ning kaasprodutsendiks ka Lanza albumile). Greenspan ütles ühes intervjuus, et enamik materjali albumil „Pull My Hair Back" ongi Jessy katsetused Polymoogi tundmaõppimisel ning sellest veidrate ja hullumeelsete helide ja ideede väljavõlumisel. Sellise jutu peale eeldaks muidugi ehk midagi kakofoonilist ja kõrvukriipivat, kuid vastupidi – saund on igati harmoonias ja meloodiline. Positiivselt veidi ootamatu on ka see, et albumi otsustas välja anda just Hyperdub, mis esindab enamasti natuke külmemaid ja tumedamaid toone. Kuidas Jessy Lanza bassikäigud suurtest kõlaritest kõlavad, on Eesti fännidel võimalik peagi järele kuulata, sest albumi esitlustuur toob ta 27. novembril Helsingisse. Mul on pilet igatahes juba taskus!

Pastacas & Tenniscoats – Yaki-Läki
(Õunaviks/Afterhours, 2013)

Kuulas: Lauri Teder

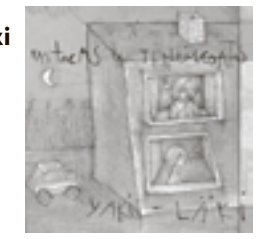

Ükskord tegid eesti eksperimentaalfolkar ja jaapani *lo-fi* ilumuusika duo koos plaadi, mis oli äärest ääreni mängurõõmu täis. See ei levinud küll kulutulena, aga leidis siiski oma väärilise koha ahjuküttega kodudes ja rändajate kõrvaklappides.

Muusikaline sõpruskohtumine „Yaki-Läki" algab armsalt ja kergelt ning ajab muigama, sest nii Pastaca kui ka Tenniscoatsi solisti Saya inglise keel on muhedalt kohmakas. See pole aga mingi mure, sest „Yaki-Läkil" puudubki igasugune pinges pretensioonikus – on ainult mängulust, mille lapselikkust rõhutab jaapanlanna peenike kõrge laulmismaneer.

Plaadi hiilgehetk on retk, mis viib lugude „Sinu naer" ja „Green Are All" nukrusest kahte avarakõlalisse instrumentaalimprosse ning sealtkaudu „Pihlaja", albumi parima palani. „Pihlaja" suudab seda, millega ei saa hakkama *indie*-folgi maiguga lood („Targem on tulla", „Yaki Udon", „Silmapiir" ning „Lokenloll" – viimane seisab ühe jalaga lausa kerges psühhedeelias) ega isegi jaapani rahvamuusika ja Mari Kalkuni kokkupõrkest tekkinud ballaadid „Sinu naer" ja „Sinu plaadid" ning mida ei suuda kindlasti ka ükski „Yaki-Läki" instrumentaalidest – ehk jääda sama heaks ka väljaspool plaati. Sest tõesti, „Yaki-Läki" on mõnusalt kompaktne hunnik helisid, aga selline, kus iga uue laulu head korvavad eelmise laulu vead. Ainult „Pihlaja" suudab elada üle teistest lugudest eraldamise, kaotamata tükkigi oma rõõmsalt müstilisest atmosfäärist. Selles laulus paistab kõik lihtsalt tasakaalus püsivat: tennisejakkide harmooniline meloodia hoiab vaos Pastaca andekat hullust, nii et loo puhul säilib selgesti tajutav struktuur ja iseloom. See muidugi ei tähenda, et „Pihlaja" on „Yaki-Läki" ainus õnnestunud pala, oh ei, eraldi märkimist vääriksid kindlasti näiteks „Yaki Udoni" mahe trio ja loo „Targem on tulla" mediteeriv meloodia, aga need kõlavad kõige paremini just ses tervikus, mis Pastaca Kirjakkala kodustuudios kokku pandi.

Soovitan „Yaki-Läkit" eelkõige teraapiana. Toimib.

Mazzy Star – Seasons of Your Day
(Rhymes of an Hour Records, 2013)

Kuulas: Helen Tammemäe

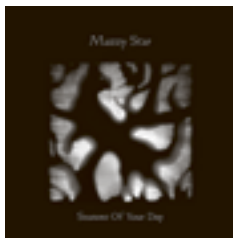

Septembri lõpus tuli üheksakümnendatel hittlooga „Fade Into You" MTVs ja VH1s kuulsaks mängitud *dream pop*'i bänd Mazzy Star peale 17-aastast pausi välja oma neljanda stuudioalbumiga „Seasons of Your Day". California päritolu kooslus sai alguse 1989. aastal ansambli Opal lagunemisest, kui selle kitarrist David Roback alustas koostööd lauljatari Hope Sandovaliga. Kuigi bändis on ka teisi liikmeid, kes on küll aegade jooksul vahetunud, võib siiski öelda, et Mazzy Stari selgrooks on ikkagi kahtlemata Robacki ja Sandovali omavaheline sünergia. Tuntavalt ühemeheproduktsioonile ja kogu albumit ühendavale terviklikule kõlale annab essentsi Sandovali isikupärane vokaal, mis võiks kujuteldaval teljel paigutuda kuhugi Vanessa Paradis' ja PJ Harvey vahepeale, kuid erinevalt Paradis'st on temas vähem lolitalikku võrgutajat ja samuti ei leidu Sandovalis sedavõrd harveylikku *femme fatale*'i. Kuuldavasti ongi Hope Sandoval pigem häbelik ja ei armasta väga rambivalgust – sellele eelistab ta hämaraid ja intiimsemaid keskkondi, mis loob omamoodi atmosfääri ka Mazzy Stari viimast albumit kuulates. Kohati võib sellist unenäolises udus ekslemise fetišeerimist taasavastada jätkuvalt ka kaasaegsetest muusikavooludest – võtame kas või kodumaiste juurtega Maria Minerva või Inga Copelandi.

Kui „Seasons of Your Day" ülejäänud lood jäävad pigem pehmemateks ja ühtlasemateks ning võivad tähelepanu hajumisel vaikselt ühte sulama hakata, siis üheks mu lemmikuks on saanud albumi viimane, pisut nurgelisem „Flying Low", mille elektrikidra mõnusad bluusilikud rifid pea mõnusalt pöörlema panevad. Suupill lisab loole veel mingit tarantinolikku kauboivaibi, mille tõttu võiks see olla vabalt osa filmi „Death Proof" *soundtrack*'ist – ehk lõputul tolmusel teel kihutamiseks igati sobiv, isegi kui see saab teoks ainult meie eskapistlikes unenägudes.

Olgugi, et bändist pole peale 1996. aastat avalikkuses palju kuulda olnud, on grupp tegutsenud Robacki sõnul järjepidevalt. Ja seda põhjalikkust ja terviklikkust on ka albumilt kuulda – vastandudes täielikult n-ö kiirele *mainstream* muusikatööstusele, on selle asja taga elutöö ja isepärane hing, mille kauamängivus loodetavasti ajapikku täiesti uue tähenduse omandab.

PALJU ÕNNE, BIIT!

Oktoobri alguses teist tegutsemisaastat tähistanud plaadipood Biit on tänuväärne nähtus kohalike muusikasõprade jaoks – lisaks plaatide tellimisele ja vahendamisele plaadikeerutajatele ja melomaanidele toob Biit muusika üle sinise planeedi koduõuele mängimiseks kätte. Ühtlasi hoiab plaadipoodnik Madis Nestor kaasaegsel eesti muusikal järjepidevalt kõrva peal ja jagab seda lahkelt teistelegi kuulamiseks, sh on Madis vedanud juba mitu aastat ka Müürilehe rubriiki, mis kannab nime „Uus Eesti biit". Müürileht soovib Biidile edaspidiseks palju rasvaseid näpujälgi plaatidele!

Biit ootab külalisi Tallinna vanalinnas iga nädal teisipäevast reedeni kella ühest seitsmeni. Astu läbi aadressil Pikk 9 (III korrus).

Madis Nestor. Foto: Dom Bienkowski.

Foto: Laura Linna

Wick Blaze

Kes on Wick Blaze?
Wick Blaze on biit Hiiumaalt. Wick Blaze on meeleolu. Wick Blaze on katse mõtteid ja tundeid muusikasse tõlgendada, edastada heli abil elamusi.

Millise loo peale sa ütlesid, et vot nüüd aitab, tahan ise muusikat teha?
Nirvana „Beeswax". Töötasin terve suve eesmärgiga koguda kokku vajalik summa kitarri muretsemiseks. Sügisel läksin Stockmanni muusikaosakonda, lõin kogu raha letti ning naasin tutika kitarriga, millega plõnnisin suviti lõkke ääres grunget. Taolist energiat, nagu Nirvana suutis edasi anda, pole pärast neid kohanud. Kuulan tänaseni aeg-ajalt nende *unplugged* albumit – ajatu muusika pulmadeks, matusteks või esmaspäeva õhtul õlle joomiseks.

Sel aastal tähistati esimest korda ülemaailmset Cassette Store Dayd, millega teadvustatakse, et kassett on jälle „*IN*". Sul ilmus äsja kahe looga kassett plaadifirmalt TRASH CAN DANCE. Kas sinu jaoks mõjutab formaat muusikat?
Failina on muusika vaid ideetasandil, idee mida saab jagada. Alles füüsilisel kujul on see valmis produkt, toode selle sõna heas mõttes. Film on vaadatav arvutist või telefonist, kuid õige emotsiooni saab kätte vaid suurelt linalt, nii ka muusikaga – täit elamust saab nautida vaid füüsilisel kujul.

Hindan enim helikandjana vinüüli. Kassett on sobilik formaat esimeste katsetuste väljaandmiseks või *lo-fi* muusika jaoks. See, et kassett taas *IN* on, tuleneb ehk nostalgiast ja 90ndate tagaigatsemisest. Kõige populaarsemad on endiselt produtsendid, kes kasutavad *piano-house*'i käike, *jungle*'i breike, tekno robustsust. Võimalik, et proovitakse taastada selle aja fiilingut, kassetil on tulemus mingi ajastu kontekstis autentne, aga mitte midagi enamat.

Viimaste aastatega on kasvanud hüppeliselt produtsentide hulk, kes püüavad mingit töötavat vormi matkides üleöö kuulsaks saada. Kas kuulsus saab olla eesmärk omaette?
Ma ei arva, et kõigi eesmärk on kuulsus, pigem tähelepanu. See, et kuulajaskonnale järjest enam artiste kõrva jääb, on ehk Soundcloudi tõttu, mis on muutnud publiku ja artisti omavahelise suhtluse väga mugavaks. Iga artist, looja tegutseb eelkõige selle nimel, et teda kuuldaks, nähtaks. Tähelepanu püüdmine peab olema kunstniku eesmärk. Kui sellega kaasneb kuulsus, on töö hästi tehtud.

Tallinn Music Week 2014 alustas uute soovijate registreerimist. Kas on plaan osaleda?
Plaanis on registreeruda. Oleksin põnevil, kui avaneks võimalus ka osaleda.

Milline instrument/programm on sinu jaoks asendamatu?
Kasutan Ableton Live'i. Geniaalne programm.

Kui sul oleks võimalus teha koostööd ükskõik millise muusikuga maailmast, siis kes see oleks?
Kindlasti Kanye West. Üks tähtsamaid artiste minu silmis viimased kümme aastat. Kes ei ole vaadanud veel viimast BBC intervjuud temaga, siis see on ikka suht *must see* materjal. Vaatajate ees rullub tunnikese jooksul lahti kogu tõde praegusest *zeitgeist*'ist nii muusikamaastikul kui üldises kultuurilises plaanis. Üliambitsioonika multitalendina oskab ta asju veidi teise nurga alt vaadata ja seda loomingusse tõlgendada. Arvan, et peale oma valdkonnaga tegelemise peab artistil olema mingi ideoloogia, millele toetuda, mis ei lase ühte punkti kinni jääda. Suurushullustus on igal juhul voorus. Jagan tema *statement*'i tollelt intervjuult ja kirjutan sellele iga kell alla: „For me, first of all, dopeness is what I like the most... dopeness. People who want to make things as dope as possible."

Kuidas hindad hetkeseisu Eesti elektroonilise muusika maastikul?
Väga palju on huvitavaid peosarju ja raadiosaateid mitmetele erinevatele maitsetele. Tundub, et klubidesse tullakse endiselt veel muusika, mitte ainult alkoholi ja vastassoo pärast. Head uut muusikat tuleb igal aastal piisaval hulgal, et teha sellest üks arvestatav kompilatsioonialbum. Ja on näha ning kuulda, kuidas *sound* kaasajastub, astub maailma trendidega ühte sammu. Üks märksõna hea produkti saamiseks on kindlasti koostöö erinevate artistide vahel. Suurepärane näide on Tommy Cashi viimane lugu: Robert Niko super biit, Tommy isikupärane räpp, filmiinimeste *bling* video... Seda lugu kajastati isegi „Reporteris"! Kui sa oled „Reporteris" ära olnud, siis see on Eestis juba peavoolu lagi ja edasi nagu polegi kuhugi liikuda. Selles suhtes on internet artisti jaoks suurepärane töövahend. Sa paned oma loo või filmi netti üles ja publikuks on terve maailm. Kui sul on piisav kirg ja hea arvuti korraliku netiühendusega, siis on see tänapäeval parem diil mingi valdkonna omandamiseks kui ükskõik milline kool.

Nimeta mõned oma praegused lemmikartistid?
Kuulan peamiselt džässi ja klassikalist muusikat... Lonnie Liston Smith and The Cosmic Echoes, Max Roach, Pharoah Sanders, Sonny Rollins, Azymuth, Richard Wagner, John Williams, Erik Satie, Vincent Gallo.

Küsis Madis Nestor

Pane kõrv peale:
soundcloud.com/wick-blaze

1 GALERII NOORUS
Riia 11, 51010 Tartu
K–P 11–18
www.artcol.ee/avaleht/tkk-galerii-noorus/

Kaasaegse kunsti festival ART IST KUKU NU UT 2013 esitleb: PRADA PRAVDA Kuraatorid: Marika Agu, Rael Artel, Kaisa Eiche, Triin Tulgiste, Marie Vellevoog. Kunstnikud: Auto Italia South East, Wojtek Doroszuk, Kadi Estland, Dmitri Gerasimov, Dmitri Gutov ja Radek Grupp, Sanja Iveković, Alevtina Kakhidze, Chelsea Knight ja Mark Tribe, Laura Kuusk, Oliver Laric, Kris Lemsalu, Erkki Luuk, Deimantas Narkevičius , Franciszek Orłowski, Dan Perjovschi, Tanel Rander, Dominik Ritszel, Sven Sachsalber, Jaanus Samma, Što Delat?, Anna-Stina Treumund, Ulrich Vogl. **Kuni 27.10.**

70+ 1966/67. aastal toonase Eesti Riikliku Kunstiinstituudi lõpetanud kursus, kes on koos esinenud alates 1979. aastast. Osalevad: Jüri Arrak, Helle Gans, Maile Grünberg, Aleksander Igonin, Kristina Kaasik, Peeter Kuutmaa, Tõnis Laanemaa, Kristi Laanemaa, Ivi Laas, Tõnu Lauk, Malle Leis, Maire Morgen-Hääl, Enno Ootsing, Tiiu Pallo-Vaik, Jaak Soans, Aime Ulas, Helle Vahersalu. **Avamine 30.10. kell 17** **31.10. –17.11.**

2 TAMPERE MAJA
Jaani 4, 51007 Tartu
E–P 9–18
www.tamperemaja.ee

Soome naivistlik kunst ("Ise tehtud elu") Kui kunstivaldkonnas mitte tegutsenud inimesel tekib sisemine väjadus ennast kunstliselt väljendada, siis on ta ITE-kunstnik! **10.10.–3.11.**

Eva Jakovitš Õmblusmasinagraafika ja installatsioonid mõeldud objektidest. **07.11.–1.12.**

Epp Margna Mälukandjad: akrüül puidule, juba oma elu tarbeesemetana ära elanud riiuliüppidele, uksepaneelidele. **05.12.–31.12.**

3 TARTU KUNSTIMAJA
Vanemuise 26, 51003 Tartu
K–E 12–18
kunstimaja.ee

SUURES SAALIS

Kus lõped sina, algan mina Eesti fotokunstnike ühenduse Foku egiidi all Anneli Porri poolt kureeritud Eesti fotokunsti ajaloo kaardistus. **28.09.-20.10.**

Kursi koolkond Tartu kunstiväljа ühe olulisema kaubamärgi Kursi koolkonna suurnäitus XXV. **23.10.–17.11.**

"Ruumi restart" Tallinna, Tartu, Riia ja Helsingi noori installatsiooni kunstnike ühenday grupinäitus. **21.11. –15.12.**

VÄIKESES SAALIS

Tõnu Tunnel "helemust/süsivalge" ArtPrinti Noore Fotokunstniku Stipendiumi võitja isikunäitus. **Avamine 28.09.** **25.09.– 20.10.**

Kursi koolkond Tartu kunstiväljа ühe olulisema kaubamärgi Kursi koolkonna suurnäitus XXV. **23.10.–17.11.**

Vilen Künnapu Eesti esiarhitektide hulka kuuluva Vilen Künnapu maalid ja arhitektoonid. **21.11. –15.12.**

MONUMENTAALGALERIIS

Kus lõped sina, algan mina Eesti fotokunstnike ühenduse Foku egiidi all Anneli Porri poolt kureeritud Eesti fotokunsti ajaloo kaardistus. **28.09.–20.10.**

Kursi koolkond Tartu kunstiväljа ühe olulisema kaubamärgi Kursi koolkonna suurnäitus XXV. **23.10.–17.11.**

Vahram Muradjan **21.11.–15.12.**

4 TARTU KUNSTIMUUSEUM
Raekoja plats 18, 51004 Tartu
K–P 11–18
www.tartmus.ee

Metsa ja mere vahel. Loodus Eesti maalikunstis Võib-olla on just Eesti kunstnike traditsiooniliselt isiklik ja emotsionaalne suhe kohaliku loodusega meie kunsti tähelepanuta jäänud trump? Eksponeeritud on loodust kujutava Eesti kunsti paremik, sh Konrad Mägi, Paul Burman, Konstantin Süvalo, Villem Ormisson, Johannes Võerahansu, Elmar Kits, Olga Terri, Aleksander Suuman, Henn Roode, Valdur Ohakas, Toomas ja Aili Vint, Peeter Mudist, Kristina Kaasik, Jüri Palm, Peeter Allik, Eda Lõhmus jpt. **Kuni 01.12.**

Kaasaegse kunsti festival ART IST KUKU NU UT 2013 esitleb: PRADA PRAVDA Kuraatorid: Marika Agu, Rael Artel, Kaisa Eiche, Triin Tulgiste, Marie Vellevoog. Kunstnikud: Auto Italia South East, Wojtek Doroszuk, Kadi Estland, Dmitri Gerasimov, Dmitri Gutov ja Radek Grupp, Sanja Iveković, Alevtina Kakhidze, Chelsea Knight ja Mark Tribe, Laura Kuusk, Oliver Laric, Kris Lemsalu, Erkki Luuk, Deimantas Narkevičius , Franciszek Orłowski, Dan Perjovschi, Tanel Rander, Dominik Ritszel, Sven Sachsalber, Jaanus Samma, Što Delat?, Anna-Stina Treumund, Ulrich Vogl. **Kuni 27.10.**

August Künnapu. Elujõgi Ühe selgemini äratuntava käekirjaga kunstniku esimene personaalnäitus Tartus **Avamine 08.11. kell 17** **09.11.2013–12.01.2014**

KUNSTIKABINET

Metsa ja mere vahel. Eesti loodusfoto Maalikunstile keskenduva suurnäituse satelliitprojekt vaatab Eesti loodust läbi kaameraobjektiivi. **Kuni 10.11.**

Muuseumi valik 2013 Eelmisel aastal oli muuseumi valikuks Anna Hõbemäe. Selle aasta valik selgub peagi! **Avamine 13.11. kell 17** **14.11.–08.12.**

5 TARTU TEADUSPARGI GALERII
Riia 181a, 51014 Tartu
E–R 8–16
www.kunstilaenutus.ee/toimub/blogi
www.teaduspark.ee/uudised

Ago Teedema "Maa võitlev planeet" Näituse esmaesitlus toimus 2011. aastal Tartu Kunstimaja monumentaalgaleriis. Teedemaa on oma näitust nimetanud sputnikuperspektiivis pilguheitmiseks kodulaneedile, mis lähtub kosmonautika romantiseerimisest autori noorusaja ning 50 aasta mööduimisest Juri Gagarini stardist. Maalidel väljenduvad autori sümpaatiad, antipaatiad ning protsesside isiklikud tõlgendused. **Kuni 30.11.**

6 TARTU ÜLIKOOLI KUNSTIMUUSEUM
Ülikooli 18, 50090 Tartu
E–R 11–18 • kunstimuuseum.ut.ee

Muusade tempel 210. aastapäeva tähistamiseks uurib Tartu ülikooli kunstimuuseum oma naba – mida, kuidas ja miks on kogutud kahe sajandi vältel kunstimuuseumisse ning kuidas on muutunud ruumid – muusade tempel – koos kogutud kunstiga. **Avamine 17.10. kl 16.15** **17.10.–17.05.**

7 Y-GALERII
Küütri 2, 51007 Tartu
K–P 11–18 • ygalerii.blogspot.com

Kaasaegse kunsti festival ART IST KUKU NU UT 2013 esitleb: PRADA PRAVDA Kuraatorid: Marika Agu, Rael Artel, Kaisa Eiche, Triin Tulgiste, Marie Vellevoog. Kunstnikud: Auto Italia South East, Wojtek Doroszuk, Kadi Estland, Dmitri Gerasimov, Dmitri Gutov ja Radek Grupp, Sanja Iveković, Alevtina Kakhidze, Chelsea Knight ja Mark Tribe, Laura Kuusk, Oliver Laric, Kris Lemsalu, Erkki Luuk, Deimantas Narkevičius , Franciszek Orłowski, Dan Perjovschi, Tanel Rander, Dominik Ritszel, Sven Sachsalber, Jaanus Samma, Što Delat?, Anna-Stina Treumund, Ulrich Vogl. **Kuni 27.10.**

Kadri Toom "Polygons / Hulknurksed" Näitus keskendub nähtamatule ruumile: vahealadele, kihistustele ja tundmatutele nurgatagustele inimeses; ruumidele, kus paiknevad mõttekonstruktsioonid, unistused ja tajud. **Avamine 01.11.** **02.11.–24.11.**

TOP 10

PASTACAS

Olen Pastacas ehk Ramo Teder ja proovin siia tippida oma lemmikinstrumente, kuigi ma tegelt miski pillimees ei ole ja ühtegi pilli mängida ei oska ja ehk seepärast ka neid erinevaid nii palju proovint olengi. Lähtun sellest, et pistan aint need pillid, mida ise mängint olen. Et neid pille, mida pole kordagi proovint ja väga tahaks proovida, et neid on ka veel palju, siis neist võiks muidugi suisa eraldi top 10 teha, esikohal oleks Nyckelharpa ja Hang kohe tihkelt tema järel, aga nüüd ma räägin siiski aint nendest, mida siiski mängint olen.

1. **Hiiu kannel** – lemmikpill hetkel. Üks peapõhjusi, miks ma seda pilli mängin, on Pekko Käppi, tema miski umbes 7–8 aasta tagune esinemine Turus. See oli miski väike festival ja ma ise esinesin ka seal – see oli veel aeg, kui mul luuperit ei olnud ja esinesin läpakaga, ja see minu asi seal oli väga jama ja pärast mind tuli Pekko üksi Jouhikkoga ja see oli nii hea. Pekko ongi soome hiiu kandle ehk siis Jouhikko mängija ja kindlalt parim selle pilli valdaja üldse. Mina olen sellesse pilli täitsa armunt – ta siuke sahina/kägina/vingumise poogenpill viikingite ajast. Kõik, mis selle pilli ajaloost on välja tulnud, on seda sümpaatiat tema suhtes veel lisanud.
2. **Akustiline kitarr** – olen seda umbes 14-aastasest saadik natuke mängint ja kuidagi erinevate aegade jooksul eri kidradel erinevaid lugusid, aga peamiselt siuke lahtiste keelte folk see minu plötu ja halb mängutehnika kipub sellega olema.
3. **Nõukaaegne vene mandoliin** – mul on neid just selliseid mandokaid miski 3–4 tükki. Neil kõigil dimmarid katki ja siis seepärast olen pannud neile kidrakeeled ja selle punk-häälestuse tõttu kutsun neid punk-mandoliinideks – mõnus siuke kogu aeg nats häälest ära, aga samas sooja ja ümmarguse saundiga.
4. **Backbacker** – pooleldi oma kompunnitud poolelektriline kidra. Tavalisest väiksest matkamiskitarrist tegin Pastaca laivide peainstrumendi nii, et panin nurgaraudade ja vineeriga pinge abil sinna kasti külge ühe Dimarzio elektrikidra helipea ja kvinthäälestuses ma sellega oma loojuppe luuperisse jukerdan!
5. **Inimese hääl** – see on üks maailma vanemaid ja mõnusamaid pille üldse, aga kuna ma praktiliselt laulda ei oska, olen ma selle pilli kasutajana äärmiselt keff, aga kuidagi nagu kõige muugagi – tahaks palju parem olla.
6. **Basskitarr** – mängin seda jube vähe ja mängingi nii, nagu mängiks lihtsalt kitarri, et samamoodi, aint paksemad keeled.
7. **Flöödid** – flööt on ainuke instrument, mida ma nats õppint olen. Olin flöödiga laste muusikakoolis ja siis pärast veel aasta jagu Otsa koolis, aga seal selgus, et minust mu paksu ja laisa keelega ei tuleks elu seeski flöödimängijat. Sellest hetkest, kui Otsa koolist ära tulin, ei puututki flööti miski 10 aastat ja tegelt nüüd on hakanud meeldima madalamad põikflöödid.
8. **Põskpill** – kuni selle aastani ei teadnudki, et seda võiks nii-öelda pilliks nimetada, aga näed, miskid vanad eestlased arhiivisalvestustes isegi polkasid näppudega põsele toksides ja suuava muutes mängint.
9. **Sõrmetrumm** – kuidagi aja jooksul alati sõrmedega miskite mis iganes kastide, laudade, mandoliini, kitarri jne servade pihta oma süsteemiga trummeldamist teinud ja miskid omad rütmid sellega täiesti. Mänginud seda vahetevahel nii esinemistel, kui tihti ka lugudesse lindistanud.
10. **Vaikus** – ma ei oska seda pilli absoluutselt, pigem suisa olen täiesti võhik selles, aga kuidagi head pillimehed mängivad sellega just väga hästi ja kõigile mu tuttavatele see pill kindlalt meeldib.

Foto: Piia Lehti

HEDONIST ON KÜLAS VEINIL JA VINEL

Küsis Markus Toompere

Sügise hakul ruume laiendanud veinibaari üks omanikest – Assar Jõgar – vahetab Tartu Kunstnike Liidu juhiga mõtteid Eesti veini- ja baarikultuuri üle.

Alustame Tartu veinibaari Vein ja Vine tegijate *curriculum*'iga. Miks te seda teete? Keskeale lähenevad mehed, alguses neli, nüüd laienemisega seoses kaks tegijat lisaks – kas tegemist on keskeakriisi sümptomiga või tundsite lihtsalt millestki puudust?
See inimene on õnnelik, kes suudab hobi ja töö kokku viia. Tavalist pubi ei tahtnud teha ja tekkis mõte veinibaarist – vein on ju imeline eneseteostusvahend.

Aga kes Veini ja Vinet teevad? Sina (Assar), Mihkel Oras, Urmas Rootsi ja Martin Laiapea, laiendusega lisaks siis ka Tarvi ja Rainer Uusen. Mis meestega tegu on?
Esialgsest neljast kolm on korporatsioonist Fraternitas Liviensis, Martin kuulus samuti sõpruskonda ning huvitus asjast. Tarvi ja Rainer olid pikalt püsikliendid ning kui kuulsid, et Vinel on soov laieneda, tahtsid ka punti lüüa.

Vine laienemine, kas see on asjade loomulik käik?
Mingi aeg tahtsime laieneda Tallinnasse, aga kõigil on pered ning kogu selle asja kõrval Tallinnas baari pidada ja terve aeg kohal olla – no ei vea välja. Siis vabanes kõrval pind ja see oli ideaalne. Pakkumisel olid ka II korruse ruumid, kus asus enne kohvik Nälg, aga need olid liiga suured meie jaoks.

Kas tunnete vahel, et mõni mees on justkui pundist puudu, kes tunneks väga hästi mingit konkreetset valdkonda (nt majandust)?
(*Resoluutselt*) Ei! Minul on kogu vajalik *know-how*. Suurema osa otsuseid teeme koos. Me kõik oleme täiesti erinevad ja täiendame üksteist – selles peitubki meie jõud.

Kui te seda kohta tegema hakkasite, siis kas oli palju kõhklejaid, et mis asja te sinna Tartusse veinibaari teete? Tartus ju juuakse ainult õlut.
Kõhklejaid oli palju, kes ütlesid, et poisid, tehke aastake pulli, saate aru, mida oma kõrtsi pidamine tähendab. Aga ma mõtlesin, et kuna meie lähedasemas seltskonnas on palju inimesi, kes hindavad häid veine (*M.T. tunnustavalt: „Mhmhh"*), siis mul pole vaja kahelda.

Mulle tundub kohati, et Vine populaarsus/geniaalsus seisnebki selle lihtsuses: lihtne sisustus, lihtsad snäkid ja veinimaailma seisukohalt väga elementaarsed veinid. Ent samas hüppasite sellest latist ka üle. Kas see oligi algne plaan?
Alustasime küsimusest, et mis hinnaga ja millist veini me tahaksime ise kõrtsist osta. Ühel koosolekul käis läbi mõttekäik, et kui ma tahan minna õhtul baarist koju, tahan ma minna tundega, et mind pole röövitud. Eesmärk ei olnud lisada väga suurt juurdehindlust, et inimestel oleks võimalik proovida hea hinnaga erinevaid asju (*M.T. tunnustavalt: „Mhmhh"*). On ka kõrgema hinnaklassi veine: nt 70. aasta burgundlane *(ümber laua istujate paljutähenduslik naerumömin)*, 95. aasta bordoo...
Kõik veinid läbivad degustatsiooni, anname neile punkte, 70% veinidest ikka sisse ei tule. Me katsume mõelda, kas klient tunneb, et see on aus hind, kui ta peab mingi veini eest teatud raha välja käima.

Vine laiendus keskendub rohkem pudeliveinidele. Kas sellest järeldub, et klientuur on aja jooksul arenenud ja eelistab kvaliteeti kvantiteedile?
Sa oled väga ilusti aru saanud. Meie klientuur on arenenud koos meiega – tahetakse aina paremaid ja huvitavamaid veine. Laiendusse ongi planeeritud natuke teine valik, ent hinnatasemelt mitte eriti palju kõrgem (alates 14–15 eurot pudel).

Kas ei ole seda hirmu, et koos laiendusega kaob või muutub identiteet? Külastajad kipuvad olema päris tundlikud ja hakatakse nurisema, et nüüd keeratakse hea asi untsu.
Paar kommentaari oli küll, et hea tilluke hubane koht rikutakse ära, aga meil seda hirmu ei ole. Laiendus on pigem nagu väike tagatuba (35 m²), kus saab koolitusi korraldada ja sünnipäevasid pidada, nii et ülejäänud baari ei segata.

Kas sinna tuleb ka Tartu Kunstnike Liidu eralaud?
Ahhaa! Nüüd jõudsime pointini. Jah.

Väga hea, nüüd on see dokumenteeritud.

Tehakse üks vahelonks.

Kas on võimalik visandada keskmise külastaja portree? Millised on külastajate tüübid, keda võiks eraldi välja tuua?
Need, kes siin käivad, on mõistusega inimesed, kes teavad, mida nad tahavad. Nad on toredad, avatud, erudeeritud – juttu jätkub kauemaks. See annab jõudu edasi minna, nii toreda klientuuriga on hea baari pidada. Negatiivse poole pealt toon näite. Tulevad sisse kolm purjus härrasmeest ja küsivad: „Kas viina on?" Ütlen: „Viina pole." Ühmavad vastu: „Mis koht see veel on? Kas tekiilat on?" Vastan: „Tekiilat ka pole." Härrasmehed: „Mõttetu koht!" Ja teevad minekut. Järeldus: viin teeb kurjaks, vein teeb lõbusaks.

Kinnita või lükka ümber mu väide, et eestlane ja vein ei käi kokku.
(*Kindlalt*) Lükkan ümber. Statistiliselt veini osakaal tõuseb tugevalt. Isegi Saku üritab oma veiniportfooliot luua.

Aga kui mahu annab Cato Negro või Dreamer...
Siis on asi veinist väga kaugel. Praegu müübki enim Dunker, kes toob maale Dreamerit. Käisin mõni aeg tagasi Kauksis ja minu ees poes oli üks mammi. All riiulis olid veinijoogid ning ta oli neist väga teadlik, umbes nii, et sellel seal on maitses mustsõstar ja tollel sõnnik. Loetles kõik ette ja siis avastas, et üks uus asi on tekkinud ning selle võttiski. Nii et ka nende puhul on erinevad maitsenüansid, kuigi minu meelest on need joodamatud. Kvaliteetveine on hakatud samas aina rohkem tarbima.

Sekkub püsikunde, kes aitab ennast klaasikese sloveenia valge veiniga ja loomulikult annab ka hinnangu.

Foto: Gabriela Liivamägi

Millist veini sa ise eelistad? Oletame, et mul on veinikelder, kus on kõike, ja sa võid valida sealt ilma südametunnistuseta kolm veini. Mis need oleksid?
(*Peale väikest mõttepausi*) Ma ei valiks kindlasti kõige kallimaid ja vanemaid. Ma ei ole veel nii veiniteadlik ja pean õppima, et leida üles see õige maitsebukett. Kindlasti prooviks ära mõne burgundlase, mitte bordoo. Ja ühe korraliku Ribera. Valgete puhul olen veel õpipoisi rollis ja olen Chablisis kinni, aga ära ei ütle Uus-Meremaa Sauvignon Blancidest. Joon seega kõike, mis on hää. (*Paljutähenduslik naer*)

Ütleme nii, et ühel päeval jalutab Vinesse keegi kodanik, kes tunnistab, et ta küll ei tea veinidest mitte midagi, aga tahaks õppida. Mida sa talle joodaksid ja millised oleksid kodutööd?
Ma alustaksin puuviljastest valgetest, vältimaks tõrget, et mis haput lurri mulle antakse. Veini joomine algab ikkagi magusamatest ja kergematest nootidest. Väga hästi sobiks Moseli Riesling näiteks, liiguks edasi Pinot Gris' peale, kompaks seal vaikselt.

Ma ise teeks hoopis vastupidi. Olen veendunud, et kõige efektiivsem on sõjaväeline pedagoogika. Võta see, joo ära ja kannata – ise sa tulid minu juurde.
(*Muheledes*) Ka sinu meetodiga peab nõusse jääma.

Minuga on seda palju juhtunud, sinuga ilmselt veelgi enam: helistab sõber, tuttav, sugulane, et olen siin supermarketis veinilettide vahel, ühel pool on punased, teisel jälle valged, ole hea ja soovita midagi, üle 10 euro maksta ei taha. Mida sa soovitaksid?
Punaste puhul soovitaks minna Itaaliasse, valgete veinide puhul jääksin uude maailma, LAV, Austraalia. Aga minu esimene küsimus oleks: „Kas te teate, mida te sööte?" Tavaliselt lasen ma endale pudelite silte ette lugeda ja selle põhjal annan soovitusi. Sõprade-tuttavate maitset loomulikult ju natukene ka tean.

Kas sa soovitad jälgida Nautimuse märki? Heave(i)ni oma on kahtlane...
Jah, soovitan küll. Neil on üks Eesti parimatest sommeljeedest, Urmo Ugandi, kes veine välja valib, ja võib julgelt väita, et Liviko veiniportfell on üks Eesti parimaid. See on hinnaklassi järgi paika pandud.

Oskad sa mulle öelda, miks on nii, et kohad, kus tehakse täitsa viisakat sööki, on veinivaliku osas totaalsed idioodid?
(*Sügav ohe, millele järgneb asjatundlik naerumömin*) Las ma tutvustan sulle restoranimaailma telgitaguseid. Kui avatakse söögikoht, sõlmitakse leping alkoholifirmaga, kes paneb lepingus ette, kui suur osa alkoholivalikust peab olema nende oma. Reeglina pannakse sinna ka mingid kindlad veinid sisse, mida nemad soovivad müüa. Ehk siis valik baseerub turumajanduslikel reeglitel. Võtame näiteks sellise koha nagu BlackBerry. Fantastiline söök – peakokk on ise omanik. Pöördus aga meie poole, et ei oska söögi kõrvale veini pakkuda. Toitu teeb täiuslikult, aga veinist ei tea midagi.

Kas sa karjusid, et hurrraaa, lõpuks ometi tuli keegi abi paluma, mitte ei roninud supermarketisse ega valinud kõige kirjuma sildi järgi endale veinikaarti? Mul endal on olnud päris mitu juhust, kus söögikoha toit on OK, aga veinikaarti vaadates ei saa aru, kelle üle nad nalja teevad. Klient ju ei tule sellise lolluse peale tagasi.
See on viitsimatus mugavustsoonist välja tulla. Mõeldakse, et meil on siin mingid veinid, meil on siin mingid söögid, klapitame need plaks! kuidagi kokku. Ei ole vaja töötajatele veinikoolitust teha ega midagi. Pigem on asi mugavuses.

Lõpusoovitus veinijoojale.
Ärge kartke veini, vein vajab aega ja tundmaõppimist. Andke minna – aga mitte nii, et maa mustaks. Proovige-katsetage.

Proosit.

(*Martini remark leti tagant: „Ma tahtsin just tulla ütlema, et ma pole Assarit ammu kuulnud nii lolli juttu ajamas."*)

Artishoki veerg

Artishoki veerg on kunstikriitika blogi Artishoki ja Müürilehe koostöös valmiv veerg sellest, mis kunstiinimestel parasjagu südamel on. Järgnev tekst on pühendatud kõigile korraldajatele.

ÜHEST LEVINUD (EEL)ARVAMUSEST KULTUURIVÄLJAL

Maarin Mürk

Neid, kes midagi korraldavad, küll respekteeritakse, aga sellel respektil on alati mingi kõrvalmaik juures. Korraldamine oleks justkui vähem ajusid nõudev tegevus kui mittekorraldamine. Vaikimisi tundub olevat maha märgitud mingisugune piir: on need, kes teevad, ja siis on need, kes ei tee nii palju, aga see-eest mõtlevad, tootes muuhulgas ka esimestele sisu. Levinud on suhtumine, et neil, kes korraldavad, on midagi puudu, sest ega heast peast ei hakkaks keegi ju niimoodi rabelema. Võib-olla ei ole tal piisavalt sõpru? Võib-olla tahab ta tähelepanu? Skeenel paremat positsiooni? Raha? Tutvuda lahedate tüdrukute/poistega? Feimi, sulli, seksi? Igatahes, korraldajal on vaja midagi tingimata kompenseerida. „Ah, ta jälle sebib seal midagi." Sellest pillatud lausest kumab läbi, et see „miski" ei tundu tegelikult piisavalt oluline, et suvatseda end kurssi viia, mis see siis seekord jälle on, miks seda teha on vaja, mis selle tulemusena peaks muutuma jne. Eelistatavam ja *cool*'im on mitte nii palju ringi tõmmelda.

Siin juurdunud ettekujutusel intelligentsest kultuuriinimesest, kes vaatab elu eemalt, end mitte tühja-tähja peale ringijooksmisega ära kulutades, on mitu allikat. Ega *ca* 700 aastat orjapõlve niisama kollektiivsest alateadvusest kuhugi ei haju – kui hakata valjusti omi mõtteid avaldama ja, veelgi hullem, nende järgi ka tegutsema, siis tõenäoliselt saab mõisatallis peksa. Vaikimine kuld, rääkimine hõbe. Nii selles ühiskondlikus korralduses kui ka palju lähemas nõukogude omas tähendas korraldamine kollaboreerumist, pealesurutud režiimi taastootmist – kupjad tulid ikka talurahva hulgast nagu ka kõikvõimalikud „täidesaatvad organid". Nõukaajal oli intelligent ikkagi see, kes hoidis oma mõtetes ja ringkonnas teatavat kahetist arvepidamist, nii et enda ümber toimuva sagimise skeptiline jälgimine on olnud mõistlik nii ellujäämise kui eneseväärikuse säilitamise seisukohalt.

Lisaks üleelatud kollektiivsetele traumadele kummitab kusagil taustal jätkuvalt ihaldusväärsena ka müüt modernistlikust kunstnik-geeniusest, kes on küll geenius, eks ole, aga kelle sokid peab põrandalt kokku korjama tema naine ja loomingut vahendab maailmale tema diiler. Suured loojad ja mõtlejad peaksid justkui olema natuke võimetud „päriselu" triviaalsetesse pisiasjadesse süvenemise osas ning hoidma distantsi elu praktilise ja tüütu poolega, mida mingite asjade korraldamine endast kahtlemata kujutab.

Asjaolu, et kaasajal tundub „aktivist" sõimusõnana, on osaliselt kindlasti tingitud ka kultuurivälja püüdlikust eristumisest majandusest ja poliitikast (toetudes Pierre Bourdieu ühiskondlike väljade teooriale nende pidevatest omavahelistest sõdadest piiritõmbamise ja autonoomia säilitamise nimel).

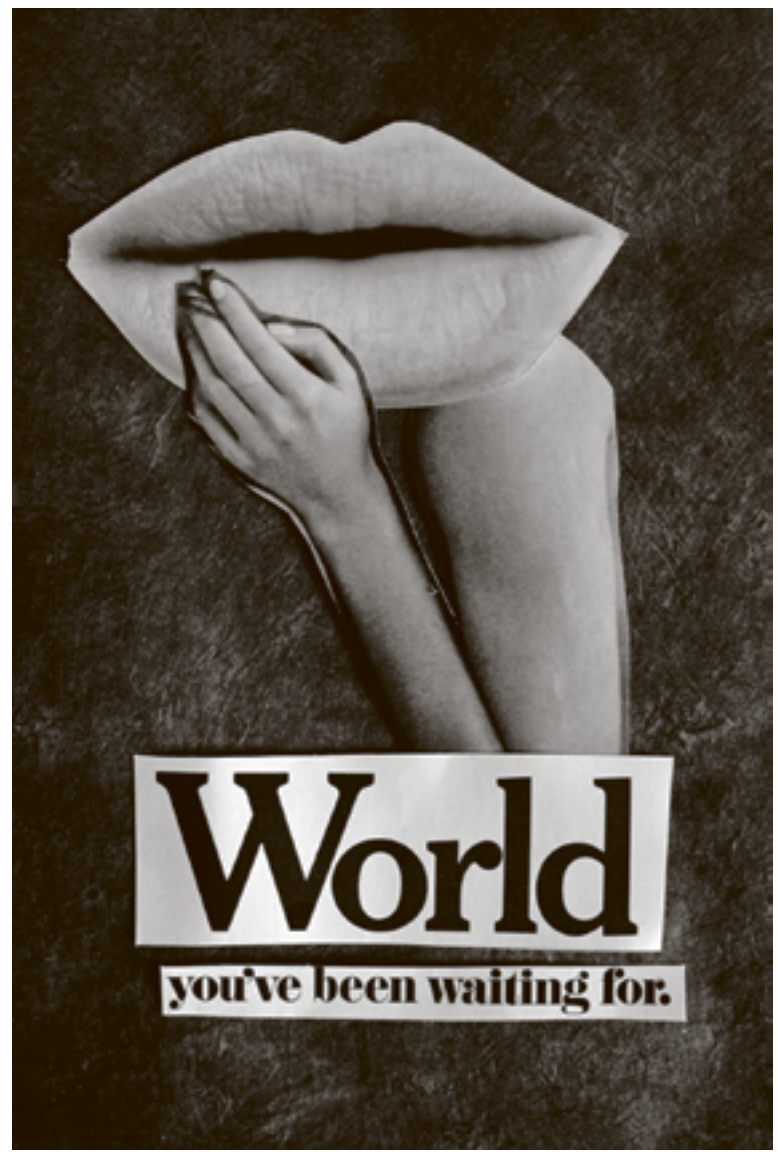

Autor: Maarin Mürk

Majanduses ja poliitikas on „tegija" kompliment, kuid kultuuri seisukohast vaadatuna tundub, et need, kes seal rokivad, on poliitbroilerid, jõmmid, kauboikapitalistid – mitte ülearu intelligentsed tegelased. Ja kui vaadata sealtpoolt piiri kultuurivälja poole, siis tundub see olevat täis udusid, kampsuneid, „kunstiinimesi" jne.

Ikka on tore, kui on olemas see teine, keda põrnitsedes või kellele ülevalt alla vaadates saab paika panna, mida kõike mina kindlasti ei ole. Probleem on aga selles, et ka kultuurivälja tuleb mingeid asju korraldada, sest muidu korraldatakse need sinu eest lihtsalt ära. Jällegi Bourdieu – teised väljad suruvad peale oma toimimisreegleid ja mõelge ise, kui palju räägitakse loovuse „klasterdamisest", *infotainment*'ist ja muust sellisest! Nõukogude aja pärand on see, et ühiskonda ei tajuta ühise tervikuna ning end distantseeritakse majanduses ja poliitikas toimuvast „mõtlevateks intelligentideks-kultuuriinimesteks". Minu klubi on minu peas.

Kuid ajad on muutunud ning tegelikult just nüüd vajame rohkem kui kunagi varem tegutsemist, aga tegutsemist kriitiliselt, et näidata alternatiivsete struktuuride võimalikkust ja potentsiaali. Tõsi on see, et korraldamisel on täiesti erinev *drive* näiteks lugemisest-kirjutamisest, aga see ei tähenda, et mõlemad pooled ei võiks ühes isikus realiseeruda. See, et sinu klubi on sinu peas ja seal mängivad laulud ja atmosfäär on kõige ägedamad, ei ole piisav. Mittetegutsemine on kõige turvalisem ja ka kõige mugavam, palju mugavam kui tunnistada, et võib-olla neid konkreetseid mõtteid tegelikult väga ei olegi – tõsiasi, mis tuleb välja just püüdes ise midagi konkreetset lauale panna. Vaikimine lubab jääda filosoofiks.

„Peaasi on aga: võimalikult vähe väljas käia. Seal hajub tähelepanu ja kõik muutub mõttetuks. Aknast kandub niigi elu hääli ja rändavaid pilvi saab ka vaadelda."[1]

[1] *Mati Unt, Nõuandeid suve-eremiidile. – Eesti Ekspress 24.07.1998, lk B6.*

näitus	kunstnik/kuraator	toimumisaeg	toimumiskoht	Mihkel Ilus – kunstnik ja galerist	Marie Vellevoog – kriitik	Marten Esko – kriitik	Liisa Kaljula – kriitik	kokku
Drama is in your head / Draama on sinu peas	Edith Karlson	27.08.–22.09.	Tartu Kunstimaja	5	5	4	5	**4,75**
Hea küll siis, Jane...	Anna-Stina Treumund	12.09.–06.10.	Tallinna Linnagalerii	4	5	4	5	**4,5**
–	Inga Meldere ja Oscar Santillan	27.08.–10.10.	Temnikova ja Kasela galerii	3	5	4	5	**4,25**
100 aastat MIMprojecti – Manfred MIMi elu ja looming 1920–2020	Taavet Jansen, Maike Lond, Hendrik Kaljujärv jt	22.08.–22.09.	Tallinna Kunstihoone	4	3	5	5	**4,25**
Fracturae	Manfred Dubov	10.09.–28.09.	Hobusepea galerii	4	3	3	4	**3,5**
Fracturae	Manfred Dubov	10.09.–28.09.	Draakoni galerii	2	4	3	4	**3,25**
It's my party, and I'll cry if I want to	Kaia Kaskla	26.08.–07.09.	Draakoni galerii	-	4	2	-	**3**
Dolly	Holger Loodus	28.08.–09.09.	Hobusepea galerii	-	3	-	-	**3**
Bukett	Carmen Lansberg	16.08.–08.09.	Tallinna Linnagalerii	3	-	-	-	**3**
Metsahäälte vaikus	Tuuli Mann ja Jaanika Peerna	21.08.–05.10.	Galerii HAUS	3	-	2	3	**2,67**
Iseenda saba neelav Kuningmadu	Sorge ja Jasper Zoova	28.07.–14.09.	TAM Galerii	1	-	-	3	**2**
5 - klassika / 4 - vaatamist väärt / 3 - keskpärane / 2 - väheütlev / 1 - ajaraisk / - pole külastanud / ei soovi hinnata								

TEISED

Miina Leesment ja Kristina Paju

26.–29. septembrini laotus seitsmendat korda üle Tallinna disainiloomingut tutvustav festival Disainiöö, mis üllatas eraldi moeprogrammi olemasoluga.

Disainiöö avagalal esitlusele tulnud kollektsioon „Reet Aus in Beximco" valmis koostöös Reet Ausi tiimi ning Bangladeshi suurettevõtte Beximcoga. Väärtustava taaskasutuse võimalusi avardav lähenemisviis illustreerib võimalikku tootmissüsteemi, mille käigus suurfirmade tekstiilsed tööstusjäägid leiavad uut kasutust naiste ja meeste rõivaesemetes. Kollektsiooni loomine taolises mahus on praktiline näide sellest, kuidas väärtustav taaskasutus on võimalik tänu heale koostööle – esitletud tooteid on võimalik masstootmises seeriatena taastoota. See on väga oluline samm tekstiilitööstuse ökoloogilise jalajälje kahandamiseks ning süsteemsemalt suuremate tekstiilijäägikoguste vähendamiseks.

Rõivaesitlus ise oli lihtne, kuid selles lihtsuses peitus palju enamat. Praktilise ja kantava kollektsiooni visuaalses keeles oli tunda mängulisust ja kergust. Moe tutvustamisel olid modellideks palutud n-ö tavainimesed, kelle igapäevatöö on seotud disainivaldkonnaga. Mittemodellidest disainerite seljas esitletu sobis Disainiöö kui disaini väärtustava festivali konteksti väga hästi.

Xenia Joosti 2013/2014 sügis-talve kollektsiooni esitlemine toimus teisel päeval Disainiöö festivalitelgis. Ajutiseks kasutamiseks loodud ruum andis korraks aimu suurlinlikust moenädala traditsioonist – pretensioonitu pind ja modellide vahetu lähedus lubasid vaatajal süveneda hetkeks moeloomingu peensustesse. Kollektsioon paistis silma praktilisuse ning läbimõeldud ülesehituse poolest. Meheliku ja naiseliku teema piiridel balansseeriv stilistika ja puhas vormikäsitlus võimaldasid näidata riideid nii mees- kui ka naismodellide seljas. Kvaliteetne teostus andis edasi kanga ilu ning tõi nähtavale ootamatult mõjuvad volüümid ja detailid. Esitlus andis aimu moelooja pikaajalisest tööstuskogemusest ning põhjalikust koostööst kohalike professionaalsete õmblejatega.

Disainiöö etendus „Moekolmik" leidis aset festivali kolmanda päeva õhtul, kui sügiseses Kultuurikatla aias said kokku kolm eriilmelist esitlust.

Etenduse esimeses vaatuses avas Marlis Lucila Piirsalu k00d.ee-d tutvustava maailma. Erinevate etüüdide käigus tutvustati orgaanilistest materjalidest valmistatud kudumeid ja rõivaesemeid. Näha sai elusat lammast, vokki ja kudumismasinat, mis suunasid tähelepanu mõneks hetkeks loomingu valmimisprotsessile, nendele etappidele, mis jäävad tavaliselt lõppkasutajale teadvustamatuks. Eriti kõnekas oli tavakontekstist välja toodud vokk, mille monotoonsest helijadast arenes läbi korduste ja töötluste ruumi täitev improvisatsioon.

Autori kasutatud stilistika tõi nähtavale toodete puhtuse, lihtsuse, usutavuse ning materjalitruuduse. Mõned heledapäised ja kahvatud, kuid klaarid modellid kandsid õrnu ja läbipaistvaid, samas tekstuurseid villaseid salle looridena, mis mõjus puhta ja pühalikuna. Kogu esitlust oli põnev jälgida, sest tähelepanu oli materjalil – naturaalsel, looduslikku värvi villal ja orgaanilisest puuvillast esemetel. Autori loomingus võis tajuda fokuseeritust ning süvitsiminekut valitud suunas. Oli tunda, kuidas hea materjalitundlikkus andis esemetele iseloomu ja olemuse, mis ühtlasi varieerus kogu kollektsiooni sees.

Kui teised „Moekolmiku" liikmed on juba moemaastikul kanda kinnitanud ning ennast nähtavaks teinud loojad, siis nime #jonurm taha peitunud Johanna Nurm on disainerina uustulija, kes esines tugeva debüüdiga. Etenduse ruum oli organiseeritud ajutiseks installatsiooniks, kus pealtvaatajad liikusid elusate skulptuuridena eksponeeritud modellide vahel. Ootamatu helitaustana oli kasutatud Yohji Yamamoto[1] intervjuud, mis lõi erilise õhkkonna, lisades ühtaegu nii viiteid inspiratsiooniallikatele, muuseumilaadset õhustikku kui ka aimdust rahvarohkest metropolitänavast. Vaatamata rohkele publikule, mis seadis piirangud nii distantsi hoidmisele kui ka vaatlemise kestusele, oli siiski võimalik nautida kollektsiooni terviklikkust. Rõivad olid sileda, konkreetse ja geomeetrilise olemusega, kontrastina vateeritud tepingute pehmusele. Kindlasti julgustaks autorit valitud formaadis jätkama. Mõelda võiks sellele, kuidas analoogset ümberpööratud loogikaga formaati uuesti kasutada või sellest veel edasi minna.

„Moekolmiku" kõige viimases vaatuses esitleti Marit Ilisoni kollektsiooni „Teine". Võrreldes autori varasema loominguga oli tunda rohkem kergust ja vabadust. Näitamisele tulnud rõivaesemed olid tundliku materjalikäsitluse ja laitmatu teostusega, kuid seejuures mõjus terviku stilistika sundimatult, justkui oleks noorte modellide endi riided musta/tumesinisesse tooni ümber valatud. Oluline roll oli ka modellide hoiakul, mis rõhutas veelgi (enese)teadlikku, olen-see-kes-olen-tunnet. Taoline atmosfäär kulmineerus etenduse finaalis, kui lavale tuli terve armee ühtselt tumedatesse T-särkidesse ja teksadesse riietatud noori, kelle väljapääsu otsiv energia vallandus ennastunustavas tantsustseenis. Autori etteaste lõi vastanduse üksikisiku ja massi, esimeseks ja teiseks olemise vahel, mis ei tähenda õnneks seda, et peaks pooli valima. Pigem on oluline tunda ennast hästi seal, kus sa oled, sellisena, nagu oled.

Sündmuselt sai iga vaataja kaasa lendlehe „heal thy" koos üheksa näpunäitega, kuidas tervemalt elada. Disainer ei jätnud publikut omapäi, vaid pakkus välja võimaluse osaleda „heal thy" T-särgi-projektis, mis rõhutab samuti unikaalse ja vaba väljenduse olulisust ning väärtustab taaskasutust (T-särgid on kogutud koostöös Uuskasutuskeskuse ja Humanaga) ja kvaliteetset teostust (särgid on käsitsi trükitud).

Viimaseks vaatuseks Disainiöö programmis oli Liisa Soolepa ja Marta Mooratsi (Marta Cycles) etendus „Öörändur". Liisa Soolepp on juba mitmel varasemal aastal Disainiööl üles astunud. Tema looming on festivalile iseloomuliku avatuse ja uuendusmeelsusega ning tema etteastetes võib alati kuulda, näha ja tunda teatrile omast elementi. Moodi demonstreerivad modellid on seejuures kui näitlejad, kes aitavad jutustada rõivastest ja tekstiilmaterjalidest kaugemale ulatuvat lugu.

Etenduse erilise õhustiku lõi modellide liikumine – uudistavalt ringi vaadates tekitasid nad pealtvaatajate jaoks uudse olukorra. Kuna foon oli minimalistlik ning modellide tegutsemistempo paras, andis see hea võimaluse detailidesse süvenemiseks. Liisa Soolepa esitlus oli märk sellest, kuidas põhjalikult ning järjepidevalt edasi arendatud kudumilõiked, kangamustrid ning värvilahendused tagavad stabiilse ja põneva arengutee ning viivad enneolematute ja eriliste tulemusteni. Autori näitel julgustaks teisigi innustuma ja endale huvipakkuvasse suunda süvenema ning arendama asju detailselt, selmet jääda pealiskaudselt eri suundade vahele pendeldama.

Teine öörändur, Marta Moorats, tõi lavale ettevaatava modellihõimu, kasutades põhimaterjalina otstarbe kaotanud langevarjusid. Oma tegevusega suunab moelooja publikut ja miks mitte ka teisi disainereid vaatama värske, rikkumata ja teadliku pilguga, mida veel rõivaste või aksessuaaride tarbeks kasutusele võtta. Autor toob uudsust kohalikku moeellu *zero waste* põhimõtet rakendades – tema loomeprotsessis ei teki tekstiilijäätmeid ning lõigetes kasutatakse võimalikult palju lihtsat geomeetriat. Lõpptulemusena sobib selline käsitlus paljudele kehatüüpidele.

Lisaks etendustele oli moeprogrammis ka Marit Ilisoni ruuminstallatsioon „Teine". Galeriis HOP eksponeeritud näitus keskendus seekord näitusekülastaja sekkumisel tekkiva graafilise valguse ja varju mängu ning Lauri-Dag Tüüri tundliku helitöö koosmõjule. Kuigi kasutatud kujundusvõte on kunstimaailmas juba mõnda aega ringelnud, ei jäänud näituseruumis kõlama mitte niivõrd uudsuse printsiip – kas, millises kontekstis ja kui palju seda on varem tehtud –, vaid pigem loodud tervik. Kas vaataja suudab ületada passiivsuse piiri ning olla valmis uudse ruumikogemuse loomiseks? Kahtluse korral tasub ikkagi võtta aega, et eelarvamustevabalt ja lapselikult imestleda, miks meid köidab varjude liikumise ebapüsiv maailm, ning tunda siirast huvi selle vastu, milline võiks välja näha must vihm.

Kui üritada tuua Disainiööl nähtu põhjal välja mõni üldistus või rõõmusõnum, siis võib öelda, et lisaks paljudele värsketele moedisaini ja moe tutvustamise ideedele oli hea näha ka läbitunnetatud suundumusi kestliku moedisaini suunas. Reet Aus on sellest moeseltskonnast kõige kauem Disainiööl kollektsioone esitlenud ja kindlasti paljusid oma tegevusega inspireerinud. Tore on see, et väärtustava taaskasutuse kõrvale on lisandumas järjest teisigi tänuväärseid lähenemisi – olgu nendeks siis orgaanilise ja kohaliku tooraine väärtustamine või *zero waste* lõigetega lahenduste loomine ja oma aja ära elanud militaartekstiilide uutev kasutuselevõtmine.

Johanna Nurme (#jonurm) kollektsiooni esitlus „Moekolmiku" etenduse raames. Foto: Patrik Tamm.

k00d.ee kollektsiooni kudumite esitlus „Moekolmiku" etenduse raames. Foto: Patrik Tamm.

[1] Yohji Yamamoto on rahvusvaheliselt tunnustatud jaapani moedisainer, kelle loomingule on iseloomulikuks minimalismile omane monokroomsus, lihtsad lõiked ja kontseptuaalsus.

KRIITILISE KUNSTI NIMEL

Küsis Triin Tulgiste

30. augustist 3. septembrini viibis Tartus legendaarne rumeenia kunstnik Dan Perjovschi, kelle töid näeb kaasaegse kunsti festivali ART IST KUKU NU UTi raames 27. oktoobrini Tartu Kunstimuuseumis, galeriis Noorus ja Y galeriis.

Räägi alustuseks, miks otsustasid teha oma niigi kiires graafikus ruumi Tartule? Tegu on ju rahvusvahelises mõttes küllaltki väikese *low budget* festivaliga, mille vahendid ei ole võrreldavad sinu tavapäraste võõrustajatega.
Just selle pärast. Esiteks polnud ma siin kunagi käinud. Lisaks olid ürituse väiksus ja *low budget*'i pool minu jaoks huvitavad. Mul on kahju, et ma ei saanud kauemaks jääda, olin kutse saamisel juba mitme projektiga seotud.

Mis on kõige radikaalsem koht, kus oled oma töid näidanud?
Ma ei tea. Kontekstid on väga erinevad. On kohti, kus võid teha, mida iganes tahad, näiteks kunstiühingud Saksamaal. Seal on kunstnikul maksimaalne vabadus nii teemade osas kui ka vahendite mõttes. Mõnikord aga oled kunstnikuna suures muuseumis jällegi väga piiratud. On teatud publikuga seotud ettekirjutused, näiteks USAs, kus publiku eest kantakse väga head hoolt. Nii ei saa rääkida kõigest kohas, kus käivad lastega pered – saan sellest täiesti aru. Samas Moskvas jälle tuleb olla väga ettevaatlik õigeusu kiriku teemal. Niisiis igal pool on erinevad nüansid. Seega radikaalse kohta ei oska ma öelda. Viimasel ajal olen huvitatud rohkem tõsistest, normaalsetest näitustest. Ma tüdinesin sellest pidevast normist väljapoole püüdlemisest ära, mille üheks näiteks on kataloogid, mida ei ole võimalik nende üledisainituse tõttu lugeda. Peaksime jõudma teatud neutraalsesse olekusse, kus saaks lihtsalt rääkida. Me oleme siin [*näitusel – T.T.*] selleks, et oma töid näidata ja diskussiooni alustada, mitte enda esiletõstmiseks või eputamiseks. Radikaalsed asjad võivad olla väga problemaatilised.

Suures muuseumis võib juhtuda, et seal on töötamiseks väga hea atmosfäär, aga see võib olla ka õudne. Näiteks ei lubataks mul Kanadas niimoodi redelil ronida nagu siin, kuna ma võin kukkuda ja nad kohtusse kaevata. Ma pidin läbima koolituse, kuidas ronida redelil, tavalisel redelil. Prantsusmaal jälle ei lubatud mul kasutada oma tavalist markerit, kuna selle aroom võib häirida muuseumis töötavaid inimesi ja tekitada probleeme ametiühingutega.

Kas tunned, et ka Tartus töötades pead end mingil viisil piirama?
Ei. Aga üldiselt, ja see on nüüd selle küsimuse teine pool, kasutan ma joonistamismeediumit seetõttu, et tavamõistuse jaoks seostub joonistamine koomiksite ja multikatega, mida ei võeta väga tõsiselt. Nii on kunstnikule lubatud rohkem poliitilisust ja vabadust. Kui ma teeksin sama fotograafias, oleks see palju ohtlikum. Nii et joonistades saan ma öelda rohkem ja olla kunstnikuna vabam.

Aga kas sa ei karda, et seepärast ei võta inimesed su töid ka nii tõsiselt, sh su ideid?
See küsimus ei puuduta enam mind, vaid publikut. Inimesed tulevad näitusele, nad saavad joonistustest aru ja naeravad vastavalt oma kultuurilisele taustale. Paljud mõtlevad ja näevad sarnaseid asju, kuid nad ei oska neid protsesse visualiseerida. Teised aga võtavad seda kui mitte päris tavalist kunsti ja ei süvene seetõttu. Seega on sul õigus, kuid ma teen seda selleks, et kunstiobjektidest hoiduda, mitte et olla müüdav. Ma ei taha minna Keith Haringi teed, ma ei taha olla muuseumipoes, vaid muuseumis endas. Ma ei taha olla vihmavarjudel, välgumihklitel ja külmkapimagnetitel. Ainus tegevus, mille käigus ma midagi toodan, on aktivism, kui objekte müüakse poliitilistel eesmärkidel, mõne idee toetuseks.

Ma segan alati oma loomingus erinevaid suundumusi. Mõned mu joonistused on rohkem koomiksilaadsed, teised jälle filosoofilisemad, kui proovida neid kuidagi kategoriseerida. On abstraktsemaid ja ka otsekoheseid ning naljakaid töid. Seda seepärast, et publik on erinev, aga ka iga inimene on eri ajahetkedel erisugune. Minu joonistused on päeva igaks hetkeks (*naerab*).

Kas see müüdavusest hoidumine tähendab, et sa ei müü oma töid?
Müün. Kogu aeg.

Nii erakogujatele kui muuseumitele?
Jah, mul on lepingud mitme galeriiga.

Kas joonistad erakogujate jaoks samuti seintele?
Ei, teen seda ainult avalikel pindadel. Kui alustasin seintel töötamist, saatsin oma joonistusi skannituna. Nii jäi originaal mulle ja olen saanud neid hiljem müüa. Olen müünud ka oma märkmikke, sh kogujatele, kuid viimastel aastatel pakun neid vaid näitusepaikadele, kus mu tööd on väljas olnud. Kui nad ei ole ostmisest huvitatud, jäävad need mulle endale.

Kuna olen nüüd rohkem materiaalselt kindlustatud, saan endale sellist valimist lubada. Ma pole kogujate vastu. Pean seda austama, kui inimesed investeerivad oma raha minu kunsti, see on imeline. Seega ma püüan olla aupaklik. Ma tahan ehitada siinkohal teatud laadi silda – objekti, mida iseloomustaks kriitiline autonoomia ja huumor, kuid mis ripuks kellegi kodus. Ma pole kõigi oma müümiste suhtes kindel, vahel tundub mulle, et oleksin pidanud rohkem raha küsima (*naerab*). Ehk siis ma olen kunstituru suhtes kriitiline, kuid samas ka selles osaline.

Oled sa kunagi kaalunud joonistamisest loobumist ja teiste meediumitega töötamist? Või on joonistamine sinu jaoks täiuslik meedium?
Hetkel on see minu jaoks kõige ideaalsem meedium. Ma isegi ei mõtle millelegi muule, kuna olen asjas nii sees. Loon protestijatele, nii Istanbulis kui nüüd Rumeenias, visuaalseid kujundeid, mida nad oma reaalses võitluses kasutada saavad, teen näitusi jne. Suudan pidada hetkel vaevu sammu asjadega, mida minult tellitakse. Nii et ma ei tea, mis tulevikus saab. Pärast viitteist aastat praktikat olen ma aru saanud, et on kogunenud teatud hulk trükitud materjali – ajakirju, kunstiraamatuid, kutseid ja muid selliseid kõrvalprodukte –, mis moodustavad omaette keele. Ma püüan selles kogumis kuidagi korda luua ja olen sellest ka näituse kokku pannud. Ajakirjad ja ajalehed on minu jaoks eraldi teema, teistmoodi sein.

Teen nüüd ka metallist skulptuure. Kui mu joonistused on justkui plahvatused, siis metalliga on tarvis kannatust. Ühtlasi teen palju pilte, kuna kolin tavaliselt iga viie-seitsme päeva järel uude linna. Fotode puhul köidavad mind eelkõige värvid (*naerab*). Samas, kui te mind siia kutsusite ja ma oleksin öelnud, et ma ei joonista, siis mida te oleksite arvanud? Kuraatorid oleksid pettunud, kui ma ei joonista. See on natuke nagu leping või härrasmeeste kokkulepe: „Sa meeldid mulle, kuna sa teed selliseid asju. Tee neid siin."

Saan su mõttest aru, kuid meie puhul on võib-olla erinev see, et võtsime sinuga esmalt ühendust sinu töö „Romania" pärast.
Mäletan. See tätoveering on minu jaoks hoopis teine asi. See oli väga tugev *performance*, millest sai väga edukas objekt. Müüsin kõik viis koopiat erinevatele olulistele kunstikeskustele. Samas tundub mulle, et sellest rääkimine on palju huvitavam kui objekt ise. Ehk siis idee on huvitavam kui see lõpuks maha müüdud objekt. Ma olen väga pragmaatiline. Lõin selle teose, et see säiliks muuseumis teatud viitematerjalina, kunstiajaloona. Nii et kui nad räägivad sellest tätoveeringust või selle eemaldamisest, räägivad nad minust. Seda oli vaja, et mind võetaks tõsiselt põhjusel, millele sa ka ise varem viitasid. Joonistus on palju vabam. Ma tulen, ma joonistan, ma lähen minema. Objekti on tarvis transportida, kindlustada. See on keeruline ja ma püüan selliseid probleeme vältida.

Ütlesid ükskord, et sa pole rahvusvahelisest kunstimaailmast väsinud, aga kas näed selle puhul siiski mingeid puudusi?
Loomulikult, alati on midagi viga. Isegi siin [*Tartus – T.T.*]. Asi on selles, kuidas me kunsti adresseerime. Me proovime inimesi tüssata, et nad näitusele tuleksid. Kuna maailm, milles me elame, ei ole piisav, proovime inimestele selgeks teha, et meil on põnevaid ideid, kuid kedagi ei huvita. Vaja läheb maagiat, kübarast tuleb paar küülikut välja tõmmata. Siin on see isegi normaalne, kuna olete veel võitleval positsioonil, see on tõeline. Kuid Läänes valitseb igal pool, kuhu sa lähed, dekadents. Ja sellest on kahju, kuna on nii palju huvitavaid töid ja kunstnikke, kes võitlesid kogu oma elu vältel, et seda saavutada. Kõik on väga turu- ja rahakeskne. Seega jah, toimub palju jama ja kõik teavad seda, aga on vait. On hiina autoreid, kes kopeerivad Lääne kunstnikke, kes omakorda jäljendavad mõnda teist Lääne kunstnikku, ja keegi ei näe selles probleemi.

Kommenteeri palun lühidalt ka oma suhet mõistetesse *PRADA* ja *PRAVDA*.
See ei meeldi mulle, aga see on teie asi, mitte minu. Mul oli *PRAVDA* ja ma ei taha *PRADAT*. Seega minu maitse jaoks on see liiga moekeskne. Samas, kui see lubab teil oma kontseptsioonid kokku tuua, siis miks mitte.

Kuid kas sinu jaoks on nende kahe sõna vahel seos?
Kahtlemata, eriti siin [*Eestis, Ida-Euroopas – T.T.*]. Meil [*Rumeenias – T.T.*] polnud vene vägesid, seega siinne tõde oli teistsugune. Nüüd on aga meil mõlemal Prada.

Kuid kas need kontseptsioonid on üldse enam olulised? Või näed sa siin hoopis mingit kolmandat võimalust?
Ma ei tea. Vastandus ida-lääs toimib minu jaoks endiselt, aga see on rohkem kontseptuaalne eristus. Varem polnud meil näiteks teksapükse, nüüd on. Samas tundub mulle üha enam, et Euroopa kontekstis on aktuaalsem põhi-lõuna. Aga ma olen 52-aastane, ma pärinen natsionaalkommunismist, mis suundus neoliberalismi. Seega püüan kõike, mis seostub taoliste brändidega, endast eemal hoida. See on valdkond, mis imeb siit piirkonnast ressursse kõige enam välja. Kogu jama, mida tänavatel näeme, on loonud mõni kunstitudeng – disain, reklaamid jne.

Mis on sinu jaoks kunstis oluline?
Me peame õppima uuesti tõtt rääkima ja tagasihoidlikud olema ning tõesti vaatama maailma, milles elame. Kunstnikud arvavad, et nad tulevad Marsilt koos eriõigustega, aga see pole nii. Mida see tähendab, et kaasaegse kunsti näituse dOCUMENTA eelarve on 20 miljonit? Miks me selliseid üritusi korraldame? Mida me sellega tõestada tahame? Ma arvan, et kunstnikel lasub kohustus ühiskonnale ka midagi tagasi anda ja kõik peaksid seda tegema. Nad peaksid vaatama, mis nende ümber toimub. Praegu ei ole just head ajad, kunagi pole olnud. Seega peame me kunstnikena sellesse ühiskonda panustama – ja ka teie kuraatoritena. Ning ma mõtlen seda tõsiselt, mitte vaid suurte sõnadena, nagu „parema maailma nimel". Me ei taha ise teatud seisukohti artikuleerida, kuid miks me peaksime laskma seda poliitikutel teha? Kas nad on paremad spetsialistid? Kuidas nad teavad? Mina olen enda valdkonna asjatundja, ma panustan sellesse kogu oma elu ja energia. Kuulake, kui ma räägin. See on see, mida peaks minu arvates tegema. Asjaolu, et kunstiturg neelab kõike ja kunstnikud on valmis ka kõike tegema, on väga problemaatiline. Üks osa kunstist peab jääma kriitiliseks ja radikaalseks.

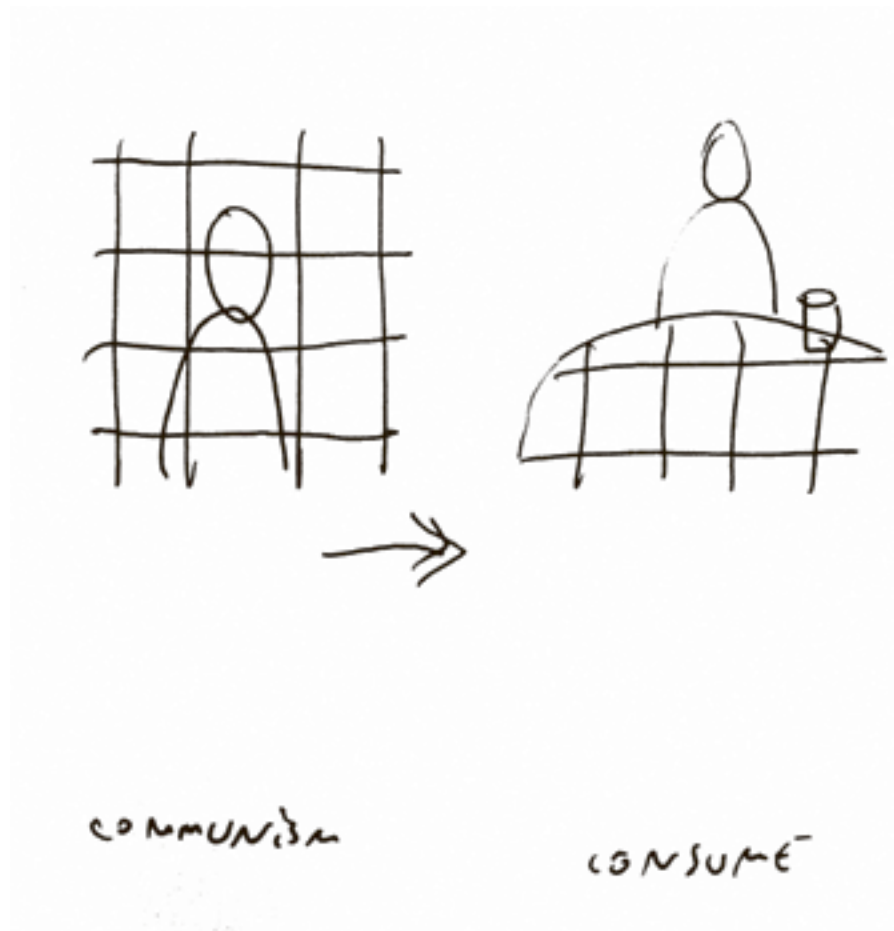

Joonistused: Dan Perjovschi

PILDIKESI TV ÖÖÜLIKOOLIST

Keiu Virro

Ööülikooli inimesed on tulnud raadiomajast välja, võtnud kaasa kaamerad ja asunud tegema telesarja. Õppejõud otsitakse nende maakodudest üles ja minnakse külla.

Mari Tarand keset võtet. Foto: Jaan Tootsen.

Korkare talu legendaarne rukkipõld. Foto: Henri Laupmaa.

On septembri keskpaik, see hetk, kus suvi on juba möödas, aga päris sügis veel ka ei ole. Päike paistab, aga puudel on esimesed kollased lehed. Seekord on ööülikooli seltskond Mari ja Andres Tarandi juures Korkare talus.

Jõuan kohale hetkel, kui ülejäänud on asunud parajasti talgutöid tegema ja veavad ennastunustavalt puid. Lõke pragiseb. Jaan Tootsen, sarja üliõpilane, jooksupoiss ja karjatalitaja, nagu ta end nimetab, ütleb, et ei tahaks moosiseks muutuda, aga no on ju idüll, kui jõuad imeilusale taluõuele ja pärnapuu all ootab vanaaegne kohvikann ja suur taldrikutäis Mari tehtud pannkooke. Pannkoogid on loomulikult moosiga. Ikkagi moosine värk.

Ööülikool oleks justkui igavesti olemas olnud, aga loomulikult on sellelgi konkreetne alguspunkt. Idee sai kunagi alguse sellest, kui Jaan Tootsen unistas salajasest vennaskonnast *à la* Surnud Poeetide Ühing, kes öösiti ülikooli raamatukokku koguneb ja üle maailma kokku kutsutud parimaid õppejõude kuulab. Nood tulnuks kord lennukiga, kord laevaga... Lennukitega saabumine jäi sinnapaika, ent 2000. aastal sai Raadio Ööülikool alguse ja nüüd, pärast mitut aastat kõhklemist, jõudis Jaan järeldusele, et asi tuleb ikkagi ka teles ära teha.

„Mõtlesin, et seal peaks olema midagi enamat kui lihtsalt rääkivad pead stuudios. Oma arust leidsin lõpuks selle võtme, millest ise suures vaimustuses olen. Eestlased räägivad ju ikka uhkusega oma suvekodudest ja need on olemas ka paljudel õppejõududel. Mõtlesime, et otsiks need ööülikooli õppejõud maalt üles ja läheks neile üliõpilastega külla. Mul on mälestus, et kui vanasti tädile külla läksin, siis tädi tõstis kõigepealt vanad dressid välja ja ütles: „Jaan, mul on sulle üks töö." Tekkis mõte, et ööülikooli kamp võiks päev otsa tööd teha ja õhtul võtaks õppejõu kuhugi aidatrepile ja siis tuleks loeng. Kõige olulisemad asjad räägitakse ikka öösel sõpradega köögilaua ääres või saunalaval, mitte telestuudio prožektorite all. Oleme püüdnud tabada elu n-ö omas mahlas ja mitte magada maha ka helisevat igapäevaabsurdi. Operaatorid on olnud kõik dokfilmi taustaga: Mihkel Soe, Ivar Taim, Kullar Viimne, Erik Norkroos. Sarja režissöör on Erle Veber. Kõik teevad kõike nagu Eestis kombeks."

Korkare talu ja Tarandite pere

Tarandite kodus aianurgas on väike viljapõlluke. Nad on külvanud juba aastakümneid ühte aianurka rukist ning traditsioon on kestnud katkematult 36 aastat. Sellele pani kunagi aluse väike poiss nimega Kaarel Tarand. Ööülikooli seltskond sai selle vana rituaali juures nüüd tunnistajaks olla. Muide, see viljanurk on ka praktiliselt vajalik, sest sellega parandatakse Andres Tarandi sõnul korstnat ümbritsevat rookatust. Selle üle rõõmustab Jaan iseäranis: „Tore, et Andresel ja Maril, noortel inimestel, oli juba toona nii palju oidu, et katuseks ei löödud mingisugust eterniiti, vaid valgustunud kodanikena jätkasid nad talu nii, nagu ta oli. Ja kõik need lood, kuidas leida katusemeister, kuidas ta katuse otsa saada ja sealt pärast jälle alla saada, need kuuluvad vist iga majapidamise juurde."

Kui Tarandid 1971. aastal Korkare talu õuele saabusid, olid seal rinnuni putked, tormimurd. Andres deklareeris tol aastal suurejooneliselt, et vaba mees ei orjasta end potipõllundusega. Nüüd, aastal 2013, itsitab Mari tagantjärele, et labidas löödi juba järgmisel aastal mulda ja tehti esimesed peenrad. Nüüd on kogu potipõllundus olemas ja seda kõige ilusamas mõttes.

Korkare talukohast rääkis Jaanile helirežissöör Külli Tüli. Mari ja Andres Tarand ühes talukohaga moodustasid TV Ööülikooli jaoks vastupandamatu koosluse. Jaan selgitab: „Mari ise on, nagu ta on, aastakümnete jooksul settinud, tarkust ja luulet täis. Ilmselt ei ole Eestimaa peal kedagi, kes teaks peast nii palju erinevaid tekste. Tema kõvaketas on ikka päris mitu terabaiti. Mari oma lapsepõlvega, Paul ja Linda Viidingu tütre ja Juhan Viidingu õena... Juba sellele keskkonnale mõeldes, kust ta on tulnud, saab aru, et ta on luules elanud ja kasvanud. Ta on ühtpidi hästi väike ja habras ja samas tugev nagu männijuurikas."

Ööülikoolis osalemisega nõusse saadi ta alles suure pusimise peale. „Need, kes on ülearu edevad, leiavad ise tee püüne peale, aga tihti on huvitavamad just need, kes on tagasihoidlikud. Tahaks just neile ligi pääseda."

Loeng

Kui Riina Roose Mari kampsunit sirgemaks sätib, pahandab Mari naljatades: „Ei ole siin mingit sättimist. Tahan olla kole, nagu olen."

Loengu alguseni on Mari pisut kõhklev ja kohati närvilinegi, aga see kaob kohe, kui loeng algab. „Armsad sõbrad. Ma ei tea, kas selles üle saja aasta vanas madalas kalurimajas sada aastat tagasi küll keegi luulest rääkis või mõtles..."

Tal on iseloomulik mahe hääl ja sisu, mida sellega edasi anda. Ülimalt enesekriitilisena on tal endal raske rahule jääda ja nii arutleb Mari pärast loengut, kas ei pea ehk algust ümber tegema. Arvab, et oli kuidagi krampis. Võttemeeskond kinnitab vastupidist – loengu algus läks hinge, oli ilus ja täpne. Mari selgitab, et nüüd, mil ta lugeda ei näe, ei saanud ta ju loengut niimoodi ette valmistada, nagu oleks tahtnud. „Mina aga just imetlesin, et on võimalik kõnelda nii selgelt ja täpselt, kui inimene kõneleb peast. Ja südamest," on üliõpilane Jaan loenguga rahul.

Loengu järel areneb õhtu omasoodu. Akna all on proportsioonidest väljas laud. Jalad on lühemaks saetud, et see võrdlemisi madalal asuvat akent poolenisti ära ei varjaks. Siin majas ei ole lood ainult inimestel, vaid ka mööblil.

Inimesed istuvad aga hoopis ümber ühe teise laua ja räägivad juttu. Tuletatakse meelde huvitavaid sõnaleide. Jänesetunne. Paitahtlik kass. Krista Joonas ja Jaak Johanson võtavad välja oma pillid. Tekib just see meeleolu, kui sõbrad on õhtul koos, uni kipub küll viimaks silma, aga keegi ei raatsi kuidagi magama minna.

Andres läheb magama, aga Maris avaldub lauluema. Lisaks luuletustele teab ta ju lõputult laule. Need ei ole lihtsalt laulud kui sellised – igal laulul on lugu. Lugudest moodustub kild uut või siis ehk just unustatud maailma.

Ööülikooli üliõpilased

Kui Jaanilt uurin, kuidas pannakse kokku ööülikooli üliõpilaste seltskond, kes õppejõudude juurde rändavad, siis saan teada, et esindatud peaks olema erinevad vanused, mehed ja naised. Iseloomult võimalikult erinevad, aga peamistes eluväärtustes ikka ühisosa. „Kohal peaks olema nii Muhv, Kingpool kui Sammalhabe. Kolme Kingpoolt pole mõtet ka kokku panna."

Üks värvikamaid õpilasi on ilmselt Kristjan Piirimäe, keskkonnateadlane, doktor ja suur kirjandushuviline. Tema on kohal ka Korkare talus. Ühes küsimustega tunniajaseks plaanitud loengust saab kolm, nii et keegi ei pane tähelegi. Kristjan on vahepeal mõttesse vajunud, haarab siis aga mikrofoni järele. Järgneb just selline mõttevahetus, mis takistab kogu üritusel liiga pidulikuks minemast, muudab erksaks kuulajad ja lõbustab ka Marit.

Kristjan arutleb: „Luuletamisel on palju sünonüüme – vale-

Aga mitte igal majapidamisel pole päevikuid

Korkare talus on peetud läbi aastate maja puudutavaid päevikuid, kust leiab kohati väga lõbusaid sissekandeid kogu pererahvalt. Ööülikooli õpilased said võimaluse neid sirvida ja lugesid üksteisele aeg-ajalt toredamaid palasid. Olgu need ka siin ära toodud. See, kellelt üks või teine sissekanne pärineb, jääb lugejale arvata.

29.07.1989: *„Kirgliku urbanistina ja teooria „kasulikud ja kahjulikud loomad" rajajana inspireerisin sauna lakas herilasepesa hävitamise, millise kindralstaabi plaani isa sõdurina läbi viis. Võikalt põletasin hiljem vaablasevaklu sauna ahjus. Ilmselt sellest küttest sai saun soe ja hea."*

***Ca* kuu hiljem:** *„Varasega Mari+Andres. Buss hilines, ja juht hirmutas venelasi Nõval oleva karuga."*

14.04.1990: *„Peagi pugisime ja igaüks hakkas lemmiktööd tegema, st ema korjas peenrast sodi ja isa inspekteeris puuistikuid (tulemusi ei avalikustanud!) ja Käbi, pisike püromaan, läitis lepiku kõrvale lõkke ning kandis nokas igasugu raagusid lepiku alt tulle, mis seasongerma keskel hõõgus. Mina olin ka jõudumööda abiks, aga alati hilinenult – nõnda rebestas isa ise keldriuputusest vesimärjad tünnid kartulite & porganditega välja. Esimesed said aknalauale ja ei läinud kaotsi, porknad aga hukas. Aknavahelt ärkasid kärbsed, keda kütime värske piitsaga."*

19.05.1990: *„Isa ja Ema arvasid oma naiivsuses muidugi, et varane tõusmine ja peenarde vahel nikerdamine mingil kombel rohkem rikkust majja võib tuua. Aga meie Käbiga magasime minu targal juhtimisel keskpäevani."*

tama, petma, tüssama, varjama, manipuleerima, pada ajama ja nii edasi. Midagi pole parata, lihtne eesti inimene on ära tabanud luuletamise tuuma. Luule on kommunikatsioonivahend, kommunikatsiooni eesmärk on manipulatsioon. Tõese info edastamine on üks võimalusi. Mis on siis luuletamise manipulatiivne eesmärk? Noh, ilmselt intuitiivselt võime ette kujutada, et üldiselt, kui mehed luuletavad, siis nende eesmärk on naisi ära sebida; kui naised luuletavad, siis nende eesmärk on meeste südametunnistust kuidagi mõjutada. Ja on veel palju eesmärke, näiteks emad võivad püüda luua lastes turvalisuse illusiooni, sättides sõnu niimoodi rütmi ja riimi, nagu oleks kõik korras. Muidugi võidakse irooniliselt vastu küsida, et kas Debora Vaarandi eesmärgiks oli kellegi südametunnistust tõsta või kas August Sanga eesmärgiks oli naisi luuletuste kaudu ära sebida. Aga küllap nemad on väga kõrge klassiga luuletajad ja nende paljastamine ei ole niisama lihtne. Niisamuti ka tänapäeva luuletajad, näiteks Kristiina Ehin ja Jaan Kaplinski. Nende paljastamine on väga raske. Mida nad tegelikult varjavad? Miks nad ei kasuta tavalist ausat keelt, vaid luuletavad? Sina, Mari, oled neid palju lugenud ja tead, mida nad on kirjutanud ja mida vahele jätnud, mis sõnadega nad on asendanud loomulikud sõnad ja nii edasi. Võib-olla me saaksime neid üheskoos paljastada, et mida nad varjavad ja valetavad, mida nad luuletavad meile?"

Mari muheleb. „Kõigepealt, kui sa alustasid, et mis see luule on – valetamine, petmine ja nii edasi –, siis ma tahaks ütelda Ilmar Laabani sõnadega: „Luule on ülev ehmatus, muti pasun ja kulli male." Teiseks võiks ma ütelda, et minu lapsepõlves oli mul raamat jänesepojast, kes luuletas. Ja jänesepoeg ütles, et luulet kõik targad tunnevad, rumal ka luuleta läbi saab. Seal oli kohe näha, et luuletati selleks, et oli tarvis kasu saada. Ainus läbikukkumine oli siis, kui rebane tellis jänesepojalt oma naise sünnipäevaks luuletuse ja luuletus kõlas siis nii: „Palju õnne Rosalinda, mingu nahk sul kõrgelt hinda, saagu sinust krae ja kinnas äriaknal suures linnas." Selle peale honorari ei tulnud."

Need ja muud TV Ööülikooli saated jõuavad ETV2-s eetrisse eeloleval talvel.

Kiitmata ja laitmata teisi emakeelseid etendusi olgu kohe öeldud, et täiskäiku – antud juhul mahhineerimist ja manipulatsiooni elu või surma peale – ei lükata just sageli sisse viivitamatult, esimesest dialoogist. Gaas põhjas ülesõit kõigest humaansest mõjub rabavalt. Kangelanna mõtlemise mastaapsus ja *размах* (ee ulatus) tegutsemises lülitab vaataja sootuks teisele, Gorki ja Neuhausi hoolega sätitud lainepikkusele.

Kahevaatuselise lavastuse esimeses osas ei kandnud kõik vajalikud pausid küll välja, Maksim Gorki üle saja aasta vanused mõtteterad ei jäänud publiku jaoks õhku püsima, öeldu settimisse lõikas ilutulestiku jätkuna sisse järgmise osatäitja uus sõnum. Siiski võib panna juhtunu rahulikult esietendusega lavastuselt süütuse võtmise arvele.

AHNUSEL EI OLE HOMSET

Georg Merilo

Juulis Virumaal Kukruse mõisas etendunud Maksim Gorki „Vassa Železnova" võlub lisaks ebaharilikule teatrisaalile ka ajutise koosseisuga, mille üle ootuste hea ühissooritus annab silmad ette mitmetele püsiteatri sissetöötatud kollektiiviga valminud etendustele.

Ülle Lichtfeldt ja Meelis Rämmeld. Foto: Reili Evart.

Ülle Lichtfeldt ja Saara Kadak. Foto: Reili Evart.

Merilo (taldrikut keerutades, proovides telepaatiliselt maksimaalselt õiget kontakti saavutada): Aleksei Maksimovitš, kuidas Te taipasite, et oli tarvis defineerida muutus Venemaa elus?
Gorki (kuuldavalt väsinult – ikkagi surnud inimene! – ja võib-olla isegi kergelt bluffides): Ma ei kuule hästi, korrake palun.
Merilo (proovides küünlaleegis kulme mitte ära kõrvetada): Te tabasite ära, et vana Venemaa kui selline on surnud, aga uut ei oska veel kõnetada ega nimetada, rääkimata defineerimisest. Kuidas see juhtus?
Gorki (sumbuva häälega – ilmselt kutsutakse teda mujale): Küsige Neuhausilt, las tema tõlgendab mu kõikehõlmavat ajastukroonikat... Ja ärge astuge Euroopa mis tahes ühendusse... Jumalaga... (side katkebki)

Meest sõnast. Võtmemängija, lavastaja Eili Neuhaus, on küll Rakvere teatri püsitrupi liige, kuid miskipärast on ta ometigi püsimatu. Tegutseb sootuks omal käel, iseseisvalt, juba aastaid, kogu kaasneva riskiloteriiga arvestades. Gorki modernistlikke tendentse loeb Neuhaus kui ajaloolane.

Merilo (aupaklikult, ikkagi lavastaja!): Mis see on, mis ikka ajab pinde, Eili?
Neuhaus (rakverelase rauge pilguga, milles helgivad erekollased tulukesed): Elu ise. Ja inimestesse uskumine – see õigustab ennast alati! Vabadus ise teha, reeglid ise kehtestada, see on kui vaimne oopium.
Merilo: Kuidas Gorkist Teie jaoks plinkiv majakas sai?
Neuhaus: Määravaks sai minu enda hingeline seis. Gorki sobitus sellega ning nüüd vaatan ka mina autorit teise pilguga.
Merilo (püüdes mängida kollast ajakirjanikku): Kes sattusid Teie unedesse esietenduse eelsel ja järgsel ööl?
Neuhaus (kergendatult naerma puhkedes): Ei kedagi konkreetset, kõik oli kui üks suur udu, nii öösel, päeval kui etenduse ajal.

Kõrvu paitab etenduse muusikavalik, kummardus väljamõtlejatele. Üle 200 inimesega saalis mõjus *piano pianissimo* enesekindlalt ja detailideni läbimõeldult.

Osatäitmiste võlu ja valu

Vassa Železnova on meister stalinliku totaalkontrolli kehtestamises nii pere- ja ärisuhetes kui ka kogukonnas tervikuna. Tangotundliku oleku, ent kikkpoksija hoiakuga iludus, kes võiks tahtejõu poolest olla Thatcheri vanaema. Nimikangelannana tõestab ta ilmekalt, et veri on paksem kui raha, ent rahata pole elu. Ta ei peatu raudse haarde säilitamise nimel ka verevalamise ees. Oma laste jaoks ikoon, meie aja mõistes aga südametu oligarh. Oskab teha vale asja – rahaimpeeriumi loomist – õigesti, korvamata teenitud kasumiga siiski puudujääke mittemateriaalses maailmas. Ülle Lichtfeldt peaosatäitjana vääribki Veatu Sooritaja medalit ning liigitub selle rolliga tõsiste meelelahutajate väärikasse nimekirja. Eriplaus Lichtfeldtile publikule meeldimise soovi puudumise tõttu, mis loomulikult tõstis tema seekordse soorituse usutavuse lakke.

Lichtfeldt (austajate ringilt tülitajale pilku heites ning endamisi naeru kõhistades): Ja kes Sina veel selline oled, koletis?
Merilo (primadonnale silma vaadates): Müürilehe agent.
Lichtfeldt (poolkohkunult, ent end kiirelt kogudes): Issand, selle taga on kogu progressiivne rahvas ju! No küsi siis, julgelt!
Merilo (tarmukalt ja alla andmata): Mida positiivset võib Teie mängitud fuuriast kangelanna puhul esile tuua?
Lichtfeldt (flirtivalt oma tõeliselt ilusa kaelajoone kontuuril sõrme vedades): Pime pühendumine perekonnale.

Ljudmilla, kangelanna noorema tütre, plastilise muster-Lolita jaoks on kõik veel läbinisti hea: sõrmkübara jagu veini on süütu juua, joodikud naljakad, pahade planeet avastamata. Saara Kadak on oma kaasasündinud koketsuse tõttu ühtlasi esimene kandidaat Ülle Lichtfeldti mantlipärijaks. Hobusesabaga linalakk otsekui Ilon Wiklandi pildilt – kes siis ei tahaks näha Bullerby tüdrukuid kümneid aastaid hiljem, seejuures päriselt?

Merilo (võlutult): Kuidas Sul õnnestus leida sedavõrd õige võti 16-aastase tüdruku mängimiseks?
Kadak (sõrmedega juukseotsi rullides): Nii mina kui Ljuda oleme noored. Me oleme vähe kogenud ja elanud, võime küsida lolle küsimusi ja unistada naiivselt.
Merilo (üllatunud noore daami küpsest mõtteviisist): Kuidas mõjutab mängukoht – Kukruse – õnnestumist, näitleja poolt tunnetatuna? Ja konkreetne hoone?
Kadak (unistavalt): Üks Ülle Lichtfeldti tuttav ütles peale etendust, et see koht, kus me mängime, sobib jube hästi lavastusega kokku – ümberringi on vaesus ja mahajäetus, aga siis keset seda rõkkab üks rikkurite (Železnovide) mõis. Nagu ka tol ajal oli.

Korraldamine Ida-Virumaa autoremonditöökojas

Produtsent Harles Mägi on süüdi asjaolus, et vaatajal ununeb paariks tunniks viibimine depressiivses Euroopa väikeriigis. Rafineeritud kultuuri- ja inimestesõbrana alustab Mägi oma järjekordset iga-aastast projekti, täites märkamatult, ent kvaliteetselt enda käsutuses oleva aegruumi nii, et asjaosalised ja publik jäävad rahule.

Merilo (produtsendi kätt surudes): Kuidas mõjutab mängukoha valik õnnestumist?
Mägi (äsjasest õnnestumisest pisut uimasena): Kontrasti loomine ümbritseva keskkonnaga oli lihtne, lagunevasse tootmisbaasi uhke häärberi ehitamine annab juba ise väga palju atmosfäärile juurde. Kui sinu ümber kogunevad õiged inimesed, on õnnestumine vältimatu.

Kohalik vallavanem Etti Kagarov aga on tundlikult tabanud, et temaatika ajatuse tõttu jätkub Gorkil järgijaid ka tänapäeval – etenduskoha loomisel rookisid töötukassa naised Vassa postuumsete teenritena puhtaks autoremonditöökoja, Kohtla-Järve kultuurikeskus varustas tehniliste lahendustega, Kohtla valla vabatahtlikest noored viisid parkimiskorralduse mõisapargis täiesti uuele tasemele. Eks mõjuta pisimgi telgitagune läbimõeldus kogu terviku õnnestumist nagu täpne sooladoseering köögis naudingut restoranisaalis.

Merilo (Toomas Uba imiteerides): Mis tunne on olla kohaomaniku esindaja?
Kagarov (eriti rõõmsalt ja rahulolevalt): On seletamatu, et siia Kukrusele teatrit luues ei tulnud ette ühtki tehnilist probleemi, ja seda vaatamata pidevatele muudatustele plaanides.
Merilo (vandeseltslaslikult): Oleme siin viibinud nüüdseks ligi neli tundi ja mõisa aladel valitseb mingi seletamatu rahu. Millega seda seletada?
Kagarov (sosinal): Kukrusel ongi eriaura, kiiruse mõiste kaob siia jõudes.

Tõsist sisu on meeldiv vaadata

Kogenud kunstniku Reili Evarti peas valmis nägemus sellest, kuidas anda tegelastele muinasjutuline välimus ja kanda sajandivanune vene luksus üle mõisa abiruumidesse. Silmatorkavalt hästi istuvate lavarõivaste meister Kairi Vilderson peab ilmselt seisma silmitsi olukorraga, kus näitlejannad rollirõivaid endale ihaldavad. Igatahes naispublik õhkas kostüüme vaadates ning meespublik ohkas eelarvele mõeldes.

Merilo (nostalgiavõtmes): Lapsepõlves olid lelud kõik elusad. Kuidas mõjub algselt kunstniku ja Teie peades olnud nägemuse hingestumine ja elluärkamine konkreetsetes rollides?
Vilderson (küsimusega silmnähtavalt rahul olles): Üsna mitmel põhjusel ei suutnud ma esietenduse lõpus pisaraid tagasi hoida. Olles ise kolme lapse ema ning samas 20 aastat firmajuht, adun täiesti teatud rollide ühildamatust või siis hakkamasaamise hinda selles elus. Näitlejatega koostöö on alati inspireeriv, nende põnev maailm paelub mind, ulatades mulle väljumiskäe tavapärasest kevad- ja sügiskollektsiooni ettevalmistuse rütmist.

Lõputoosti asemel

Üks tegelastest, peatselt kas doonormaksa või kirstu vajav Prohhor Hrapov, lausus klaase täis valades (toosti ütlemisele energiat raiskamata): „No võtame!" See sobib imehästi ka tavapärastest suveetendustest üledoosi saanutele lavastuse „Vassa Železnova" kokkuvõtmiseks: „No vaadake!" Vaadake[1] lugu naisest, kel oli olemas kõik – raha ja varandus, võim ja suhete hoidmise oskus, intelligentsus ja ilu, perekond (üheksa lapse ema) ja õukond, kuid kellel puudus üks asi – tulevik.

[1] *Uuesti lavadel juulis 2014.*

BROADWAY PALVERÄNNA-KUTEL KIRGASTUMINE

Aro Velmet

Kui Eestis on kuu alguses linnateatri piletijärjekordades seismine asendunud paanilise hiirega klõpsimisega internetis, siis New Yorgi järjekordades on siiamaani midagi peaaegu et religioosset.

Oli aeg, kus Piletilevi veel ei eksisteerinud ja linnateatrisse piletite saamiseks tuli kuu aega enne etendust kell kaheksa hommikul Laiale tänavale järjekorda minna. See oli omamoodi kultuselamus, kergelt ekstreemne (katsu sa veebruarikülmas tund aega õues passida), samas elitaarne (ikkagi linnateater) ja lõpuks siiski parajalt ohutu – kui sulle pileteid ei jätkunud, said alati mõne sõbra ära moosida või tulid ehku peale õhtusele etendusele ja said kuskile trepi peale istuma.

Järjekorras seismine on mulle niisiis tuttav. Seepärast ei kahelnud ma hetkegi, kui avastasin, et New Yorgis võib pääseda Broadway muusikalile 150-dollarise pileti asemel vaid 25 dollari eest, kui vaid viitsida hommikul kell kümme avatava piletikassa ees järjekorras seista. Sõber Google soovitas kohale minna umbes kella kaheksaks, kuna inimsõbralikke pileteid olla vaid paarkümmend ning nende soovijaid 8,2 miljoni elanikuga linnas... ilmselt rohkem. Igaks juhuks seadsin sammud Iiri filmil põhineva ja tohutult Tonysid võitnud lavastuse „Once" piletikassasse juba kell seitse, nii kindluse mõttes.

Varahommikune Broadway on sürrealistlik paik. Turistimassidest ja autovoogudest, mis üksteisega päev läbi teepinna eest võitlevad, pole kell seitse hommikul jälgegi. Küll võib iga teise hoone ääres märgata ridamisi kõnniteel istuvaid inimesi, pooltel käes hommikune ajaleht, teistel mõni digitahvel, ülejäänutel mobiiltelefon. Nad ootavad hommikusi pileteid. Mina olin järjekorras kaheksateistkümnes, pärast ühte prantsuse paari ja enne Fashion Institute of Designi tudengit, kes järjekorras seistes kogu oma järgmise kuu aja koolitöö, lõpuaktuse ja linnast ära kolimise telefoni teel ära planeeris. Kuna mul kõrvaklappe kaasas ei olnud, sain põhjaliku ülevaate tema perekonnaseisust (*it's complicated*), suhetest vanematega (keda polnud olemas selle hetkeni, kuni oli vaja, et ema kiirkorras tema ühikatuba välja kolima tuleks) ja olulistest eluprobleemidest (balletikingad või tikk-kontsad?).

Kolm tundi järjekorras seista ei ole lihtne ülesanne. Ka kõige kannatlikuma teatrisõbra telefon saab kord tühjaks, tagumik hakkab sillutisel istumisest valutama ja kohviisu tuleb peale. Pärast kaht tundi hakkasid mõned ootajad närviliselt jalalt jalale tammuma ning kaks-kolm inimest andsid alla ja lahkusid Starbucksi poole, olles otsustanud, et üha pikenev järjekord ja tugevnev kohvinälg olid kunstiihalusest tugevamad. Kolmandal tunnil põrnitsesid kõik tuima näoga sillutist ja mõtlesid ilmselt selle üle, kui paljud nüüdseks kuuekümnepealiseks paisunud järjekorrast lõpuks piletid saavad.

Kellele on seda poolsunduslikku lihasuretamist vaja? Miks ei võiks odavaid pileteid loosida välja mingi netisüsteemi kaudu, jagada neid Facebookis laikijatele, müüa neid otse New Yorgi koolidele või, või, või...? Erinevaid variante on ju nii palju. Miks hoiavad kõik teatrid kramplikult kinni kõige aeganõudvamast ja arhailisemast meetodist?

Järjekordades on midagi olemuslikult ameerikalikku. Meenuvad tänupühadele järgnevad osturallid, kus magatakse öö läbi poodide ees, et hommikul odavaid plasmatelekaid taga ajades surnuks trambitud saada. See, et pileteid võiks jagada loteriikorras või näiteks sihtgruppidele suunatult, ei sobi Ameerika unistuse, individualismi ning raske töö ja vaeva ideoloogiaga. Piletid peavad saama need, kes kõige rohkem rügavad. Kes ärkavad varem, tulevad järjekorda varem, taluvad halba ilma ja haisvat tänavasillutist, saavad vaadata õhtul etendust, mis kestab poole vähem kui hommikune järjekorras seismine. Võidab see, kes esimesena kohale jõuab ja hambad ristis need täiesti mõttetult veedetud kolm tundi ära kannatab. Märgiline on ka see, et iga järjekorras seisja võib küsida endale kaks piletit. Sest öeldes Ameerikas „indiviid" ütled sa tegelikult „perekond".

„Once'i" järjekorras olin ma eelviimane, kes veel piletid sai. Keerulise eluga moetudeng sai trepikohad ja tema taga seisvale neljakümnele inimesele pakuti juba tavapärase 150-dollarise hinnalipikuga pääsmeid. Oli võitja tunne küll.

Oodates Shakespeare'i

Neljal nädalavahetusel suvel etendab The Public Theater New Yorgi Central Parkis tasuta Shakespeare'i näidendeid. „Tasuta" tähendab mõistagi seda, et need, kes soovivad maksta 70 dollarit, saavad oma piletid kohe kätte, ülejäänud aga – teadagi – peavad seisma järjekorras. Teater mahutab 1800 inimest. Kassa tehakse lahti keskpäeval. Soovitatav saabumisaeg – kell 7 hommikul.

Niisiis, lootuses näha sadade tantsijate ja näitlejate interpretatsiooni Shakespeare'i „Tormist", vedasin ma ennast ühel augustikuu hommikul kell 7 Central Parki. Parki sisenedes koperdasin esmalt hommikuste tervisejooksjate ning seejärel ühe magamiskotis vanamehe otsa. Igal muul ajal oleks võinud teda järjekordseks New Yorgi paadialuseks pidada, aga tal oli käes USA tuntuima Shakespeare'i-uurija Stephen Greenblatti teos „Hamlet puhastustules". Temast mõne meetri kaugusel oli veel üks magamiskotis mees, tema kõrval pidas üks perekond hommikust piknikku, pärast neid istus üks joogariietes naine kaasaskantavas toolis ja luges mingit budistlikku teost... ja nii edasi kuni teatriusteni välja. Ma olin leidnud oma järjekorra.

New Yorgi parkide mõte on aidata „betoondžungli" elanikel väljuda oma igapäevarutiinist ja mõelda kaaslinlastest kui kaasteelistest, mitte kui järjekordsetest teetõketest sinu ja sulguvate metroouste vahel. Ma ei ole pannud tähele, et Broadwayl keegi võõraste inimeste koeri paitaks, unistavalt laste mängimist jälgiks või jooksmas käies vastutulijaid tervitaks. Central Parkis on see tavaline. Siin käiakse meenutamas, et vaba aeg on tegelikult tore ning teised inimesed on vahel ilusad ja head. Broadwayl järjekorras seistes ei peatunud keegi, et uurida, miks 60 täiskasvanud inimest kell 8 hommikul kivisillutisel istuvad – vastus oli niigi selge ja pealegi tõttasid ju kõik mööduvad tööle. Shakespeare'i järjekorras olime vaevalt pool tundi tukkunud, kui üks mööduja peatus, et küsida: „Kuidas järjekord täna ka on?" Eelmisel päeval olevat hommikul sadanud ja seetõttu polnud kuskil istuda. Me vastasime, et ei kurda, ainult päikest võiks rohkem olla. Tundus selline põhjamaiselt tasakaalukas vastus.

Kolmandal tunnil külastas meid India toidukäru pidaja, kes müüs soovijatele lahkelt hommikusööki kohviga. Üles ärganud Greenblatti-mees jutustas huvilistele, kuidas ta väikesest kolledžilinnast Wisconsini osariigis New Yorki kolis ning siiamaani kord kuus sinna tagasi sõitma peab, et Suure järvistu peal võimsat loodust nautida. Neljandal tunnil, kui me kollektiivselt ühe kaasootaja ristsõna lahendasime, lähenes meile teatritöötaja ning teatas, et kuna pileteid on seekord vähem kui tavaliselt, siis meie neid ilmselt ei saa ja võiksime üldse koju ära minna. Mitte ükski inimene ei liigutanud.

Kapitalismi stereotüüpidele tuginedes ununeb sageli, et Ameerika pole mitte ainult kõikide võimaluste, mõõdutundetu tarbimise ja ogara töö maa, vaid ka sügavalt religioosne ja kogukondlikke traditsioone väärtustav riik. Rituaalid, koosviibimised ja sundimatu viisakus on samavõrd igapäevased nähtused kui individualistlik rügamine. Kuigi linnakeskkond võimendab just seda viimast iseloomuomadust, on seda enam vaja rituaalseid kohti ja olukordi, kus mingisuguse pealtnäha mõttetu tegevuse kaudu endast suurema kogukonna olemasolu kinnitada. Võõrastest inimestest saavad äkki kaaslased, kes koos sinuga teatripiletit ootavad.

Kell 12.30, viis ja pool tundi pärast järjekorda jõudmist, keeras meist vaevalt kahekümne meetri kaugusel toimetav kassapidaja teatriuksed lukku ja teatas, et selleks korraks on piletid otsas. Tervisejooksjad suundusid järgmisele ringile. Augustipäike säras. Halvasti ei tundnud ennast keegi.

Pildil 45th Streeti teatrid New Yorgis, sealhulgas Bernard B. Jacobs Theatre, kus lavastus muusikal „Once". Foto: Wikimedia. Commons.

Mõtteteri Draama blogist

NO99 „Suur õgimine”:
„„Suur õgimine” mängib väga julgelt fiktsioonisiseste ja -väliste tasanditega, paneb auditooriumi etendust nautima ja vihkama, kurnab ja ergutab, lummab ja tülgastab. „Suurest õgimisest” kirjutamine teeb täpselt sama.”
(Maarja Helena Meriste)

Ugala „Sajand”:
„Ma ütlen veel: kogu lavastuses oli kõik nii paigas, et oleks kohe vägisi tahtnud, et midagi selle juures häiriks, jätaks kripeldama, et miks nii, laseks visata enda pihta kritiseerivaid nooli, kuid ei. Mitte midagi.”
(Brita Rikkolas)

VAT Teater „Faust”:
„Probleem on keerulisem, kui tegemist on lavastusega, mis põhineb näidendil, mille tekst iseenesest on sügavasisuline: kas sel juhul piisab ainuüksi süžee läbimängimisest, et olla kvaliteetne? /.../ Osati sarnaneb Toikka „Fausti” sisuline probleem Võigemasti „Hamleti” probleemiga: kui tekst iseenesest loob mitmekihilise maailma, aga lavastus üritab millelegi muule rõhku panna, jättes teksti maailma omamoodi õhku rippuma, tekib paratamatult vastuolu.”
(Mirt Kruusmaa)

MTÜ R.A.A.A.M. „Tühermaa”:
„Tunda nii suurt kontrasti idee ja teostuse vahel oli esmakordne, samuti on esmakordne olukord, kus pärast negatiivset etendusekogemust tunnen siiski tohutut sümpaatiat loometrupi suhtes ja sooviksin väga näha sama julgete mõtete edukamaid teostusi.”
(Maarja Helena Meriste)

Piip ja Tuut Teater „Bistro Beyond”:
„Taas üks kogemus, mida ei raatsi ühe vaatamiskorra järel ära sõnastada, lahti lobiseda. Usun seda tunnet ikka pigem hea ja mitmekihilise teatri tunnuseks, kui tahe rohkem mõista hakkab kriipima, kui esimene nägemine mõjub unenäomaastikuna, kus orienteeruda ei oska ega söanda, ent vägaväga tahaks.”
(Priit Põldma)

VAT Teater „Hea, paha ja inetu”:
„Kaspar Jancis ütleb lavastuse kavalehel, et ta on olnud alati indiaanlaste poolt. Mina olen mitmekesise teatri poolt.”
(Liisa Pool)

NUKU „Metsik urisev õnn”:
„Laval avanev mäng on mõõtmetelt hulga avaram, haarates lõpupaatoses enda alla koguni kosmilise ruumi, mille tõttu, lugenud siit-sealt sissejuhatavaid tekste, milles *noorsooteater* eredalt silma torkab, mõjub sildistamine kogemust pärssivalt ja lavastuse mitmekülgsuse kõrval imelik.”
(Mirt Kruusmaa)

Tallinna Linnateater „Hamlet”:
„Isegi kui näitlejad on head, sooviksin ma teatrist midagi enamat. Siinkohal sobib meenutada Priit Raua 2011. aasta Draama festivali ühte juhtmõtetest: „Suurepärane näitlejatöö on elementaarne, ainult sellepärast veel kedagi festivalile ei kutsuta.” Kas on mõtet üksnes seetõttu ka „Hamletit” lavastada?”
(Liisa Pool)

Twisted Dance Company „Nox”:
„Köstrite *dream team* on lavastuslikult ja koreograafia poolest loonud midagi, mis võiks kanda tiitlit „Ka nii võib tantsuteatrit teha”.”
(Kristi Ruusna)

Cabaret Rhizome „Mutantants”:
„Kahtlemata ambitsioonika ettevõtmise puhul mõjuvad paratamatud teostuse vajakajäämised isegi siiralt, vahetult, humoorikalt. Balletipooside mõneti kohmakas järeleaimamine või aeg-ajalt sassi läinud käed-jalad panevad isegi rohkem kaasa elama, tundma ja mõtlema.”
(Merete Väin)

DRAAMA – MAAGILISTE RUUMIDE NÄDAL TARTUS

Liisa Pool

Festivali logoks olev nurga peal seisev täring võib kukkuda mõlemale poole, jäädes seisma kas rõõmsa või õnnetu teatrimaskina. Aasta tagasi Iir Hermeliini käe läbi veerema lükatud täring maandus septembri esimese nädala lõpuks kindlalt naeratavana.

Teatrifestivalil Draama täitus sel sügisel kümme aastat täringu märgi all ehk Margus Kasterpalu juhtimisel, ühtlasi oli tegu neljanda kuraatorifestivaliga. „Ruumimaagia” nime kandnud festival oli senistest kuraatorifestivalidest kõige selgema ja vaatajale mõistetavama kontseptsiooniga. Loodetavasti suudavad selgepiirilist raamistust jätkata ka festivali järgmised kuraatorid. Aasta pärast on selleks võimalus kirjanik Tõnu Õnnepalul, kelle esimene lavastatud näidend „Sajand” kuulus tänavu festivali lisaprogrammi.

„Ruumimaagia” ja „Särts!”

Ruumimaagia tähendab Iir Hermeliini sõnul „isehingavat makromaailma, kus valitsevad omad mängureeglid. See on nihkes reaalsusega ruum, kus kõike võib juhtuda ja mis ei allu tingimata füüsikareeglitele. Ruumimaagia teatris on lavastuse eriline omaruum, see miski, mis tekib teatrisaali lavastaja, kunstniku, helilooja, valguskunstniku, näitlejate ja teiste loojate õnnestunud koostöös” (tekst Draama kodulehelt). Kõik kaheksa põhiprogrammi lavastust loovad lavale eriilmelise omaruumi, nihutades sõnarõhu kord rohkem „maagiale” („Faust”) ja kord „ruumile” („Bistro Beyond”), kuid ruumimaagiliseks saab siiski pidada neid kõiki.

Samuti võib öelda kiidusõnu kõrvalprogrammi „Särts!” kohta, mis oli tõepoolest oma nime vääriline. Tähelepanu väärib ka tõsiasi, et programmi kuulusid väga erinevat tüüpi lavastused: kolm tantsulavastust („Pung”, „Nox” ja „Mutantants ehk Tuhat tantsu, mida tantsida enne, kui sured”), objektiteater („Metsik urisev õnn”), vestern („Hea, paha ja inetu”), muusikal („Boyband”), tehnoloogiline teater („Läbipõletajad”) ja *live*-film („Simulaakrum”). Siia nimekirja võib lisada veel põhiprogrammi kuulunud ooperi („Maria Stuarda”) ja sõnadeta visuaalteatri („Bistro Beyond”). Selle põhjal paistab vähemalt festivali kava vaadates silma, et hea ja huvitav teater ei tähenda enam üksnes tavalist sõnateatrit. Rõhk on asetatud mujale. Eks kevadel selgub, kas uus kuraator jätkab tänavust tendentsi või naaseb taas harjumuspärase vormi juurde.

Tundmatud üllatajad

Aasta tagasi (Müürileht nr 23) kirjutasin, et Draama pole jõudnud veel noore publikuni, vähemalt mitte sel määral, kui võiks. Usun, et käesoleval aastal tehti selles vallas suur hüpe edasi, sest kõrvalprogramm ja mitmed põhiprogrammi lavastused peaksid olema huvitavad just uuendusmeelse publiku jaoks. Kui NUKU on hakanud juba täiskasvanutele sobiliku nuku- ja objektiteatri vallas kanda kinnitama (tänavu „Metsik urisev õnn”, Draama 2012 programmist võis leida „Ajuloputuse”), siis Piip ja Tuut Teatri „Bistro Beyond” võib puhtalt teatri nime tõttu sobiva publiku ligi meelitamata jätta. Ometi on Piip ja

„Bistro Beyond”, Piip ja Tuut Teater. Foto: Kadri Moks.

Tuut Teater näidanud ennast selle lavastusega täiesti uuest küljest ning lastele mõeldud klounaadist pole laval alles peaaegu midagi. Olgu siinkohal veel mainitud, et tegu oli nii minu kui veel mitme inimese jaoks festivali säravaima, kuid senitundmatu pärliga. Loodetavasti etendatakse seda peent gurmeelavastust veel edaspidigi.

Huvi korral on võimalik lugeda programmis olnud lavastuste kohta Draama kodulehelt, Draama blogist või Draama eelraamatust, samuti teatrite endi kodulehtedelt. Soovin keskenduda siin hoopis muudele festivalil toimunud üritustele, mis on festivali kui terviku loomisel niisama olulised kui etendusprogramm, kuid pälvivad tavaliselt märksa vähem tähelepanu.

Raekojaplatsi ümberehitustööd

Harjumuspäraselt on festival pööranud tähelepanu linnaruumile, mistõttu väliskülalised juba mitmendat aastat terve linna kaasamise osas kiidusõnu avaldavad. Tänavu püstitati raekojaplatsile ja Küüni tänavale sinistest ehituskonteineritest *pop-up*-näitus „27", mis hõivas ajutiselt liikumisruumi, kuid pakkus samal ajal võimalust oma harjumuspärasel teekonnal midagi huvitavat ja tõenäoliselt ennenägematut kogeda.

Maret Kukkuri kureeritud näitus tõi 27 konteineri sees lähedalt vaatamiseks kokku erinevate lavastuskunstnike loomingu nii kaasajast kui ka 20. sajandi algusest. Konteinerite sisemused varieerusid väga erinevate stiilide vahel. Ajaloolised eksponaadid kujutasid endast seinale kinnitatud kostüümijooniseid ja ajalehepaljundusi, tegevkunstnikud näitasid oma töötube, üksikuid tehtud rekvisiite/kostüüme ja muid eriskummalisi objekte, kuid mõningatel juhtudel loodi anonüümsest sinisest ehituskonteinerist midagi ülimalt omanäolist ja kontseptuaalset, mis sobiks sama hästi mõnele kaasaegse kunsti näitusele. Võimaluse korral võikski seda teha, sest üks nädal avatud olemist on sellise näituse jaoks ilmselgelt liialt vähe.

Konteinerimaagia

Tooksin nimeliselt välja näiteks romaanist „Hälin ja raev" inspiratsiooni saanud festivali Draama kunstniku Maret Tamme ekspositsiooni, mille külastajad liikusid mööda aina kitsamaks muutuvat labürintlikku tunnelit, et jõuda käigu lõpus nutva lapseni. Teekond muutus sujuvalt aga nii kitsaks, et lõpuni ei olnud võimalik jõuda, tagasi pöörata oli samuti keeruline, kõik ümberringi oli kliiniliselt valge ja klaustrofoobselt rõhuv ning lapse nutt lisas juurde uue ärevust ja ängi tekitava faktori.

Kristiina Põllu loodud töötuba oli nagu töötoad ikka, ainult et täiesti tagurpidi. Lakke olid kinnitatud voodi, kirjutuslaud, põrandalamp, televiisor ja kõikvõimalikud pisidetailid, mis suuremaid esemeid harjumuspäraselt katavad. Muidu ülimalt detailitäpse ruumi üldmuljet rikkus üksnes inimeste jalge all ehk ruumi mõttes laes olev liiv. Seintele oli riputatud lavastuse „Naised valitsevad maailma" fotod, mis sobisid veepeegelduste tõttu vaatamiseks mõlemat pidi ning muutsid tagurpidisust justkui õigepidisemaks.

Arthur Arula „Kühmnokk-luik" kasutas ära konteinerit kui keskkonda ja tekitaski sinna tõetruu ehitusmeeste puhkenurga, kust ei puudunud mikrolaineahi ega Maaja ajakirjad. Keset tuba oli loodud kõikmõeldavast ehitusprahist kühmnokk-luige pesa, mille otsas troonis uhkelt majesteetlik luik ise. Tõsi, muidugi mitte elusal kujul, kuid illusiooni tekkimist see ei takistanud. Loodusliku ja tehisliku kokkupõrge oli rabav.

Teravalt jäid meelde veel Liina Undi ja Triin Hoogi seinast eenduvate harilike pliiatsitega täidetud ruum, Nele Soovälja Von Krahli teatri „Kollaste ööde tolmu" miniversioon ja Liina Tepandi puujuurtega täidetud konteiner. Neis kõigis loodud efektne keskkond võiks kanda samuti nimetust ruumimaagia.

Rambivalgusesse varjus olijad

Näitus tervikuna oli väga põnev ja vajalik ning nagu Maret Kukkuri konteineri seinale loodud ajajoon tõestas, siis ka suur ettevõtmine. Roman Nymani näitusepinnal oli paljundus 1932. aasta 14. oktoobri Postimehest, kus kirjas olnud mõtet sobib tsiteerida ka 81 aastat hiljem: „Meil korraldatakse liialt vähe kunstnike erinäitusi. Sellest on kahju. /---/ See näitus võimaldab kuigi puuduliku, siis ometi ülevaatliku pilgu kunstniku elutööst. Kahjuks ei ole võimalik ajalehe joonealuses sellele erilisele, võib-olla N. elus ainukordsele näitusele pühendada ses ulatuses tähelepanu, mida see vääriks." Kirjutan sellele mõttele alla ja avaldan lootust, et „27" saab ka põhjalikumalt analüüsivat kajastust ning taoline näitus ei jää viimaseks.

Eesti Rahva Muuseumi näitusemajas olevad butafooriatudengite näitus „Puust(?) ja punaseks" ning kostüümi- ja maketinäitus „Aeg ja ruum" (kuraator Maarja Meeru) juhtisid samuti tähelepanu laval nähtava materiaalsele poolele. Kostüümid ja maketid on huvitavad nii neile, kes on vastavaid lavastusi näinud, kui ka teistele – paljastub detailsus, milleni on kõik viimistletud. Kas siin võiks olla uus seni katmata valdkond Müürilehe intervjuusarjas, mis uurib varju jäävaid lavataguseid jõude?

Analüüsiv pilk väljastpoolt

Kolmel festivalihommikul toimusid Tartu Uue Teatri prooviruumi loodud Draamamaa lesilas põhiprogrammi lavastuste üle arutlevad vestlusringid festivali väliskülalistega. Varasematel aastatel kinniste uste taga toimunud arutelud olid sel korral kõigile huvilistele avatud. Nelja erineva valdkonna spetsialisti tagasiside oli kindlasti arendav nii arutluse all oleva lavastuse tegijatele kui ka kuulajatele. Oma arvamusi jagasid Yulia Kleiman Venemaalt, Christian Römer Saksamaalt, Narelle Sissons USAst ja Giorgio Madia Itaaliast.

Tuleb aga tõdeda, et kõige elavam diskussioon toimus laupäeva õhtul pärast „Koera südame" etendust aset leidnud vestlusringis. Diskussioon oli hoogne peamiselt seetõttu, et aktiivselt võttis sõna arutluse all oleva lavastuse kunstnik Rosita Raud. Just lavastusmeeskonna aktiivsem osalemine diskussioonis on võti kahepoolse ideedevahetuse ning põnevate aruteludeni. Kuna avalik arutelu toimus alles esimest korda, siis on lootust, et järgmistel aastatel söandavad nii tegijad kui ka publik julgemalt sõna sekka öelda. Arvamus nähtu kohta on ju kõigil vaatajatel, miks siis mitte kasutada juhust ja segaseks jäänud kohtade asjus selgitust küsida või õnnestumiste eest kiita?

Uus näitekirjandus avalikkuse ees

Möödunud aastal programmis olnud Esimese Lugemise koha täitis uues formaadis üritus Draama Slam, kus viis Eesti Teatri Agentuuri korraldatud näidendivõistluse laureaati lugesid ette 8-minutilised katkendid oma võidutöödest. Oma näidendeid tutvustasid Toomas Suuman, Martin Algus, Viktor Kingsepp, Andra Teede ja Ott Aardam. Draama Slami formaat võimaldab saada kiirelt aimu mitme erineva näidendi stiilist, kuid erinevalt Esimesest Lugemisest ja sellele järgnenud Esimesest Mängimisest, ei paku see näitlejatele kiirreageerimise ega publikule nii hoogsa kaasaelamise võimalust. Loodan, et uute näitekirjanduse teoste tutvustamine jääb ka edaspidi festivali programmi, olgu selleks formaadiks kas või midagi kolmandat.

Sammud tuleviku nimel

Lõppu veel mõned sõnad Draama blogi (etfestival.wordpress.com) ja selle funktsiooni kohta. Blogi tegutseb juba neljandat aastat, tehes iga aastaga uusi samme arengu suunas. Tänavu toimusid blogi töös mitmed muutused, mis suurendasid märgatavalt selle kajastusvõimet. Alates käesolevast aastast kirjutavad blogi Teatriteaduse Üliõpilaste Looži liikmed, mis peaks tagama ilmuvate kirjutiste veidi teadlikuma ja struktureerituma sisu. Blogi on löönud käed seni paberkandjal ilmunud Draama ajalehega, mille artikleid saab samuti veebist lugeda. Ühtlasi kajastavad blogijad lisaks etendustele ka muid festivali sündmusi (raamatuesitlused, vestlusringid, loengud), tuues festivali sellega lugejatele koju kätte.

Lisaks festivali kajastamisele on blogil aga teine ja võib-olla isegi olulisem funktsioon. Draama blogi saab vaadelda kui tulevaste kriitikute koolitamise platvormi, kus kirjutajatel on juurdepääs etendustele, koht oma tekstide avaldamiseks ning seeläbi ka lugejaskond. Ühtlasi praktiseeritakse kiirkirjutamist, sest oma tekstid tuleb avaldada võimalikult kiiresti. Senini on olnud koolitamise asemel õigem kasutada sõna koolitumine, sest puudu on jäänud hilisem tagasiside oma avaldatud töödele. Sel aastal on plaanis see viga parandada ja küsida blogis avaldatud tekstidele professionaalseid kommentaare ja näpunäiteid kirjutavatelt tegevkriitikutelt.

Draama ei tähenda Tartule üksnes külalisetenduste nädalat, vaid linnaruumi teatrimaagia süstimist erinevat tüüpi ürituste kaudu, mida tuleb osata ise programmist üles leida. Linnarahva teatriteadlikkuse tõstmise ja tulevaste teatrist kirjutajate arendamise kaudu antakse panus Eesti teatri arengusse. Areng on aga ometi hea.

ENDLA TEATER MÄNGUKAVA 10.10–11.12.2013

10.10	KOHT SIGADE SEAS draama Küünis
11.10	TOPELTELU komöödia Suures saalis
	VAIKUS draama Küünis
12.10	BOYBAND muusikal Suures saalis
15.10	12.00 SINILIND lastelavastus Suures saalis
16.10	12.00 ja 18.00 SINILIND lastelavastus Suures saalis
17.10	ARMASTUSE ÕIGEKIRI melodraama Küünis
18.10	UHKUS JA EELARVAMUS romantiline komöödia Suures saalis
	EESTI MEES JA TEMA POEG monokomöödia Küünis
19.10	12.00 KOLM PÕRSAKEST JA HEA HUNT mudilastele Suures saalis
	TOPELTELU komöödia Suures saalis
	BALLETTMEISTER pseudoajalooline põnevuslugu Küünis
22.10	11.00 ja 13.00 PÕRRR...!!! mudilastele Küünis
23.10	HEINRICH IV draama Küünis
24.10	TOPELTELU komöödia Suures saalis
25.10	BOYBAND muusikal Suures saalis
	ESIMESED SUUDLUSED ühe armastuse lugu Küünis
26.10	BOYBAND muusikal Suures saalis
29.10	11.00 ja 13.00 PÕRRR...!!! mudilastele mutukate elust Küünis
31.10	VIIMANE KAUBOI muusikal Suures saalis
01.11	TESTOSTEROON hormonaalne komöödia Suures saalis
	KOHT SIGADE SEAS draama Küünis
02.11	BOYBAND muusikal Suures saalis
	EESTI MEES JA TEMA POEG monokomöödia Küünis
07.11	BOYBAND muusikal Suures saalis
08.11	TOPELTELU komöödia Suures saalis
	VAIKUS draama Küünis
09.11	UHKUS JA EELARVAMUS romantiline komöödia Suures saalis
14.11	BOYBAND muusikal Suures saalis
	ESIMESED SUUDLUSED ühe armastuse lugu Küünis
15.11	VIIMANE KAUBOI muusikal Suures saalis
	KOHT SIGADE SEAS draama Küünis
16.11	TOPELTELU komöödia Suures saalis
	ARMASTUSE ÕIGEKIRI melodraama Küünis
18.11	12.00 SINILIND lastelavastus Suures saalis
19.11	12.00 SINILIND lastelavastus Suures saalis
20.11	VIIMANE KAUBOI muusikal Suures saalis
21.11	HEINRICH IV draama Küünis
22.11	TOPELTELU komöödia Suures saalis
	ARMASTUSE ÕIGEKIRI melodraama Küünis
23.11	18.00 SINILIND lastelavastus Suures saalis
26.11	ARMASTUSE ÕIGEKIRI melodraama Küünis
27.11	VIIMANE KAUBOI muusikal Suures saalis
29.11	TESTOSTEROON hormonaalne komöödia Suures saalis
30.11	BOYBAND muusikal Suures saalis
	12.00 PÕRRR...!!! mudilastele mutukate elust Küünis
04.12	VIIMANE KAUBOI muusikal Suures saalis
	VAIKUS draama Küünis
05.12	TESTOSTEROON hormonaalne komöödia Suures saalis
	KOHT SIGADE SEAS draama Küünis
06.12	BOYBAND muusikal Suures saalis
	EESTI MEES JA TEMA POEG monokomöödia Küünis
10.12	EESTI MEES JA TEMA POEG monokomöödia Küünis
12.12	12.00 HIIRED PÖÖNINGUL lastelavastus Suures saalis **esietendus!**
	15.00 HIIRED PÖÖNINGUL lastelavastus Suures saalis
	ESIMESED SUUDLUSED ühe armastuse lugu Küünis

INTERVJUU: HEILIKA PIKKOV

Küsis Mari-Liis Rebane

Animated Dreamsi juubeli puhul vestles Müürileht festivali pikaajalise korraldaja ja režissöörina tuntuks saanud Heilika Pikkoviga.

On paras hetk võtta luubi alla Heilika Pikkov (31), dokumentalist, kelle kevadel linastunud film „Õlimäe õied" Jeruusalemma Vene õigeusu kloostri nunnast ema Ksenjast on praegu aktiivselt rahvusvahelist tähelepanu pälvimas. Enne dokumentaalfilmide tegemisele pühendumist juhtis Heilika kaheksa aastat PÖFFi animatsioonfilmide alafestivali Animated Dreams, mis tähistab tänavu oma 15. juubelit. Rääkisime Animated Dreamsi kureerimisest, filmitegijaks ja naiseks olemisest ning sellest, mis järgmisena publikuni jõuab.

Räägime kõigepealt sellest kaheksast aastast, mil sa Animated Dreamsi tegid.
PÖFFis olin ma kokku 10 aastat. Esimene aasta möödus pileteid rebides, teisel olin animafestivali juhi assistent ning sealt edasi vastutasin juba ise festivali eest. Läksin PÖFFi tööle, kui olin 19, ja lõpetasin, kui olin 29.

Kuidas tekkis PÖFFi juurde eraldiseisev animatsioonfilmide festival?
Animafilmid eksisteerisid eraldiseisva filmiprogrammina juba mitu aastat enne seda, kui mina PÖFFi läksin. 2001. aastal oli Eesti animatsiooni 70. sünnipäev ja mõeldi, et võiks asja suuremalt ette võtta. Niisiis Mikk Rand, kes oli kutsutud anima osa arendama, tegi ettepaneku luua PÖFFi kõrvale päris eraldiseisev animafilmide alafestival. Esimest korda pandi kokku rahvusvaheline võistlusprogramm ja žürii. Žüriis oli teiste hulgas näiteks Ameerika *indie*-anima guru Bill Plympton, kelle isiklik jooksik ma olin, teadmata tol ajal, kui suur tegija ta tegelikult on (*naerab*). Vedasin teda mööda Toompead ringi, näitasin kuplitega kirikut ja riigikogu.

Foto: Renee Altrov

Asi algas tasapisi, aga kuidas see lumepall nii kiiresti veerema hakkas, et tänaseks päevaks võib Animated Dreams end Balti- ja Põhjamaade üheks mainekamaks festivaliks pidada?
Ega see ei olegi nii kiiresti juhtunud, Animated Dreams saab ju sel sügisel 15-aastaseks. Lähiriikides ei ole tekkinud teist head keskust – Tallinn ongi animapealinn. Hoolimata sellest, et Animated Dreams on pisike, on see kaalukas, sest siin on tugev animatraditsioon – väliskülalised tahavad käia stuudiotes, kohtuda isiklikult meie andekate režissööridega. Siin on säilinud traditsiooniline ja hea käsitööoskus. Analüüsisime ja kaardistasime omal ajal koos Märten Vaheriga, kuidas üks animafestival võiks eraldi üritusena toimida. Animated Dreams ja meie kasvasime koos. Mina jäin ja minu ümber hakkas koonduma meeskond, kes tuli aastaks-paariks ja siis tavaliselt vahetus. Väga paljud lahedad inimesed on animafestivali korraldanud, aga märksõna on olnud ikkagi järjepidevus. Selline nišiüritus saab areneda loomulikul moel ainult siis, kui teadmistepagas edasi pärandub. Kui tekib suur katkestatus, on lihtne ka nulli tagasi kukkuda. Ei ole nii, et oled endale reputatsiooni välja võidelnud ja nii see jääb.

Kuidas on festivali kureerimine ja organiseerimine sind dokumentaalfilmitegijana mõjutanud?
Mulle tundub, et kogu see PÖFFi periood olin ma animatsiooniga nagu abielus – me arenesime koos, aga olid ka teatud kohustused, rutiin, see oli mu töö. Siis põikas kusagilt sinna sisse dokfilm, kes oli nagu armuke, kellega kohtusime harva, aga väga kirglikult. Kureerimine on loominguline töö ja seda ma nautisin täiel rinnal. Festivalijuhina pead sa muidugi tegema ka kõike muud, muu hulgas tegelema korraldusliku poolega, täitma tabeleid, vastutama eelarve eest ja pidama arvestust. Ma olen selle eest väga tänulik, sest sain teada, et mul on meeskonna juhtimise võimed ja mulle sobib organiseerimine. Aga ühel hetkel tuli mul leida oma tegemiste vahel balanss, sest tahe ise luua oli siiski tugevam. Valisin filmitegemise.

Ütlesid oma intervjuus Pärnu Postimehele, et sul ei ole piisavalt elukogemust, et teha mängufilmi. Mis kogemust ja eeldust on vaja, et teha dokfilmi?
Dokil on veidi teised omadused: sul peab olema väga hea empaatiavõime, oskus inimesi lahti muukida, kuidagi ennast omaks teha ja neile naha alla pugeda. Nojah, ka selleks on elukogemust vaja, aga pigem on see oskus, mis on sulle iseloomulik või kaasasündinud. Mängufilm on palju ambitsioonikam, sul on kohustus midagi öelda – terve suur meeskond vaatab suu ammuli sinu poole ja sa pead neid oma tarkusega juhendama, mis mulle üldse ei sobiks. Dokfilme meeldib mulle teha peaaegu üksi. Sa jälgid elu või lähed sellega kaasa ja muidugi püüad läbi selle hiljem midagi öelda, aga see ei ole nii eepiline kui mängufilmi puhul. Dokfilmis ei ole autor alati märgatagi, mis on väga hea.

Kas need filmid, mis eelnesid „Õlimäe õitele", on omavahel üldse seotud? Kas sa näed teadlikult teemade korduvust?
Minu autorifilmid on olnud siiani suuremal või vähemal määral naistest. Ehkki ma ei ole seda teadlikult valinud. Ma ei tahaks panna endale külge mingit silti, et ma teen nüüd üksnes sedalaadi dokke. See teemadering on mind lihtsalt paelunud – isiklikud valikud ja kompromissid naise elus. Naiste lugudega olen leidnud sügavama kontakti.

Rääkides naistest – sa oled ise väga eeskujulik näide kaasaegsest naisest, kes on toimekas, intelligentne ja kõige tipuks ka hoolitsev ema, varasemalt ka korraga nii festivalijuht kui filmitegija. On see suur väljakutse?
See saab toimida niivõrd hästi ainult siis, kui sul on suurepärane abikaasa. Muud võlusõna siin ei olegi. Abikaasa, kes on küll võib-olla nukker, et teda ei oota igal õhtul soe õhtusöök, ja kellega tuleb ikka ette argiseid vaidlusi, aga kes saab sisimas täpselt sinu ambitsioonidest aru.

Ülo Pikkov, sinu abikaasa, animarežissöör, produtseerib ka sinu filme. Kui tihedalt teie loominguline koostöö käib?
Ikka arutame, aga minu viga on see, et ma kipun vähe teisi kuulama. Arutan temaga põhiliselt seetõttu, et see aitab mul endal paremini selgusele jõuda, mida ma öelda tahan. See, et me koos minu dokke teeme, on väga mõnus. Kui sa oled väike filmitegija, kel pole ühel ajal mitut projekti töös, on ise tootmine ja levitamine kõige parem lahendus. Tema teeb tegelikult samamoodi – ta lavastab oma filme ikkagi nii, nagu tahab, aga näitab mulle ja kuulab minu kommentaarid ära. See on võrdne läbisaamine.

Nii et sa ei tunne, et sul kasvab see üle pea, et pead ise haldama kogu masinavärki, mis ühe filmi tootmisega kaasneb?
Ikka kasvab üle pea. Eriti kui on väikesed lapsed. Aga siin päästabki olukorra see, et Ülo aitab mind raamatupidamise, taotluste ja aruannetega. Samas, kui ta on hõivatud – tema põhitöö on ikkagi kunstiakadeemia animatsiooni osakonnas –, pean seda ise tegema. Aga selle eest, et olla täiesti sõltumatu ja kõigel ise kätt pulsil hoida, peabki kõrgemat hinda maksma.

Räägime sinu teekonnast filmi juurde. Sa õppisid pedas filmi?
Ma õppisin telerežiid. Seal on päris suur sisuline vahe. Küll aga olid meil õppejõududeks mõned filmifanaatikud. Näiteks Ilmar Raag, kes juhtis tol ajal ETVd, aga tahtis sisimas kohutavalt filme teha. Tema kirg sütitas paljusid meie kursuselt. Näiteks minu kursaõde Aljona Suržikova teeb aktiivselt filme. Kahjuks ei olnud meil ühtegi inspireerivat õppejõudu, kes oleks tutvustanud meile lähemalt dokumentaalfilmi maailma. Arvatavasti sellepärast läkski mul nii kaua, et dokfilmini jõuda.

Kas jõudsid dokfilmini läbi mingi teema, mida sa tahtsid portreteerida, või hakkaski dokfilm sind žanrina paeluma?
See ilmutas end vahetult peale ülikooli lõpetamist, kui läksin kaheksaks kuuks Iisraeli vabatahtlikuks. Tegin hirmnaljakat tööd ühes väikeses telejaamas Tel Avivi lähedal – töötasin operaatorina ja monteerisin heebreakeelseid klippe kokku, oskamata ise sõnakestki antud keelt. Seal linnas ei toimunud midagi ja tehnika vedeles niisama riiulitel, nii et vaikselt hakkas kasvama soov filmi teha. Avastasin kolm õde, kes on peategelasteks filmis „Keerubite mäss". Nende lood hakkasid minus kohe helisema. Tegemist oli kolme väga üksildase

tegelasega ja minul oli selleks ajaks juba kohutav koduigatsus tekkinud. Selle filmi tegemine oli pooleldi teraapiline protsess. Lihtsalt rääkisime üksteisele lugusid ja kaamera käis ka. Alles kahe järgmise filmiga („Kiri Ruhnust" ja „Normaalne") hakkasin rohkem oma tegevust dokumentalistina mõtestama. Õppisin, kuidas üldse kaameraga kellegi koju minna ja kuidas inimestega kontakti saada.

Kas sa jälgid kriitikute ja vaatajate tagasisidet?
Jaa, see huvitab mind vägagi. Sest ütlen ausalt – näiteks „Õlimäe õisi" tehes ei mõelnud ma konkreetselt ühegi sihtgrupi peale. Filmi peategelase lugu puudutas mind ja olin kindel, et see puudutab ka vaatajaid. Filmitegemine käibki ju suuresti intuitsioonile tuginedes. Kui esimene linastusnädal kinos oli möödas ja enamik seansse välja müüdud, selgus, et põhiliseks publikuks olid naised vanuses 40–80. Ma ei uskunud, et minu film suudab nii palju eakaid kinno tuua. Artisest öeldi, et see on sihtgrupp, kes üldiselt tavaseanssidel ei käi, üksnes eriürituste raames. Muidugi käis filmi vaatamas ka terve hulk noori, aga selleks, et ühest Eesti dokumentaalfilmist tekiks kinos fenomen, nagu „Kuku – mina jään ellu" paar aastat tagasi ja nüüd minu film möödunud kevadel, on vaja kriitilist massi. Siis hakkab info inimeselt inimesele levima.

Sa käisid Locarno festivalil, mis on üks suuremaid A-klassi filmifestivale. Kuidas sealne publik filmi vastu võttis?
Täis saal ja intensiivne vestlus publikuga peale seanssi näitas, et see film on universaalne ja kõnetab rahvusvaheliselt. Ma ei olnud selles ühel hetkel enam kindel, sest festivalidelt tuli ka eitavaid vastuseid. Tundub, et oli õnn, et need eitavad vastused tulid, sest Locarno oli ideaalne koht, kust filmi rahvusvahelist levi alustada.

„Õlimäe õied" ei ole ometi oma aega ära elanud – vastupidi, ta võtab alles hoogu.
Locarno avas palju uksi. Selline festival on niivõrd usaldusväärne kvaliteedimärk, et tekitab ka teistes huvi. Praegu levitan ise filmi edasi. Mind kutsutakse peaaegu iga nädal mõnda Eestimaa paika filmi näitama ja vaatajatega kohtuma. Jõuluks tuleb välja DVD. Festivalide maastikku tunnen ma hästi, seda just seetõttu, et ma PÖFFi tegin, aga ega Eesti dokfilmidel pole siiani väga õnnestunud suurte levifirmadega koostööd tehagi. See olukord on üsna keeruline – leida keegi, kes võtaks su oma tiiva alla. Sellest, et sul on hea film, ei piisa – sel peab olema ka tugev potentsiaal müügi seisukohast.

Sa ütlesid, et sul läks seitse aastat, kuni sa jõudsid ideest valmis filmini.
Seitse aastat tagasi sain ma tuttavaks ema Ksenjaga ja sealt see mõte tekkis. Aga enne kui ma konkreetsemaid samme hakkasin astuma, et sellest ideest võiks film saada, läks veel mitu aastat. Üsna pea sain aru, et pean selle mõtte maha matma, sest ema Ksenja tundus niivõrd kättesaamatu. Tasapisi hakkasime kirjavahetust pidama, kohtusime kord aastas ja lõpuks olime mõlemad valmis seda teekonda ette võtma. See, et mina vahepeal küpsemaks inimeseks sain, oli vast isegi tähtsam kui ema Ksenja harjumine filmimise mõttega.

Kas nüüd läheb veel seitse aastat järgmise filmini või kuidas see käib? Lugesin, et proovid kirjanikuna kätt.
Ma ei tea... *(mõtlik paus)* Praegu kirjutan ma kokku päevikut „Õlimäe õite" valmimisest ja Jeruusalemmast. Kui Jumal lubab, nagu ütleks ema Ksenja, ilmub see järgmise aasta alguses. Muidugi on mul ka uusi filmiideid. Vahelduseks oleks täitsa mõnus midagi lihtsamat teha – kas või mõnda „Eesti lugu", nagu oli minu Ruhnu film, või hoopis lühidokki. See vorm on Eesti filmimaastikul justkui välja surnud. Kõik meie suured dokumentalistid, kes alustasid 60–70ndatel, tegid otsa lahti lühidokkidega. Nüüd neid enam ei tehta – kui, siis ainult filmikoolis. Rahastus- ja levisüsteem ei soosi seda, see kuidagi ei lähe mitte millegi alla – ei lühifilmide ega dokkide. See aga omakorda tähendab, et päris paljud põnevad lood, mis pikka formaati hästi ei sobitu, on jäänud jutustamata. Olengi mõelnud, et tahaks nüüd midagi lühikest taas ette võtta, et ei peaks kohe järgmisesse suurde asja sukelduma.

Ees ootavad veel filmi „Õlimäe õied" Riia, Toronto, Minski, Lübecki ja Bratislava linastused ning jõuluks ilmub poelettidele müüki ka linateose DVD.
Heilika Pikkovi raamatu „Minu Jeruusalemm" annab kirjastus Petrone Print välja järgmisel aastal.

EESTLASED ENCOUNTERSI FILMIFESTIVALIL

Emilie Toomela

Sel aastal olid Suurbritannia filmifestivali Encounters fookuses eesti animatsioonid ja šveitsi lühifilmid.

Inglismaa ainsas linnas, kus kohalikku omavalitsust juhib roheline erakond, saavad iga aasta septembris kokku lühifilmide ja animatsioonide tegijad üle maailma. Bristoli linnapilt on tõesti roheline ja elavaloomuline, reisigiidid tutvustavad paika kogukonnavõrgustike, mitte monumentide kaudu. Oma esimesed taiesed tegi siin teel koolist koju ka kurioosne grafitikunstnik Banksy. Elektrobiitidest, mis sellest linnast tulnud on, rääkimatagi lähen kohe edasi Wallace'i ja Gromiti mängumaailma, kes sündisid samuti siinsamas, Aardmani animatsioonistuudios. Võrreldes PÖFFiga ei ole Encountersi lühifilmi- ja animatsioonifestival nii ulatuslik, aga ometi on tegemist Suurbritannia nimekaima sündmusega, mis koondab nende kahe žanri paremiku ühte tõeliselt elamusterikkasse nädalasse.

Kuna tegemist on pigem keskmisemõõdulise üritusega, seisnes Encountersi võlu ennekõike võrratult põnevates trehvamistes, milletaolist intiimsust massifestivalid kunagi pakkuda ei saa. Filmitegijad, kuulsused ja muidu käeulatusest väljaspool olevad persoonid segunesid sujuvalt publikuga ning kohtumiste rõõm oli mõlemapoolne. Festivalid on aeg, mil autorid saavad tajuda vahetult auditooriumi reageeringuid ning vaatajad näevad viimaks, kes on need inimesed linateoste taga. Linastuste vahepeal võis põrgata festivalibaaris kokku näiteks Nick Parkiga, kes näeb ise välja täpselt selline nagu tema loodud muhedalt piinlik karakter Wallace; Jesse Armstrongi, brittide poolt palavalt armastatud „Peep Show" ja „Veepi" stsenaristiga; ja 80-aastase Richard Williamsiga, kelle pliiatsist on tulnud teiste seas välja näiteks Roosa Panter. Sealtsamast kohvikust leidsin ka kolm eesti filmitegijat, kelle teosed Encountersi filmifestivalil linastusid: Priit Tenderi („Ussinuumaja", „Köögi dimensioonid"), Anna Hintsi ja Marion Koppeli („Vaba maa").

Eesti animatsioone nägi peamiselt eraldi neile pühendatud külalisprogrammis „Estonian Dreams", kuhu kuraator Mari-Liis Rebane (Animated Dreams) oli valinud teiste seas Ülo Pikkovi „Keha mälu", Priit Tenderi „Köögi dimensioonid", Priit ja Olga Pärna „Tuukrid vihmas" ning Kaspar Jancise ja Vladimit Lešiovi „Villa Antropoffi".

Eesti programm oli tagasihoidlikum kui Šveitsi fookus, mis tõi lisaks väga mitmekülgsele filmikavale endaga kaasa enam elevust, suursaadiku sõbraliku tervituse, pidulikud vastuvõtud ja Franz Treichleri (The Young Gods) furoori sünnitanud dadakontserdi. „Ainult eesti filmiprogrammi näitamisest ei piisa. Et tuua fookus eesti filmidele, siis peab selle tähelepanu ikkagi millegagi tõmbama," arvas Anna Hints. Šveitslased kasutasid väga hästi ära võimalust oma riiki üleüldiselt soojas valguses näidata. Festival oleks olnud õige moment Eesti riigi ja kultuuri laiemaks tutvustamiseks, kuid Eesti fookus ei jätnud sel korral ka eesti filmitegijaile endile väga läbimõeldud muljet. „Mina esindan siin ühtpidi loomulikult ennast ja oma filmi, aga teisalt küsivad inimesed esimesena, et kust ma tulen. Esindan seega iseennast ja Eestimaad samaväärselt," lisas Hints. Marion Koppel kommenteeris, et tema jaoks annab teadmine, mis maalt filmi autorid pärit on, teosele alati ühe dimensiooni juurde.

Festivalil linastunud eesti filmid märgiti nii üldises festivalisuminas kui ka kohalikus ajakirjanduses ära omanäoliste ja teistest teostest tugevalt eristuvatena. Eesti filmide eripäraks näis olevat nende lokaliseeritus, need ei olnud lood, mis oleksid võinud toimuda ükskõik millises Euroopa riigis. Festivali erinevaid võistlusprogramme iseloomustas minu arvates ere kosmopoliitsus ja globaalne mõtlemine, mida suudavad visualiseerida ainult maailmakodanikud. Usun, et eesti režissööride lokaalne filmikeel on õiges kontekstis nende tugevus, Anna Hintsi „Vaba maa" oskas näiteks väga ehedalt eestlust ekraanile tuua ja samamoodi saavutas Ülo Pikkovi „Keha mälu" küüditamise kujutamises uudse lähenemise, mis mõjus vaat et tavapärase tunnetuse piire ületava kogemusena. Teisalt on märgitud varemgi eesti kunstnike kitsast mõtlemist ja vähest huvi universaalse kunstitunnetuse saavutamise vastu, esimesena tuleb meelde kriitika eesti tööde kohta Veneetsia kunstibiennaalil. Ma ei oska öelda, kas eesti kunstnikele oleks vaja lühinägelikkuse vastu tugevamaid prille, aga välisedu saavutamiseks on kahtlemata tarvis luua teoseid, millega suudab suhestuda ka meie kohalikku kultuuri mittetundev publik. Eespool mainitud eesti filmid suutsid oma päritolu täielikult enda kasuks pöörata, aga oli ka vastupidiseid näiteid.

Filmitegijate jaoks on festivalid hetk oma vaatajatega kohtumiseks, mis on nende jaoks vähemalt sama oluline kui publikul nendega kontakti loomine, ning mõttekaaslastega linastuste vaheaegadel ja õhtul baaris vestlusringis uute ideede põrgatamiseks, tagasiside saamiseks ja võrgustiku loomiseks. Lühifilmide ja kunstitaotlusega animatsioonidega suurel ekraanil tutvuse tegemiseks ei ole paremat võimalust kui sellisel festivalil nagu Encounters, mis on just paraja suuruse ja selle õige võluga, aidates muuta filmide vaatamise erakordseks sündmuseks. Peale selle on Bristol võrratu linn, mille plaadipoodidesse, kirbuturgudele ja kanaliäärsetesse parkidesse tundideks ära eksida.

(Vasakult paremale:) Marion Koppel, Priit Tender ja Anna Hints. Foto: Anne Oswald.

KIIVRI, KUULIVESTI JA SAATUSEKAASLASTETA

„Veregrupp" (2013, Eesti, Rühm Pluss Null). Režissöör ja stsenarist Leeni Linna, operaatorid Mihkel Soe ja Kullar Viimne, helilooja Sven Grünberg. 67 min.

Vaatas: Argo Lilles

Mitmed Afganistani sõjakoldes filmitud dokumentaalid on jõudnud ka meie tele- ja kinoekraanidele. Viimastena meenuvad näiteks Andres Kuuse film „Võimatu missioon" (2012) ja Janus Metz Pederseni „Armadillo" (2010), mis tegelesid mõlemad omal viisil sõdurite igapäevaelu jäädvustamisega.

Esmapilgul vaatleb ka Leeni Linna neile filmidele sarnaselt oma värskes dokumentaalfilmis „Veregrupp" luust-lihast sõdureid, kes elavad tolmustes savionnides, võitlevad elu hinnaga vaenulikel väljadel, küpsetavad jõudehetkel lahtisel tulel liha ja vaatavad kaameraga tõtt. Filmi arenedes muutub autori pakutav üha mitmekihilisemaks, eristudes eespool mainitud filmidest püüdega tungida läbi koreda mundri sinna, kuhu teised pole jõudnud.

Teekond eksootilisse Afganistani on lennukisõit täis hirmu eelseisva ees, mis kandub filmitegelastelt märkamatult vaatajateni. Vaevalt kuu aega sõjakoldes viibinud Andrei kaotab lahinguülesandes oma jala ning on sunnitud harjuma proteesiga. Meeletu tahtejõuga püüab ta treenida end taas võitlusvormi nii taastusravil Inglismaal kui ka väljaõppel lirtsuvas soos Eestis, eesmärk silme ees vaid üks: kas või tagalasse puid lõhkuma, aga tagasi Afganistani. Linateose tegevusliinid on seotud omavahel oskuslikult tervikuks, sarnased põhjuse-tagajärje motiivid avalduvad erinevates sündmustes. Mis motiveerib neid mehi plaksuvate kuulide eest põiklema ja end igapäevaselt ületama? Ilmselgelt paljast kodumaa-armastusest siin ei piisa.

Hiljem vaikuses, visates saunas leili, võtavad sõdurpoisid end igal pool varjuna saatva Hirmu põlve peale ning on sunnitud talle otsa vaatama. Parem kuuliga pihta saada, kui jääda ilma jalgadest, sest sõdur ilma jalgadeta on sant; parem võidelda arusaamatus konfliktis; parem saada mänguhasart lahinguväljalt, kui mängida maha ehitajapalk kasiinos. Sellised kurbmängulised dilemmad on meestel Afganistanis. Leppimine olukorraga on ilmselt kõige lihtsam viis hoida end mõtlemast.

„Veregrupi" autoril on õnnestunud saavutada eriline tunnetuslik side sõdurpoistega ning püüda filmilindile jutud, mida räägitakse vaid omavahel saunas või lähedastele. Leeni Linna suurepärane vaist on viinud sõdurite pihtimusteni tandril kogetust, sõja mõttest ning mõttetusest. Räägitakse kaalutletult, vaadatakse kaamerasse, emotsionaalselt raskeid hetki elatakse uuesti läbi – ekraanil nähtu võib kergema närviga vaataja rivist väljagi lüüa.

Kohmetuna mõjuvad aga kaadrid justkui kunstlikult peetud vestlustest lähedastega, mille käigus on ilmselgelt raske leida õigeid sõnu, et väljendada sisemist pinget ning üleelatut.

Tõelisuse eitamine oleks suur viga, sest sõjamasinast on käinud läbi sajad erinevad sõdurid ja nüüd, mil kuud ja aastad on möödunud, peavad nad oma eluga edasi minema ilma kaitsva kiivri, kuulivesti ja saatusekaaslasteta, kes oskaksid mõista, millisest põrgust nad välja on tulnud.

INIMENE UDUS

„Udus" („V tumane", 2012, Saksamaa, Holland, Valgevene, Venemaa, Läti, Belarusfilm). Režissöör Sergei Ložnitsa, stsenaristid Vassil Bõkav ja Sergei Ložnitsa, operaator Oleg Mutu, osades Vladimir Svirski, Vladislav Abašin, Sergei Kolesov jt. 128 min.

Vaatas: Alo Kivilo

„Udus" on sõjafilm, milles puuduvad mürsud, kuulid, kinnipigistatud silmade ja pärani lõugadega aegluubis langevad sõdurid ning eepiline sümfoonia selle kõige taustal, mis lihtsameelsema vaatajaga manipuleerides kaastunnet, patsifismi, patriotismi või hoopis tumedamaid meeleolusid esile tooks. „Udus" on vaikne. Ärevalt vaikne.

Udu on filmis kohal nii otseselt kui sümboolselt. 1942. aastal on Valgevene pinnal, nagu paljudes teisteski Ida-Euroopa riikides, vahetunud punane udu mõneks ajaks fašistlikuga. Olevik on ebakindel, tulevikust rääkimata. Kelle poolel olla? Keda võib usaldada? Kuidas ennast ja oma lähedasi kaitsta? Natsid on saanud kätte neli partisani, kellest kolm puuakse saboteerimise eest külaväljakul üles, neljas aga, Suštšenjanimeline mees, lastakse koju. Kahe teise sissi jaoks on nüüd tegemist *a priori* reeturiga ja nad lähevad äraandjale kätte maksma. Hukkamine ei kulge aga plaanipäraselt ning kolm meest jäävad metsade vahele ellujäämise nimel võitlema. Me näeme meenutusi meestega varasemalt toimunud sündmustest ja saame teada, miks haakristikandjad tegelikult Suštšenjat ei hukanud. Suštšenja seisab silmitsi valikutega, mille langetamisel ta üritab jääda vürst Mõškini kombel ausaks ja õiglaseks, trotsides sellega kaasnevat idioodiks sõimamist.

Filmi aluseks on Vassil Bõkavi samanimeline romaan. Teise ilmasõja puhkedes noore külapoisina vabatahtlikult rindele läinud kirjanikku on võrreldud Solženitsõni ja Dostojevskiga. Bõkav, kes püüdis kirjutada nõukogude ajal ausalt sõjast, kuid sai selle eest nii-öelda peksa, keskendus oma teostes peamiselt küsimusele, kuidas sõjas inimeseks jääda. Autori teoseid on varemgi ekraniseeritud. Filmi „Udus" vaadates meenub Larisa Šepitko 1972. aastal linastunud „Tõus" („Восхождение"), mis põhineb jutustusel „Sotnikov" ning räägib samuti loo partisanide ja fašistide vahelisest vastasseisust hingelisel tasandil.

Sergei Ložnitsa on tegelenud varem peamiselt dokumentalistikaga, „Udus" on tema teine mängufilm pärast „Minu õnne" (2010). Mõlemas filmis on tuntav dokumentaalkaadritele omane rahulik kulgemine ja detailide esiletoomine. Ložnitsa filmikeel sobib väga hästi Bõkavi inimese sisemisi väärtusi analüüsiva mõttestiiliga. Udu Valgevene kohal on püsinud tänaseni – rahvuskaaslasest kirjaniku loo põhjal valminud teos räägib küll valgevenelastest, kuid mõlemad autorid on pidanud ise välismaale pagema ning filmivõttedki toimusid tegelikult Lätis.

„Udus" sai Venemaal jaheda vastuvõtu osaliseks. Heideti ette liigset venivust ja elutust. Selle hinnanguga võib osaliselt ka nõustuda. Filmi alguses pinget loov rahutu vaikus ja intensiivne staatika lõputiitriteni siiski välja ei kanna. Film väsib nagu Jeesuse välimusega peategelane, kes kahe teise ristilöödu vahel aina tihenevast udust enam väljapääsu ei leia... Või leiab siiski?

PÄRISELU IDEALISTLIK KLOON

„The Newsroom" (2012–..., USA, HBO). Looja Aaron Sorkin, osades Jeff Daniels, Emily Mortimer, John Gallagher Jr. jt. 60 min.

Vaatas: Agnes Neier

„The Newsroom" on Emmy ja Oscari võitnud Aaron Sorkini („The Social Network", „The West Wing", „A Few Good Men") loodud poliitiline draamasari, mis keskendub fiktiivse uudisteagentuuri Atlantic Cable News (ACN) telgitagustele. Seriaal on kirjutatud Sorkinile omases väljenduslaadis, mida iseloomustavad kiired edasi-tagasi põrkuvad dialoogid vaheldumisi pikkade monoloogidega. Sarnaselt Sorkini teistele sarjadele ei tegele „The Newsroom" ainult poliitika ja uudistega, vaid puudutab ka laiemaid teemasid, nagu eetika, lojaalsus, armastus ja idealism.

Kuigi sarja tegevus toimub väljamõeldud uudisteagentuuri ümber, on süžee käivitajateks päriselt aset leidnud sündmused. Sellest tulenevalt saab Sorkin kirjutada oma stsenaariume n-ö tagantjärele tarkusega. Nii on ACN näiteks ainuke uudistekanal, mis suudab aduda British Petroleumi naftalekke-katastroofi suurust ja tõsidust enne kõiki teisi. See võib olla ka põhjuseks, miks kriitikute vastuvõtt on olnud vastandlik. „The Newsroomi" on kirjeldatud kui sarja, mis üritab õpetada teleajakirjanikele, kuidas oleks pidanud tegelikult uudiseid kajastama. Seriaali on süüdistatud ka silmakirjalikus vagatsemises, dotseerivas toonis ja vabariiklaste liigses kritiseerimises, mida iseloomustavad iseenda pühadusse lämbuvad tseremoniaalsed tiraadid. Kuid miks siis vaatajad seda sarja nii väga armastavad?

„The Newsroomi" tegelased võivad küll tegutseda justkui üksnes kahes äärmuses – nad kas karjuvad või peavad ennast tüünel hoiakul õiglaseks –, kuid nad on energilised ja sümpaatsed ning näitlejate omavahelises mängus on publikut paeluvat dünaamikat. Jeff Danielsi kehastatud egoistlik uudisteankur Will McAvoy on mõõdukas vabariiklane, kelle vaadetega ei pea vaatajad küll nõustuma, kuid kelle õigust otsivale ja täiust ihalevale uudistesaate juhtimise stiilile on raske mitte kaasa elada.

Ilmselt on Aaron Sorkin võtnud oma kriitikuid kuulda, sest sarja teine hooaeg on jutlustamisest mõnevõrra taganenud ning ka vabariiklaste naeruvääristamine on kraadi võrra kergem. Tänu sellele on „The Newsroom" hakanud toimima hea intellektuaalse meelelahutusena. Tunnipikkuste episoodidega sari võib olla mõnikord tõesti raskesti jälgitav ja ärritav, kuid samas on see haarav ning paneb mõtlema, mis toimub uudiste edastamise varjupoolel. „The Newsroomi" võib pidada „päriselu" armsaks, idealismi kalduvaks klooniks, mis näitab, millised võiksid uudised olla, kui kõik inimesed oleksid ilusad ja head.

Kolmas hooaeg on küll veel välja kuulutamata, kuid peaosatäitja Jeff Danielsi võidetud Emmy draamaseriaali meesnäitleja kategoorias võib osutuda just selleks viimaseks tõukeks, mida HBO vajab, et sarja edasi toodetaks.

„Kinotripp" on Müürilehe rubriik, kust saab lugeda kaugete paikade filmielust. Seekordne reisikiri saabus Müürilehele Indoneesiast, kus teate läkitaja räägib oma muljetest Yogyakartas aset leidnud kinoelamusest, mis sai alguse politsei eest põgenedes.

KINOTRIPP: YOGYAKARTA

BERIT RENSER

Kusagil vaeste ja auklike Yogyakarta teede, tänavakaubitsejate ning vanadusest tossavate mopeedide vahel hiilgab XXI kino nagu väljavõte ilusast ameerika unistusest. Suur, uhke ja särav ülevalgustatud hoone kehastab kohalike noorte jaoks samaväärset arengusümbolit kui läikivad tehnikavidinad ja sillerdavad kaubanduskeskused.

Esimest korda sattusin Indoneesias kinosaali korruptsioonihirmus, kui põhjenduseta suitsuraha lunima hakanud Yogyakarta liikluspolitseinik mu dokumente tagastada ei tahtnud. Põhimõttelise pistisevastasena ei jäänudki mul muud üle, kui mehe käest paberid ära tirida, moka otsast vabandust paluda ning enne kui too arugi sai, mis juhtunud oli, sündmuskohalt kiiremas korras lahkuda. Selleks et elu aga päris märulifilmiks ei muutuks, põikasin nurga taga olevasse XXI kinno varjule.

Kui ma pooleldi hingeldades piletikassani jõudsin, oli ainsaks filmivalikuks 3D-s „Titanic". Tudengipileti hind 35 000 ruupiat ehk kolm õhtusööki tänavaputkast. Selgelt mitte igaühe lõbu. Enne filmi algust sähvatasid nii mõnedki telefonikaamerad ning paar õnnelikku nägu ootesaalist jõudis nii Facebooki, Twitterisse kui Instagrami. Märkamatuks ei jäänud ka kahtlaselt üksik välismaalane tagapingil, keda kõik kordamööda piiluma hakkasid. Enda meeleheaks leidsin aga, et kuna nad kõik on nii väiksed, ei suutnud nad isegi suurema keksimise peale minu eest subtiitreid varjata.

Indoneesia peavoolukino on nii lohakas toodang, et isegi filmipostrid on plagiaadid.

Olin käinud „Titanicut" vaatamas algkooliõpilasena kolmikkohtingul kinos Kosmos. Endiselt olid elavalt meeles Kate Winsleti vajuv käsi udusel autoklaasil ning Leonardo pilgud, kui too alasti naist maalis. Ootasin ja ootasin, kuid Indoneesia kinos neid hetki ei tulnudki. Selle asemel film hüppas kohati kummaliselt, mõnel teisel hetkel jällegi venis ning oli monteeritud kokku nii, nagu oleks Leonardo keset suurt tagaajamist heast peast Kate'i nägu joonistama hakanud.

Taolised kohandused võib kirjutada kohaliku seaduse arvele, mis muudab karistatavaks igasuguse pornograafilise tegevuse. Selline uudissõna nagu *porno-action* tähendab Indoneesia ametnike kohaselt igasugust tegevust, mis on ebasünnis. Sõltuvalt tõlgendusest võib kategoriseerida selle alla nii avalikes kohtades suudlemise, bikiinides päevitamise, miniseelikus käimise või õlgade ja naba paljastamise.

Aktivistide grupeering, kes seisab taoliste surveavalduste taga, on toetanud agaralt ka moraalifilmide tootmist. Enamik neist filmidest kuulub kategooriasse moslemimuinasjutud heast *hijab*'iga naisest, kelle unelmate mees lõpuks ära kosib. Ehkki mitmetel näitlejatel pole usust sooja ega külma, on teada ka juhtumeid, kus filmirolli saamiseks tuleb osatäitjatel sündsas riietuses kohale ilmuda, koraani tsiteerida ning teisi islamistlikke teste läbida.

Indoneesias on aga topeltmoraali ja silmakirjalikkust palju ning tihti on keerukas seletada, kuidas maailma suurimas moslemiriigis, kus Lady Gaga ja „Titanic" on ebasündsateks tituleeritud, leiab kohaliku produktsiooni seast vohamas isegi meie mõistes poolpornograafilisi teoseid. Välismaiste popstaaride asemel on täiesti legaalsed *dangdut*'i-lauljad, kes väänlevad miniseelikus meestekarja ees, ja „Titanicu" asemel filmid, kus seksival paarikesel pead otsast lendavad. Enamasti on see kohalik toodang, mis kiire raha eesmärgil valmis treitakse ja milles kütkestavad liibuvates riietes naisnäitlejad oma aksessuaarse olemisega filmi sisu olematust varjavad.

Kuna lool ja karakteritel puudub sügavus, peab olema kas naeru või verd. Viimast näeb hulganisti erootilistes õudusfilmides. Seda kinnitavad ka filmide pealkirjad, mis ei jää sisule kaugeltki alla:

„Armastus... Mu naaber on emakummitus"
„Vabandust, ma rasestasin su naise"
„Jakartas on raske süütust hoida"
„Rinnahoidjavaras"
„Puncaki menstrueeriv kummitus"
„Saatana poolt vägistatud".

Teine tehnika kinokülastaja poolehoiu võitmiseks on naer. Hoolimata vaatajaskonna vanusest, kihistavad ja lõkerdavad eranditult kõik siin tiinekate kombel naerda. Panin tähele ka seda, et kui naeruks läks, siis mina ja indoneesia publik ei naernud kunagi samal hetkel. Naerdakse ka siis, kui ei ole tegelikult naerukoht, vaid õhus on hoopis tõsisemad teemad. Nii näiteks püüdis režissöör rääkida oma filmi esilinastusel moslemiekstremistidest vändatud linateose tõsistest tagamaadest, samal ajal kui laval olevad näitlejad ei osanud kosta muud, kui vaid kihistada ning korrata: „Nii äge, nii äge oli seda filmi teha!"

Ehkki kvaliteetsete filmide põud on ka vaatajanumbrid langustrendi pööranud, ei ole muutust produktsioonis veel toimunud. Korruptsiooni ja onupojapoliitika tõttu jõuavad ekraanile ka kõige labasemad katsetused, tuleb lihtsalt teada, kellele maksta. Samuti ei aita filmide mitmekesisusele kaasa asjaolu, et Indoneesia on Hollywoodi toodangule kõrged maksud peale pannud ning nende sisseostmise keeruliseks muutnud.

See-eest on Indoneesias populaarne piraatlus. Mõni tõmbab netist, teised aga ostavad filme ametlikest koopiapoodidest. Suur osa on lindistatud otse kinosaalis, nii et liikuvad peanupud ja välkuvad telefonid on ka kodus vaadates hästi näha, ning iga ostja teab, et ilma plaadi töökorras olekut kontrollimata ei tasu kodu poole astuma hakata. Kaanekujunduselt on müüdavad plaadid aga niivõrd perfektsed, et kopeeritud on isegi hõbedane sillerdav silt, mis hoiatab: „Filmipiraatlus on kuritegu. Osta vaid selle kleepsuga filme!"

Ehkki XXI kino hoone karjub keset linna Ameerika poole, on seal näidatav sisu endiselt Aasiale omane. Hollywoodi tõrjutakse islamiaktivistide rõõmuks välja sellisel moel, et vastandumine Lääne kultuurile jääb avalikus ruumis hästi silma. Kohalik kiirkino koos kõige sündsusetuga on sedavõrd halb ja väheneva populaarsusega, et tõenäoliselt ei suuda isegi aktivistid seda tõsiselt võtta. Seni kuni produtsendid konkurentsita eetriaega ostavad, ruttavad aga inimesed koopiapoodi ning saavad võileivaraha eest ka lõpuks Kate'i nibusid näha.

Prillideta
paistab
isegi
Heidegger
selgemalt.

silmalaser

LASEROPERATSIOONID
FEMTO-LÕIKUSED
SILMAKIRURGIA

www.silm.ee
DR. KAI NOOR SILMAKABINET / TEGEVUSLUBA L03064

KIIRPILK TULEVA-SELE PÖFFILE

Martin Oja

Eesti suurim filmiüritus pole enam mägede taga. Müürileht piilus PÖFFi telgitagustesse ja vahendab festivali programmipealikult Helmut Jäneselt kuuldud saladusi.

15. novembrist 1. detsembrini kulgev PÖFF tähistab sel aastal oma seitsmeteistkümnendat sünnipäeva. Julges teismeeas festival jätkab traditsiooniliste võistlusprogrammidega, ametlik võistlusprogramm „EurAsia" tähistab koguni 10. juubelit. Taas aitavad filmisõpradel hallist ja mornist hilissügisest jagu saada energiast pakatavad teosed („PÖFFi vitamiinilaks"), linastuvad PÖFFi publikule juba tuttavate autorite uued filmid („Valitud teosed"), maineka filmiajakirja Screen International kriitikute valikprogramm, moefilmide eri, dokumentaalfilmid ja loomulikult värske ülevaade maailmakino paremikust („Panoraam"). Debüteerivate ja vormiga mängivate režissööride teostele keskendub programm „Foorum".

Tänavuse festivali eriline tähelepanu on suunatud kanada filmikunstile. Ekraanile tuuakse nii prantsus- kui ingliskeelset kanada kino, teiste hulgas noore geeniuse Xavier Dolani „Tom farmis", paljude festivalide publikulemmik „Gabrielle" (rež Louise Archambault) ja Tribeca festivalil parima lavastaja auhinna pälvinud närvesööv *thriller* „Valgem kui lumi" (rež Emanuel Hoss-Desmarais). Näidatakse ka eriprogrammi inuitikeelsetest filmidest („Atanarjuat" („Välejalg"), rež Zacharias Kunuk; „Enne homset", rež Marie-Hélène Cousineau ja Madeline Ivalu), mis on tõmmanud kanada kinole tähelepanu terves maailmas.

Huvi keskmes on ka noored armeenia filmitegijad, kelle filmid sageli laia maailma ei pääse. PÖFF on üks esimesi, kes aitab selle väikese, ent unikaalse filmiriigi kinopärlid Euroopa publiku ette tuua. Miniretrospektiivi näol avaldatakse austust ka selleaastasele elutööpreemia laureaadile, ungari filmilegendile István Szabóle, kelle kolm klassikaks saanud filmi (sealhulgas „Mephisto" ja „Kolonel Redl") kinosõprade meeleheaks taas suurele ekraanile tuuakse.

Uus ja põnev eriprogramm tuleb Mehhikost ning kannab alapealkirja „Mehhiko ja vägivald". Nii mängu- kui ka dokumentaalfilmide kaudu analüüsitakse riigis valitsevat narkokaubandusest tulenevat vägivalda. Filmibuketi vaieldamatuks pärliks on tänavu Cannes'is palju furoori tekitanud film „Heli", mille lavastaja Amat Escalante pälvis ka parima režissööri preemia.

Tartu PÖFFi põhiprogrammi filmid linastuvad Cinamonis ja Ekraanis, väärtfilmikinos Elektriteater tuleb näitamisele aga Animated Dreamsi ja loodetavasti ka tudengi- ja lühifilmide festivali Sleepwalkers programm.

Need, kes on saanud PÖFFi filmidele juba pilke heita, soovitavad tähele panna järgmisi pealkirju: „Sinu kehapisarate veider värv" (Belgia, rež Hélène Cattet ja Bruno Forzani), „Kaabakad" (Prantsusmaa, rež Claire Denis), „Camille Claudel 1915" (Prantsusmaa, režissöör Bruno Dumont), „Heli" (Mehhiko, rež Amat Escalante), „Wrong Cops" (Prantsusmaa, USA, rež Quentin Dupieux) ning Karlovy Vary festivali parima filmi tunnustuse pälvinud „Sõjapäevik" (Ungari, rež János Szász).

Kaader filmist „Enne homset"

Kaader filmist „Gabrielle"

Kaader filmist „Heli"

Kaader filmist „Tom farmis"

Kaader filmist „Välejalg"

Sleepwalkers tutvustab rahvusvahelist tudengi- ja lühifilmiparemikku

Rahvusvahelisele tudengi- ja lühifilmide festivalile Sleepwalkers, mis toimub 19.–23. novembrini, laekus sel aastal ligi 1500 filmi 59 erinevast riigist. Festival on kasvanud „unenäopikkuseid" filme linastavast tudengiüritusest tõeliselt rahvusvaheliseks ettevõtmiseks. Töid saadeti lisaks tavapärastele filmiriikidele ka eksootilisest Mikroneesiast, Filipiinidelt ja Bermudalt ning juba varasemalt osalenud Aasia maadest, nagu Jaapan, Singapur, Malaisia, Vietnam ja Indoneesia. Lähis-Ida pakub valikut Iisraeli ja Iraani lühifilmidest, Aafrika režissöörid läkitasid oma filmid teele Alžeeriast, Marokost ja LAV-st.

Saabunud linateoste seast tehtud valiku põhjal koostatakse oktoobri lõpuks juba 14. korda toimuva festivali programm, mille eesmärgiks on näidata lühifilmide paremikku kõikjalt maailmast. Üht vanimat ja eksperimentaalsemat filmižanri, lühifilmi, näeb suurelt ekraanilt enamasti ainult festivalidel ning Eestis ei teki selleks paremat võimalust kui Sleepwalkersi ajal, kus filmid võistlevad neljas kategoorias: rahvuslik, Baltimaade, rahvusvaheline tudengifilmide ja rahvusvaheline võistlusprogramm.

Festival toimub Tallinna Ülikooli Balti Filmi- ja Meediakoolis.

Lisainfo: www.swff.ee

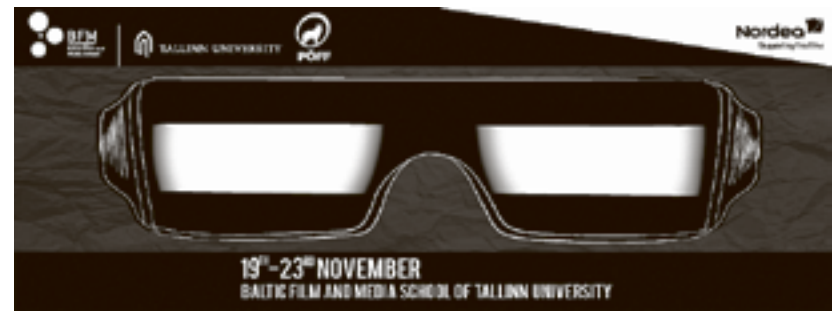

Dokumentaalika filmifestival tuleb protestiteemalise programmiga

Dokumentaalika sügisene filmifestival toimub sel aastal 11.–13. novembrini Genialistide Klubi suures saalis. Plaanis on näidata seitset dokumentaalfilmi, mille juhatavad sisse oma ala eksperdid. Selle aasta teemaks on „PROTEST!". Festivali fookus ei ole klassikalises mõttes poliitilisel protestil, pigem püütakse leida selle algeid mitmetest teistest valdkondadest, kus see võib sageli hoopis tähelepanuta jääda.

Dokumentaalika on projekt, mis sai alguse kolme ettevõtliku Tartu Ülikooli tudengi (Liina Ilves, Margus Vait ja Villem Varik) armastusest dokumentaalfilmikunsti vastu. Sügisel lisandus meeskonda veel kaks toredat liiget, Andrei J. Liimets ja Märten Rattasepp, kes oma jõu ja nõuga edaspidi filmiprogrammide koostamisel kaasa lööma hakkavad. Dokumentaalika püüab pakkuda huvilistele oma tegevusega võimalust autentse kinokogemuse saamiseks, näidates kvaliteetseid dokumentaalfilme suurel ekraanil.

Kõik üritused on vaatajatele tasuta. Lisainfot täpse filmikava ning esinejate kohta võib leida peagi Dokumentaalikaga seotud sotsiaalmeedia lehekülgedelt ning plakatitelt.

Dokumentaalika Facebookis: www.facebook.com/Dokumentaalika

TAASTAGANEV KAAS-KASUTUS

Gregor Taul

Septembrikuine Tallinna arhitektuuribiennaal portreteeris sotsialismiaegse arhitektuuripärandi tänast ettevaatlikku nägu.

Biennaal on surematu tont, mis üle maailma kohalikke rahastusallikaid tühjaks imeb, korraldajatest viimase võtab ning tasuks kultuurilise kapitali maha jätab – söödaks ülejärgmisele aastale. Kunsti- ja arhitektuuribiennaalidega võib imesid korda saata, nende abil bränditakse linnasid ja terveid piirkondi, nihestatakse piire perifeeria ja keskuse vahel, kuid võib juhtuda, et tõmmatakse endile ka aplombikalt vesi peale. On tabavalt öeldud, et viimasel ajal liiguvad kunstibiennaalid olemuselt arhitektuuribiennaalide suunas ning viimased sarnanevad see-eest oma ehitud ehitamatusega visuaalkunstiga. Nii oli ka tänavuse kunstilembese Tallinna arhitektuuribiennaaliga (TAB), mistõttu arvustajad on heitnud sellele ette ruumiliste sekkumiste ning linnainstallatsioonide puudumist. Ei nõustu – keskkonna puust ja punaselt mõjutamine kipub pigem kehtestama ruumilisi ja sotsiaalseid stereotüüpe; installatsioonidel on komme jätta endast maha tähenduslik puuduolek.

2

Arhitektuurikeskuse (kui biennaali produtsendi) selekteeritud nakatavate arhitektide ja ruumimõtlejate b210 kuraatoripositsioon tabas aja pulssi, sõnastades selle, millega teadlikult või teadvustamata kõik inimesed, eriti aga erialainimesed, sellel ja ümberkaudsetel maalappidel tegelevad: taaskasutavad nõukogude ruumipärandit. Kuraatorikeel oli meeldivalt tungiv ja tuumakas, kõneleti küll kaalutlevast taaskasutamisest, kuid kõlama jäi suure tähega kasutamine, s.o kasvamine ehk idude ajamine.

3

Põlvkondlikul moel meenutas TAB mu pooleteiseaastase tütre und läbistavat lõkerdavat naeru – ja mõnikord nuttu. Pole ju võimalik mõista ega küsida, saati vastust saada, mis on teda lõbustavate tunnete ja elamuste asu- ja lähtekoht või mis mõnel teisel korral tema südant nöörib. Millelegi hääled ja grimassid siiski viitavad, olles tunnistuseks päeval kogetule. TABi kuraatoreid – ja tervet generatsiooni – ühendab nõukogude ajast kõnelemisel sarnane osutatava määratlematus: omal nahal ju ei tea, mis seal toimus, aga soov seda interpreteerida on vastupandamatu. Mängu- ja eksimisruum veenab erinevate versioonidega kombineerima. Teisalt, olles aastaid giidina töötanud, tunnen ennast tihti kalana vees keskajast kõneldes, kuid kui jutt läheb nõukogude ajale – ning kuulajate seas juhtub olema mõni nelja-viiekümnene –, muutun iga lause juures kramplikult kaalutlevaks. Piinlik on inimeste eludest ekslikult jutustada, olgu siis näiteks Lasnamäest positiivseid visioone ja ajalugusid luues, adumata sealseid agooniaid ja õnnehetki. Seetõttu jäi biennaali vältel õlule kahtlus: kas pole mitte ühele või teisele hoonele või küsimusele lähenetud liiga naiivselt või piisava aupaklikkuseta? Aga vaikida on veel piinlikum, olevat peab kõnetama! TABi iseloomustas kuraatorite ausus oma kogemuse pooliklikkuse suhtes, ent seejuures üks viljakas põlvkonnaülene mõtlemine, mis on iseäranis tubli seisukohavõtt ja saavutus.

4

Üldist hinnangulist kriitikat programmi kohta. Esiteks ei olnud festivali kavas kattuvusi – kiidusõnad filigraanse korralduse eest! Kuraatorinäitus oli suurepärane kunstinäitus. Sümpoosion oli meelierutav, kuid intellektuaalse sädeme õhus hoidmiseks tuleb rakendada jõulisemat ja haaravamat modereerimist, vajaduse korral sarmikalt ühelt meetodilt teisele ümber lülitudes. Koolide näitus oli igav, küllap seetõttu, et mul olid selle suhtes kõige suuremad ootused. Igavus on ikka ootustega seotud ning õieti tulebki pealtnäha igavatele ekspositsioonidele rohkem aega ning tähelepanu pühendada – mis paraku ei olnud seekord võimalik. Klubi asukoht, programm ja idee olid soojad ja heatahtlikud ning üpriski rahvusvaheline publik võttis need sõbralikult vastu. Kahju, et nii tehnilistel kui ruumikujunduslikel põhjustel hajusid või suisa sumbusid ettekanded rahvasumma suminasse. Eriti just väheste kogemustega esinejate puhul mõjus rambivalguse kõrval väliste faktoritega võitlemine eneseusule muserdavalt. Kõnelejatele ja südidele kuulajatele tuleb alati parimad võimalused luua! Tõsi küll, allakirjutanu ettekanne toimus hilisemal kellaajal, kui klubis oli rahvast vähem ning atmosfäär täiuslikult esitluskeskne. TABil linastunud filmid selekteeriti üksikasjalikult ning elavdasid kuulu järgi mitmeid asjakohaseid vestluseid. Visioonivõistluse tööd jäid siinkirjutajal nägemata, mistõttu jään ka kommentaari võlgu.

Arhitekt Siiri Vallner: „TABi muljed on seekord lahutamatud ruumidest. Välisministeeriumi kilukarbisaal oli minu jaoks täiesti uus koht, mis täitus kuraatorinäituse avamisel pilgeni sära ja suminaga. Pärast seda oli tunne, nagu oleks käinud reisil mõnes palju suuremas, põnevamas ja intensiivsemas kohas kui Tallinn.” *Foto: Tõnu Tunnel.*

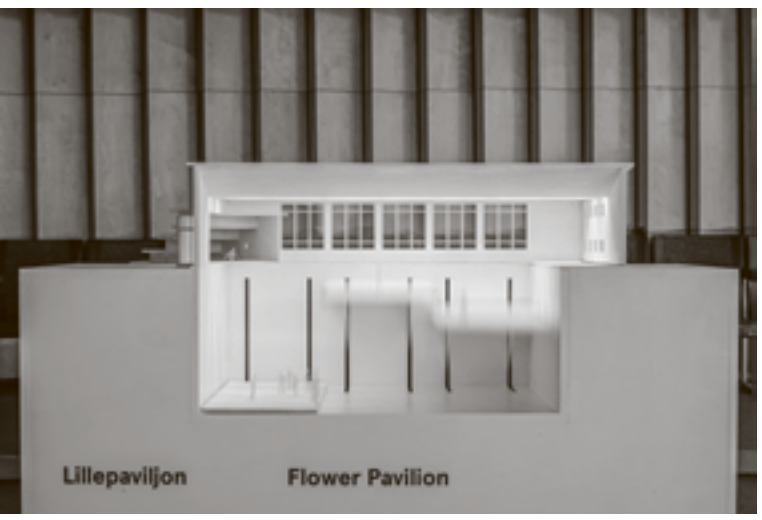

Arhitekt ja arhitektuuriajakirja Project Baltia peatoimetaja Vladimir Frolov: „Teistkordse biennaali teema sobib väga hästi arvukate hiljuti toimunud sündmuste ja ilmunud publikatsioonidega, näiteks käsitleti teemat muu hulgas just Viini arhitektuurikeskuses näitusega „Nõukogude modernism 1955–1991". On selge, et kõik need sotsialismimaailma jäänukite ümbermõtestamise katsed on ajendatud ihast neid tänase päeva kontekstis kuidagi välja vabandada. Teisalt võib olla tegemist märgiga sellest, kuidas miski, mis peaks juba ammu maakeralt kadunud olema, eksisteerib siiski mingis uues, maskeeritud vormis. Tahaksin tuua kuraatorinäituse tööde hulgast ühe kriitilise tõlgenduse näitena esile Salto arhitektuuribüroo projekti „Floorshow", mis lisab Lillepaviljoni põranda alla vastandmahu, taaselustades sellega ühe modernistliku arhitektuuri motiividest ehk negatiivse vormi otsingu. Projekt klapib hästi minu ja Aleksei Levtšuki tööga „Superkonsool" selsamal näitusel, millega pakkusime välja midagi modernismi põhimõtetele hoopis vastandlikku, nimelt gravitatsiooni eiramise." *Foto: Tõnu Tunnel.*

Arhitektuuriajaloolane ja kuraator Ingrid Ruudi arhitektuuribüroo Dogma kuraatorinäituse tööst „Vabriku tagasitulek": „Biennaali kõige staarim osaleja oli ka kõige kontseptuaalsem. Pier Vittorio Aureli näituseprojekt, mille tausta ja ideoloogiat ta sümpoosionil peetud loengul põhjalikult avas, taaskasutab mitte niivõrd nõukogude ruumipärandit, vaid sõjaeelse vasakpoolse modernismi ideestikku. Tema kriitika tänapäeva prekaarse töökorralduse ja eluviisi suhtes on peaaegu sama kirglik kui Le Corbusier' omaaegne loosung „arhitektuur või revolutsioon". Üsna samalaadselt pakub ta ka lahenduseks kloosterliku mooduli, 6 x 6 x 6 m ruumirakukese, mis on modifitseeritav kas eluks või tööks või nende kõige sagedasemaks 24/7 hübriidiks. Ühtmoodi värskendav oli nii Aureli vanakooli idealism söösta probleemide kallale puhtarhitektuursete vahenditega kui ka kriitika sotsiaalsete garantiideta tööjõu paratamatult askeetliku eluviisi estetiseerimise suhtes šiki minimalismina." *Illustratsioon: Dogma.*

5

Kui otsida programmist puuduseid, siis üheks selliseks oli omaaegsete tegijate – ja kõige tavalisemate inimeste – vähene mobiliseerimine ning ka praeguse intellektuaalse ressursi alakasutamine. Nõukogude ajast põnevalt kirjutavaid uurijaid on ju palju, oleks meeldinud lugeda spetsiaalselt TABiks üllitatud tekstikogumikke. Meenutades ülemöödunud aastal Eesti monumentaalmaalide otsimist, mõtlen, milliseks hindamatuks abiks olid mulle muinsuskaitseameti 20. sajandi kaitsmise programmi raames kirjutatud eksperthinnangud. Kuigi nõukogudeaegsete monumentaalmaalide kohta käiv dokumentatsioon oli konarlik, siis teadmine, et olemasolev ruum on oma ala professionaalide kaardistatud ja kontekstualiseeritud, oli toetav ja omapoolsete tõlgenduste loomist soodustav. TAB saanuks olla teoreetiliste töörügajate suhtes aupaklikum, kuid see tähendanuks tõenäolisemalt ka konventsionaalsemaid vaimuvälgatusi.

6

Sisulisi tähelepanekuid. *Taas* on ennekõike ja juureliselt taga ja taamal, varuks ja tallel – kasutamiseks ehk kasvamiseks. Kas paljuski virtuaalsel ajal võiks taaskasutamise ja kasutamise vahele võrdusmärgi tõmmata? Kas kaasaajal on mõttekas ja ülepea võimalik teha vahet modernistlikul ja postmodernistlikul ruumil, sotsialistlikul ja mittesotsialistlikul? Kas vanamoodsate dihhotoomiate taaskasutamine, et mitte öelda tohterdamine, on üleüldse asjakohane? Kuidas mõelda nii, et sotsialistlik ja varakapitalistlik ruum oleksid meile samaks kohaks? Kas *taas* on pelgalt prefiks, millega esitleda enese eetilisi tegusid? Kui jah, siis mille nimel? Just filosoofilisest ja fundamentaalsest *miks*-küsimusest jäi biennaalil vajaka. Ljubljana Ülikooli arhitektuuriteaduskonna professor Petra Čeferin oli oma ettekandega sümpoosionil selles plaanis TABi ainus suur küsija ning kahtleja.

7

Taaskasutades *nõukogudeaegset*... või *sotsialistlikku*, nagu ingliskeelne vaste alapealkirjas kõlas. Tõepoolest hästi tabatud tõlge, mis kutsub küsima, kummal sõnal on eesti keele kõnelejate hulgas negatiivsem maik, milline neist on tunnetuslikult ebameeldivam paik? Näikse, et ruumipärandi taaskasutamist analüüsiv biennaal verbaliseeris ühiskonna kollektiivsed hirmud. Arhitektuuribiennaal kui võimalus sublimatsiooniks? Viimasega seoses üllatas ja kohutas TABi möödaminek mägedega seonduvast valusast rahvusküsimusest. Kuulsin mõni aeg tagasi, kuidas üks Kalamaja elanik avaldas kahetsust, et Salme tänava lõppu pisikesi karpmaju ehitatakse. Põhjuseks ei olnud mitte viimaste miljöö ignoreerimine, vaid see, et karbid toovad sinna venelasi elama. Ühesõnaga, *kodu kootud* võõrahirm on loonud olukorra, kus arhitektuur teeb inimese ja rahvuse – ning vastupidi. Sellest tuleb rääkida.

8

Linnaekskursioonil läbi kuraatorinäituse ehitiste jäi erutavalt kõlama linnalaborandi Keiti Kljavini tähelepanek, et suured korteriühistud vajavad võimekaid juhte, kes oleksid kodus nii seadusandlikes kui ehitustehnilistes küsimustes, kes oleksid osavad suhtlejad ning lepitajad, kes oskaksid lahendada nii parkimisküsimusi kui suunata inimesi autode asemel ratastele, kes oleksid tuttavad sarnaste probleemidega nii teistes korteriühistutes kui mujal maailmas. Paneelelamute korteriühistud vajavad multifunktsionaalseid spetsialiste, kes ei seisaks ainult oma ühistu huvide eest, vaid tunneksid vastutust ka tänava, linnaosa, linna ning kogu keskkonna ees. See Villem Tomiste välja pakutud tänavate linnapeale sarnanev ühistu poolt ülalpeetav täiskohaga amet tundub olevat perspektiivikas väljakutse paljudele töötutele kuldsete kätega *multitask*'ijatele.

9

Lõpetuseks: kuidas teha nii, et meie praegune arhitektuurikultuur ei kukuks välja veidrusena, mida hiljem – justkui kurioosumina ja seetõttu reservatsioonidega – taaskasutada? Kuidas teha nii, et linnaruumi igapäevane taasloomine oleks avatud?

Tallinn, Estonia pst
1. oktoober 2013

RIIDEKAPP

JÜRI-OTT SALM

„ÜTLEN MÕMM, MÕTLEN AUH!"

Minu riidelaekasse on jäänud üks must T-särk, millel on lisaks nimetatud sõnumile peal karu, lips soliidselt kaelas. Algsest kolmest sarnasest on ainsana alles veel vaid see üks, kulunud lipsu kandva hägustunud karu ja mõttega, mis end iial lõpuni viia ei lase. Alumises nurgas paiknevad tähed FA viitavad ühele vanimale korporatsioonile – Fraternitas Anarhensisele –, mille tarvis see kümmekond aastat tagasi kujundati. Kui T. H. Ilves Kadriorgu sattus, täiendati FA särkide lipsuvalikut kikilipsuga. Kujundusfail on selleks olemas ja neid saab alati juurde trükkida, kui juhtub, et mõni rändab kaduvikku või keegi peab vajalikuks see mõtestatud riideese endale värskel kujul ülle panna. Särgi kujundas Kadri Kuusk.

Kõige rohkem kulunud särk oli minuga kaasas möödunudaastasel seitsme kuu pikkusel Aasia reisil. Kolmest kaasavõetud eriilmelisest särgist pöördus ta ainsana tagasi, teise võttis Vārānasi ahv, kui see nööril kuivas, ja kolmanda Manila pesumaja. Konkreetne sõnum ja kulunud vorm jätsid mulle võimaluse mustas särgis reisi jätkata ning ka kodumaale naasta. Siiski juhtus Filipiinidel seesugune lugu, et ta ikka nõnda must ja kulunud oli ning ühele kukekaupmehele seetõttu silma jäi. Viibisin just ühes kõrvalises külas, kus kasvatati võitluste jaoks kukkesid, ja kaupmees kinkis mulle selle pildiga särgi. Filipiinlased noogutasid seda minu seljas nähes tunnustavalt, kuid mina tundsin end taplust ja tapmist levitava sõnumi üle viletsalt. Jätsin selle Manila hotellipidajale, kes lubas selle kodututele anda. Hea meelega oleks karuga särki pakkunud!

Foto: Ann Runnel

Kuidas leiavad riided oma tee sinu riidekappi?
Teatud vaevaga mõnest poest. Poes käimist pean suhteliselt tüütavaks ja vaevarikkaks, aeg läheb justkui raisku. Üksikud isendid olen leidnud ka reisidel turul käies või juhuslikult täikale sattudes. Mingi osa on kingitud, ka ema on aeg-ajalt üritanud varustada. FA särgid tellime poest.
Kui kaua sa oma riideid tavaliselt kannad?
Enamasti lõpuni. Mitme püksipaari puhul on tekkinud rebendid suhteliselt keerulises olukorras, näiteks postkontoris pakke kaalule tõstes. Palju oleneb siiski riiete kvaliteedist – kui kaua nendes liikuda saan või kui kaua need veel sooja hoiavad. Fliisid näiteks säilitavad küll vormi, kuid kaotavad soojapidavuse. Järgmiseks plaanin osta Sireli talu villaseid tooteid.
Kas sa oskad nimetada oma garderoobi vanimate elanike mingi ühisosa?
Kulunud või vähe kantud.
Kui suur on sinu riidekapp?
Kolm sahtlit, mõned nagid ja 5–6 riidepuud, kotitäis kamorkas.
Kes (või mis) on su riietumisstiili inspireerinud?
Et sobiks ikka metsas käia, peaks tuult, hea on, kui rõivas hingab ja peab sooja, mõnel juhul on oluline ka vihmakindlus. Mõningad stiiliüritused on inspireerinud ka ülikonda kandma.

Müürilehe ja Trash to Trendi koostöös sündinud rubriik „Riidekapp" räägib lugusid riidekappide sisust ja sisukusest. Miks inimesed panevad oma kappi just selliseid asju, nagu nad panevad? Kui tihti uusi asukaid kappi – ja kapist välja – kolib? Kuidas asjad kapis aja jooksul oma nägu ja tegu muudavad? Ning mis teeb mõne kapiisendi vahel nii eriliseks, et kui kõik teised lahkuvad, siis tema jääb? Riidekapi ust paotas Jüri-Ott Salm.

INTERVJUU DAVIDE CALÌGA: RAAMATUD ON KÕIGE DEMOKRAATLIKUMAD ASJAD MAAILMAS

Gerda Märtens

Kuigi koomiksites on ülekaalus pilt, mitte sõna, pole nende tõlkimine alati nii lihtne, kui loogiliselt arvata võiks.

12.–17. septembrini austas Tallinna oma külaskäiguga üks Lõuna-Euroopa tunnustatuimaist lastekirjanikest, Davide Calì. Kutsusin ta andma *workshop*'i Eesti Kunstiakadeemias ja rääkima oma töödest-tegemistest ka laiemale publikule Eesti Lastekirjanduse Keskuses, mis meelitas kohale palju huvilisi. Idee tuli siis, kui viibisin ise poolteist aastat tagasi tudengina Itaalias Maceratas samalaadsel kursusel, mille sisuks oli lühidalt lasteraamatute ja koomiksite väljamõtlemine ja n-ö komponeerimine.

1972. aastal Šveitsis sündinud Calì alustas oma karjääri 1994. aastal, tehes kaastööd Itaalia koomiksiajakirjale Linus. Varsti aga leidis ta end hoopiski lastekirjanduse sfäärist ja tänaseks on tal ilmunud raamatuid kõige rohkem Prantsusmaal, kuid ta on väga populaarne autor ka Itaalias, Hispaanias ja Portugalis ning viimastel aastatel on tulnud hulgaliselt tema teoseid välja ka Kesk-Euroopas, lisaks Jaapanis, USAs ja Austraalias, kokku üle 40 lasteraamatu 25 riigis. Olulisematest auhindadest peaks mainima Prix Baobabi Prantsusmaal teose „Moi j'attends" eest 2005. aastal ja Bologna Ragazzi Special Awardi 2006. aastal. Davide vastab Müürilehe küsimustele.

Kuidas defineeriksid koomiksi ja ülejäänud kirjanduse vahelist suhet, lähtudes turust ja kultuurilisest vaatepunktist? Millised on nende publikud ja kas need kattuvad?
Ma ei usu, et siin oleks võimalik midagi defineerida. Koomiks on üks jutustamise viise, mis väljendub erinevates žanrites ning on levinud omakorda ka teistes meediumites. Koomiks paigutub üldiselt teismeliste lugemisvarasse, sest paljud hülgavad selle vanemaks saades. Täiskasvanud, kes jätkavad koomiksite lugemist, on ehk kõige uudishimulikum publik; nemad on need, kes on huvitunud kõige rohkem mitmekesisusest või, vastupidi, kes lihtsalt ei tüdine. Tunnen inimesi, kes on ühele koomiksitegelasele truud juba 25 aastat!

Mida sa arvad tõlkimise problemaatikast? Loomulikult ei tähenda see ainult sõnade, vaid ka mõtte vahendamist teise kultuuriruumi. Milliseid probleeme oled kohanud oma raamatute tõlkimise käigus? Mis olid nende põhjusteks? Kas oled pidanud „tõlkima" ka visuaali?
Tõlkimise keerukus on peamine põhjus, miks ma hakkasin kirjutama prantsuse keeles. Alguses tõlkisin oma lood itaalia keelest, aga iga kord mingil põhjusel lugu muutus. Sel ajal mõtlesin, et ehk ei osanud ma piisavalt hästi prantsuse keelt, aga ka aastaid hiljem on mul ikka sama probleem, sest kui kirjutan prantsuse keeles, mõtlen ühtmoodi, kui inglise või itaalia keeles, siis hoopis teisiti. Kuid mis puudutab minu raamatute väljaandeid võõrriikides, siis need on teinud tõesti läbi väikseid muutusi. Mõnel korral on meilt palutud muuta ka pildimaterjali, aga see on kõik üsna tavaline. „J'aime t'embrasseri" („Mulle meeldib sind suudelda") puhul paluti ühe jaapani väljaande tarvis võtta välja leheküljed, millel peategelased suudlesid teiste inimeste nähes. Põhjuseks oli asjaolu, et Jaapanis ei suudelda avalikult, mistõttu nad ei mõista sellist käitumist. Tundub imelik, aga üks lihtne suudlus tähendab palju. Näiteks Eestis sain teada, et kaks sõpra, kes saavad kokku, ei suudle üksteist üldse! Prantsusmaal aga vahetatakse kolm suudlust põsele, Itaalias kaks ja Belgias üks. Tõepoolest on mõnikord vajalik „tõlkida" ka žeste.

Foto: Elina Sildre

Kuna koomiks või illustreeritud raamat räägib juba piltide rohkuse ja teksti piiratuse tõttu erinevate rahvuste jaoks enam-vähem ühte ja sama keelt, on loogiliselt võttes seda palju lihtsam tõlkida. Kuid sellegipoolest tundub mulle, et koomikseid ei tõlgita tihemini kui ilukirjandust. Kas sellega on seotud muud probleemid?
Ma ei ole veendunud, et see nii on. Just pildirohkus muudab asjad mõnikord keeruliseks, sest siis on veelgi rohkem elemente, mis ei kuulu sinu kultuuriruumi ja millest sa pead aru saama. Aga lõpuks sõltub kõik lugejatest ja nende soovist teisi kultuure tundma õppida. Manga näiteks on olnud vahend, et avastada jaapani kultuuri, kööki, tavasid. Koosnedes suures osas graafikast, on koomiks väga omanäoline produkt, mis valmib igal maal erineval moel. Usun, et see on peamine põhjus, miks paljusid koomikseid ei ole tõlgitud; laiem publik ei ole lihtsalt harjunud tavapärasest erineva pildiga. Manga on levinud paljuski tänu sellele, et praeguseks on mitmed põlvkonnad Lääne kultuuriruumis sündinud lapsi kasvanud üles, vaadates telerist jaapani multikaid. Kui televisioonis oleks näidatud sama palju prantsuse sarju, tõlgitaks ehk rohkem ka *bande dessinée*'d (koomiks prantsuse keeles), kes teab.

Kuidas näed publiku üldist kaugenemist lugemisest? Kas nii toimub kõigi žanrite puhul või ainult n-ö väärtkirjanduses? Kas see on kaasaegse tehnoloogia või millegi muu, näiteks elustiili, süü?
Ma ei tea, kas inimesed tõepoolest loevad vähem. Kõik kurdavad selle üle, aga ma arvan, et probleem on vastupidine. Asi on selles, et see protsent inimesi, kes üldse loevad, on ja jääb väikeseks. Teine probleem on see, et toodetakse väga palju raamatuid, rohkem kui vajalik, hoolimata turust ja selle piiridest. Mulle ei meeldi pidada jutlusi tehnoloogiast ja selle süüst seoses inimeste vähese lugemusega. Iva on selles, et inimesed peaksid nägema lugemises prioriteeti ja ometi see tihti nii ei ole. Seevastu jagan Prantsusmaa messidel tihti autogramme raamatutesse, mis on mõeldud veel sündimata lastele. Vanemad ja nende sõbrad tegelevad pesamunale raamatukogu ettevalmistamisega ajaks, kui ta lugema õpib. Kõikides koolides Prantsusmaal, kuhu ma ka ei läheks, leian klassidest eest rikkalikud raamatukogud, kust lapsed võivad võtta vabalt seda, mida ise tahavad: romaane, koomikseid, raamatuid loomadest. Itaalias vaatavad klassist vastu aga arvutid, mitte raamatud, mis tähendab ühtlasi seda, et inimesed, kes tegelevad laste õpetamisega, arvavad, et arvutid on möödapääsmatud, isegi kui nad ei oska neid tihti isegi kasutada. Aga mulle ei meeldi arvuteid süüdistada.

Kas sinu arvates on filmikunst teinud koomiksi oma lugejate hulgas vähem populaarseks? Mis on koomiksis sellist, mida ükski teine meedium ei suuda edasi anda?
Usun, et kino on selle asemel, et üldist huvi koomiksi vastu vähendada, pannud selle hoopiski arenema. Kui USAs sai *sci-fi*'d lugeda ainult koomiksitest, ostsid kõik ajalehte, et lugeda „Flash Gordonit" või „Buck Rogersit". Loomulikult on kinokunst muutnud seda tüüpi koomiksi iganenuks, aga mingil moel on see ergutanud seda arengule ja muutustele, uute žanrite otsingule.

Mis saab sellises asjade käigus kõige nooremast publikust ning milline on lasteraamatute ja koomiksite tulevik? Kas paberraamatud jäävad alles või hakkavad neid asendama e-raamatud? Internetis kirjastamine toimib sama hästi, on tasuta, demokraatlik ning jõuab laiema publikuni. Milleks on enam üldse vaja kirjastusi ja muid mehhanisme, mis toimetavad ühe raamatu lugejani?
Ma ei oska nende asjade üle kunagi arutleda. Alati on keegi, kes näeb tulevikku apokalüptilisena. Mina arvan, et paberraamatud jäävad alles ning nende kõrval eksisteerivad ka digiraamatud. Ma ei ole veel aru saanud, kas see turg on tulutoov. Mina tegelen oma esimese e-raamatu loomisega praegu, nii et saan vastuse teada mõne aasta pärast. Aga ma ei arva, et digitaalne hakkab paberit asendama. Juba 90ndatel oli neid, kes ennustasid paberi kadumist CD-raamatute kasuks. Mõni aasta hiljem hoopis CD-raamatud kadusid. Nüüd on need taas välja ilmunud, aga tagasihoidlikult, raamatupoodides hõivavad need väga vähe ruumi. E-raamatud on jalgu alla saamas, kuid ma näen neid pigem täiendusena tavaraamatutele kui rivaalina. Mis puutub ise kirjastamisse, siis ma usun, et see toimib hästi väikese leviku korral. Aga kui pead koomiksite või raamatute tegemisest ära elama, on vaja publikut. Teoorias muudab internet su kättesaadavaks kõigile, aga see ei garanteeri sinu koomiksile 10 000 lugejat, kui ei kaasne adekvaatset promo- ja levitusstruktuuri. Pealegi ei ole loomingulisest ja professionaalsest vaatenurgast lähtudes kirjastaja see, kes piirab sinu tööd, vaid tegemist on hoopis kasuliku isikuga, kes muudab selle tihti paremaks. Alati on mõistlik küsida arvamust oma töö kohta kelleltki väljastpoolt, isegi kui vastus on ebamugav.

Kui palju võimu on tänapäeva kirjastussfääril selle üle, kuidas noored tajuvad ja tõlgendavad maailma?
See on hea küsimus! Kuid kahjuks ei ole mul sellele vastust! Ma usun, et vähe, sest lugevate inimeste protsent on tõepoolest väike. Kes loeb, loeb palju, aga loevad vähesed. Ma ei tea, kas on olemas mingi valem lugemise populariseerimiseks. Usun, et poliitikud ja õpetajad peaksid olema esimesed, kes sellesse usuvad, aga enamasti see nii ei ole. Ainus võimalus on niisiis jätkata sellest rääkimist, kui see meile sobib. Jätkata raamatute soovitamist, kuid mitte pealesurumist, lihtsalt selleks, et näidata, et raamatutes võib olla midagi huvitavat igaühele. Ei ole oluline, et lugeja oleks kõrgelt haritud. Ma ütlen alati, et raamatud on kõige demokraatlikumad asjad maailmas. Neid on nii kalleid kui odavaid ja neid saab raamatukogust isegi tasuta laenutada. Need võivad meeldida nii intelligentsetele kui rumalatele. Need räägivad kõigest. Tuleb ainult leida teos, mis sulle meeldib.

Loe intervjuu täisversiooni Müürilehe veebilehelt.

Lauri Pilter

KAKS LUGU KÄSIKIRJAST „VILEKOOR JA TEISI JUTTE”

VILEKOOR

Maja katus oli eterniidist. Eterniit kõlab nõnda, nagu oleks ta ühenduses ingliskeelse sõnaga *eternity*. Tegelikult oli see odav nõukogudeaegne asbesttsemendist tehtud katuseplaat. Eterniit oli vastupidav, peaaegu igavene ja tundus toasolijatele turvaline, eriti kui vihmahood rabinaga hallidele lainelistele plaatidele langesid.

Jaanipäeva paiku tulid oma esivanemate maja vaatama rannarootslaste järeltulijad. Nad elasid Rootsis, olid seal sündinud ja teadsid vanavanemate kodu üksnes mälestuste põhjal. Eterniitkatus tundus neile jäle, üliohtlik ja kantserogeenne.

„See sisaldab ju asbesti,” hoiatasid nad.

„Kui see maja on seisnud üle saja aasta ja katus ikka peab, seisab ta veel kaua,” lohutas külla tulnud kursusekaaslane Raivo.

Oli juulikuu lõpp, õhtud hämarad. Puud sahisesid, rukkiräägud prääksusid ja ilm kippus jahedaks minema.

Paul, kes juba aastaid elas Soomes ja seal muusikakooli õpetajana leiba teenis, oli koolivaheajaks kodumaale tulnud ja sõitnud Hannese juurde Airootsi. Oli mänginud peremehega pingpongi, söönud palklaual grillitud liha, vaadanud pilvi, kõverat oksa pärnapuu küljes, mida ta vaatas iga kord, kui külas käis.

Õhtu saabudes kolisid nad vanasse eterniitkatusega majja. Seal asus lisaks köögile ja sahvrile üksainus suur tuba laiadest laudadest põranda ja tumedate laepalkidega. Viimaste vahelt turritas õlgi ja pudenes aeg-ajalt alla peenemat prahti. Pööningul elasid nahkhiired – suures toas oli kõhe magada, sest mõnikord tuhistas mööda väikese vihase näoga nahkhiir. Musitseerimiseks oli tuba hea küll. Peremees Hannes pani süntesaatori keset põrandat, lisas pikendusjuhtme ning vedas stepsli kontaktini.

„Nii, mängi nüüd, kuigi eks ta sinu jaoks veidi lühike ole – ei saa ludistada.”

Paul oli õppinud konservatooriumis klaverit, õpetas selle pilli mängimist väikestele soomlastele, kirjutas laule laste ning harvem ka iseenda ja sõprade tarvis. Talle meeldis klaverimäng väga. Suviti kodumaal viibides, kui sõpradel külas käidud, mängis ta sümboolse tasu eest klaverit väikelinna spaarestoranis õhtustavatele puhkajatele. Dressidesse rõivastunud soomlastest vanainimesed tahtsid kuulda tangosid ja Saaremaa valssi. Paul mängis neidki, ilmutamata tüdimusmärke.

„Clayderman pole miski ega keski. Pärast seda, kui ma 1974. aastal Tallinnas Oscar Petersoni kontserdil käisin, ei taha ma sellistest nagu Clayderman midagi kuulda.”

Ja Paul mängis Hannese enam kui saja-aastases musta laega majas Duke Ellingtoni „Caravani”, Gershwini „Summertime'i”, „Sweet Georgia Browni”. Siis otsisid nad Hannese noodipakist klassikaliste palade noote ja Paul mängis Liszti, Schubertit ja Schumanni. Vesta pealekäimisel võtsid nad koos ette Elizabeth Cotteni laulu „Freight trains” ja Vesta pidi Pauli jaoks taskulambiga nootidele valgust näitama.

Aeg oli juba üle südaöö, rukkiräägud musitseerisid lähedal asuval põllul ja justkui mingist lummusest haaratuna tegid sedasama Paul, Hannes ja Vesta vana maja suures pimedas toas.

Paul otsustas, et tahab samas toas öö veeta. Vesta ja Paul jätsid Pauli mängima ja kobisid ise sauna otsatuppa magama.

Talvel elas Paul Soomes. Koduni oli üle viiesaja kilomeetri. Peaaegu iga päev pidas ta Hannese ja Vestaga Skype'i kaudu vestlusi. Järjest saabusid suved, Paul ei tulnudki Eestisse. Hannes lõikas maha pärnapuu kõvera oksa. Nahkhiired vallutasid ka saunatoa pööningu. Rukkiräägud laulsid igal suvel, aga need olid juba teised linnud.

„Kui ma Eestisse tagasi tulen, teeme ansambli. Vaja nimi välja mõelda.”

„Mis nimest sa räägid? Kõigepealt peame ikka proovima ja harjutama, mis meil üldse välja tuleb.”

„Ei, mina nii ei saa. Ikka nimi kõigepealt,” ajas Paul oma mõtet peale.

Ta oli juba paar aastat üle kuuekümne, kui tuli Skype'i teel vestlust pidades välja uue ideega.

„Teeme õige vilekoori, minu hooleks jääb seade – võime näiteks Vormsi koraale mitmehäälselt vilistada.”

LOOJANG VALGES STEPIS

Hoosalist pääses Airootsi maanteid pidi neljakümne kilomeetri pikkuse tiiruga ümber käänulise ja sopilise merelahe. Külmadel talvedel lühenes see teekond kolmeks kilomeetriks üle merejää. Kunagi ühismajandite ajal oli külla saabunud kasahhide delegatsiooni jääteed pidi Airootsi sõidutatud. Valgel lagendikul sõitvas autos istudes olid külalised hüüatanud: „Miks te, eestlased, siis räägite, et teil steppe ei ole?!” Kui arvatava stepi olemust neile selgitati, olid nad kõhedustundest vakatanud ja jääteed pidi tagasi tulemast nad keeldusid. Airootsi elanikele oli talvine ühendus aga tõeline elutee. Kui pakane juba vähemalt nädala kestnud oli, läksid jääle teemeistrid. Nad puurisid jää sisse auke, mõõtsid iga paarikümne meetri järel jää paksust, kirjutasid näidud üles ja planeerisid tee rajamist. Seda ei saanud teha peaaegu kunagi otsejoones – sõltuvalt jää paksusest ja veealustest hoovustest märgiti tee maha sinna, kus see jäämeistrite arvates kõige turvalisem oli. Ja siis see avati! Üle jää liiguti küll autodega, küll jala, küll jalgrataste ja tõukekelkudega. Käidi linnas poes, tuttavatel külas ja muid asju ajamas. Niimoodi pääsesid talviti linna ka need, põhiliselt elatanud asukad, kes muul ajal üksnes haruharva poolsaarelt lahkuda söandasid – nagu Österbys elav Akulina, keda nähti üürikestel päevavalguse tundidel stoilise visadusega tõukekelgule ühe jalaga hoogu andes kilgendaval väljal liuglemas, pilusilmad kurrulises samojeedinäos kaldale kinnistunud ja varjamas alalise meelepahaga liitunud muldset rahu.

Illustratsioon: Riho Kall

Ühel õhtul enne jõule punetas valgel, hiljuti moodustunud jääl Hobulaia taha loojuva päikese valgus. Österby sadamast lähenes jääteed pidi linnale üksik Ford. Autos istusid kaks vana sõpra. Õieti pidid nad ruttama, sest hämaruses oli jääl liiklemine keelatud. Üks sõpradest, Paul, elas ja töötas juba aastaid Soomes. Kodukandis käis ta põhiliselt suviti. Sedapuhku oli ta siiski jõuludeks kodumaale tulnud. Sõber oli ta autoga oma maakodusse viinud – osati lihtsalt selleks, et imetleda koos talvist karget loodust inimtegevusest kauges metsaservas, teisalt aga ka selleks, et lõigata maakodu kuuse küljest mõlema mehe perele jõuludeks kahar kuuseoks, mida saab toaäärde vaasi panna ning jõulumunade ja küünaldega ehtida. Läbi hangede kuuse juurde kahlates läks lund saabastesse ja püksisäärad said märjaks.

Autos mängis helikassett Oscar Petersoni ja Dizzy Gillespie muusikaga. Kuigi aeg oli hiline, peatasid mehed auto poolel teel üle jää, keset Airootsit linnast eraldavat merelahte, Kübararahu nimelise saarekese lähedal, mis oli kõigest lapike kollakaspruuni roostikku. Peatumine oli keelatud tegu, sest jääteel tohib üksnes sõita. Mehed tulid autost välja, jätsid uksed lahti ja keerasid muusika valjemini mängima. Aeglaselt pedaale vändates möödus neist jalgrattaga teel Airootsi vibalik keskealine mees, kellest langes teeäärsetele lumekuhjadele hiiglaslikult pikk sinine vari.

Läänetaevas lõõmav punane valgus voogas üle sinihalli-triibulise valendiku ja mattroheline jää siledaks aetud sõidurajal läikis ning säratas veel õrnalt. Lagendikku kauguses piiravad metsa- ja pargipuude viirud mustendasid valge karra all sõbralikus osadustundes. Leekiv loojang sisendas tunnet millegi pidulikust, igavesest ja valutekitavalt ilusast lõpust. Kare õhk, matid ja kiiskavad värvitoonid ühinesid õhtuüksilduses klaveriimprovisatsiooni kordumatu, ennastunustava pühendumusega. Pianisti ja trompetimängija virtuoossust kuulates läksid Paulil silmad märjaks. Ta vajus näost ära, tundus väga löödud ja alandlik. Ta hüüatas: „Mis mõtet on veel minul seda pala klaveril mängida, kui on selge, et temast paremini ei suuda seda keegi!” Paul oli õppinud konservatooriumis. Kuulnud musta kanadalase Petersoni klaverimängu, kes 1974. aastal Tallinnas paar kontserti andis, lõi ta ülejäänud eluks oma pianistivõimetes kahtlema.

Hannes ja Paul olid sõbrad juba veerandsada aastat. Nad olid sündinud erinevates Eesti linnades, kuid peale kõrgkooli lõpetamist oli neid samasse väikelinna suunatud. Mitukümmend aastat hiljem sündinutele oli raske seletada, mida tähendas suunamine. Kui uued põlvkonnad otsisid ülikoolist tulnutena töökohta, siis nõukogude korra ajal polnud noortel seda muret – nad suunati kuhugi, kus leidus vaba töökoht, ja sellega tuli rahul olla. Tavaliselt suunati noori spetsialiste, nagu neid nimetati, pealinnast või teistest suurematest asumitest kaugemale, kuskile äärealale, kust noored kavatsesid kolme kohustusliku aasta järel lahkuda, ent paljud harjusid esialgu pärapõrguna tundunud paigaga ja jäid sinna pidama.

Hannest ja Pauli sidus ühine muusikahuvi. Nad unistasid sellest, et võiksid neljal käel klaveril midagi improvisatsioonilist mängida. Nad kuulasid koos plaate, lindistasid teineteisele kassettmakile lugusid ja arutasid muusika üle.

Kui riigikord muutus, avanes Paulil võimalus Soomes muusikaõpetajaks saada. Hannes elas ja töötas endiselt Hoosalis. Juba palju aastaid suvitas ta Airootsis, kunagiste rannarootslaste rajatud talus, mis oli asutatud umbes saja viiekümne aasta eest. Majapidamine asus metsa ääres, omaette. Teistest külamajadest lahutas seda ligi kilomeetripikkune kruusatee. Aasta-aastalt jäi vähemaks neid, kes seda teed pidi tallu külla astuksid.

Lugu jääl jäi Hannest kauaks liigutama. Paul oli tundnud rõõmu kõigest: ilus ilm, ilus loodus, ilus õhtu, ilus muusika. Miks ta siis nii kurvaks muutus?

VAGABUNDILUULE VÄLUD JA VÕLUD

Brita Melts

Rännak Mihkel Kaevatsi neljanda luulekogu maastikel.

Mihkel Kaevats
Ungari kirsid & teisi luuletusi
Pegasus, 2012

Mihkel Kaevatsi neljas luulekogu „Ungari kirsid & teisi luuletusi" pälvib tähelepanu rännuluule musternäitena, hõlmates nii otseseid kui ka vaimseid teekondi. Luulekogu toimetaja Jürgen Rooste koguni manifesteerib raamatu järelsõnas, et „tõeline poeet on ikka rändur". Ja säärase tõelise poeedi palet esitleb sedapuhku ka Kaevats, nentides, et „...nagunii // teelise osa ses ilmas / on liikuda edasi veel" (lk 8), ning kaardistadeski rohkem kui varem oma poeetilisi jalajälgi küll kodulinnas, Venemaa avarustes ja soome-ugri hõimualadel või suisa vahemeremaistes paikades. Muidugi mitte ainult, tegemist on Kaevatsi seni mahukaima, variatsioonilisima ja visuaalselt uhkeima koguga. Jäädvustatud teekonnadki ei kulge üheselt väliskeskkonnas, vaid ka mälukeldreis ja hingeruumides, mentaalsetel kaartidel ning tegelikes või kujuteldavates interjöörides. Väliselt astub korraga lüüriline ja mänglev vagabund maastike pealispinnal, kuid mõtteuitudega urgitseb krüptilistes süvakihtides. Just sedaviisi koondab rändur oma uitamised vahelduvas ümbruskonnas ja sisemaastikel ühtseks ja üldiseks kohalolutundeks, võimendades sellega kohapeal olemise intensiivsust nii ajas, ruumis kui ka emotsioonides. Ennatlikult „Ungari kirsside" kohta midagi üldistavat öeldes tuleb täheldada esialgu üksnes seda, et retklemise taustal on tegemist siiraid tundeid ja vahetuid meeleolusid alalhoidva eksistentsiaalse luulega koos oma välude ja võludega.

Kaevatsi võlu peitub äratuntavalt isikupärase atmosfääri loomises nii võõras kui koduses paigas. Erinevad kohad äratavad meeled teistmoodi tajudele – võimaldades suisa mõista „igavuse imet" (lk 66). Ümbritseva keskkonna nüansseeritud kaardistused võivad ilmneda koguni hästi lihtsa igapäeva peensusteni visuaalseks kirjutamises, nii et luuletused on justkui päevikulised argielupildistused luuletajat ümbritsevast tavalisest maailmast, tema tegemistest, inimestest, kohtadest ja radadest. Luuletaja ongi siin oleviku pisihetkede uitlev jälgija ning aistiliste detailide koguja ja talletaja, et maalida nähtust pisikesi, aga mõjuvaid lüürilisi visioone, näiteks Tallinna-tsükli esimene pilt: „Hilistalvine, silmile soe ja valus päike / peegeldub vanalt asfaldilt. Erekollased / kingad puudutavad pehmelt kergelt / peaaegu kuiva linnapõrandat. Need majad / on ühtäkki nii tajutavad ja tähtsad, / nende inimlikkus või ebardlikkus saab / läbistavalt selgeks. Inimeste, / autode ja lörtsihunnikute ilmumine, / olemine ja kadumine ilmutavad / oma korrapäratut korrapära, veidrat / tasakaalu nurgelise jäikuse / ja nurkadetaguse hubasuse vahel. Selline on see linn – // tugev pead sa olema, et näha ta ilu" (lk 9). Selliste kognitiivsete vaatluste läbi kaardistuvadki vagabundi igapäevased maastikud, olgu siis linnapiltide, looduslike objektide, inimtegevuse või mälestuste kaudu. Kusjuures Kaevatsi loomuldasa kujundlik, ent vahetust nägelikkusest lähtuvalt deskriptiivne luulelaad teeb just lihtsa olemise sõnastamisega intensiivselt „nähtavaks" erakordselt meelelised maastikud ja teekonnad.

Selline nüansseeritud atmosfäär kumas sama tugevalt ka Kaevatsi eelmisest kogust „Eile hommikul ja täna" (2009). Rohkemgi aga ilmnes teine oluline aspekt, nimelt see, kuidas noorepoolse luuletaja armastuskäsitlus on taandunud kehalisest ennekõike metafüüsiliseks. Ka „Ungari kirssides" ei leidu enam sääraseid erootilisi unelusi ega lihalike lõõmade pakatusi, mida võis lugeda näiteks „Illusionistist" (2004) – Kaevatsi esimesest oma nimega signeeritud kogust – ja veelgi enam Kaevatsi debüütkogust „Ederlezi" (2003), mida ehtis edevalt oksüümoronlik pseudonüüm Olev Olematu. Kirgede luulendamises on autor ka „Ungari kirssides" oluliselt reserveeritum ning varasemast erootilisest pingest on jäänud vaid mõne intiimsema hetke tasakaalukas sõnastamine

AJAD JA RUUMID

Kadri Naanu

Pilguheit Maarja Pärtna teise luulekogu aegruumi.

Maarja Pärtna
Läved ja tüved
Eesti Keele Sihtasutus, 2013

Maarja Pärtna teise luulekogu „Läved ja tüved" (2013) meeleolu on salakavalalt tasane. Selle teose lehekülgedele laotunud sõnad tunduvad vahel ülearu malbedki, kuid jäävad sellegipoolest lugejas kentsakalt kripeldama. See kripeldus on seotud teatud eba- ja püsikindlusega, mida autor samaaegselt justkui poolsosinal puudutab. Nii nagu ta kõneleb ka liikumisest nende kahe seisundi vahelises hetkes ja ruumis.

Pärtna puudutab teose jooksul kummalist määratlematust, mis on iseloomulik nii aja kui ka ruumi kategooriatele. Eelkõige kummitavad teda küsimused nende sfääride kohta, mida on raske kirjeldada ajaliselt ja ruumiliselt teisiti kui vahe- või äärepealsetena. Kahe viimase mõiste ühendamine tundub esialgu küll kentsakas, kuid sõnad luulekogu pealkirjas (*läved ja tüved*) võtavad suurepäraselt kokku selle, kuidas on võimalik olla korraga millegi vahel ja millegi piiril/piiriks. Asub lävi ju ühteaegu nii mingi kindla ruumi äärel kui kahe külgneva ruumi vahel, kätkedes eneses samaaegselt lõppu ja algust. Niisamuti on tüvi okste ja juurte vahel, olles ühtedele alguseks ja teistele lõpuks. Taolised piirid huvitavad luuletajat füüsilises ruumis ja ka neis ebamäärastes hetkedes, mis on „silma päraniolemise ja / suletukssaamise vahepeal" (lk 10).

Pärtna luulemina liigub ühest paigast teise küll rongiga, küll rattaga, küll jalgsi ja leiab nii mõnigi kord, et on „harjumuspärasest ruumist välja tõstetud" (lk 18). Seetõttu mõjuvad need tekstid sageli reisipäevikuina, mis ei kõnele õnnelikul kombel rohkem kõnelejast, vaid sellest, millest kõneletakse. Pärtna luulemina ei kasuta maastikke eneseprojektsiooniks vajaliku ekraanina. Tema loodud rändur usub, et „ruum ise on see, mis lugudele elu sisse puhub" (lk 33), ja see, kes tolles ruumis liigub ja seda tekstis jäädvustab, on pigem teisejärguline. Kuid siinkohal ei tähista teisejärgulisus ebaolulisust, vaid autori võimet end sõnade vahele peaaegu et ära peita ja muutuda ise selleks ekraaniks, mille kaudu paigad olemist kogevad: „linn kogeb end / läbi meie / meie kogeme teineteist" (lk 19). Pärtna debüütkogu „rohujuurte juures" (2010) analüüsides kirjeldab Mart Velsker seda kvaliteeti kui minapiiride hägustamist[1].

Erinevad rännakud kulgevad luulekogu jooksul Tartu tänavaid mööda, kuid viivad ka linnast eemale loodusesse. Mõlemast ruumist leiab Pärtna terav vaatlejasilm üles piiripealsed mittekohad ja neid iseloomustava ähvardavalt mõjuva määratlematuse. Luuletuses „Jalgrattaga" esitab ta küsimuse: „mis inimestega äärealadel juhtub? kas nad kaovad, / ja kui nad kaovad, siis kuidas – kas nad pudenevad tegelikkuse servalt alla?" (lk 34) Äärealad tähistavad millegi lõppu ja nende lõplikkus võib esiti mõjuda üsna hirmutavalt, kuid Pärtna osutab ka võimaluste paljususele ja vabadusele, mida erinevad piiriks olevad mittekohad eneses kätkevad. Ühelt poolt muudab piiril asuv paik identiteedi „raskestimääratletavaks, ebapüsivaks" (lk 43), kuid teisalt on see „koht-kus-võib-kõike-juhtuda" (lk 41).

Lisaks piiripealsetele kohtadele ja ruumidele huvitavad luuletajat eelnevalt mainitud piiripealsed hetked – need, mis jäid silma päraniolemise ja suletukssaamise vahepeale. Sarnaselt mittekohtadele on säärastesse silmapilkudesse püütud kirjeldamatu võimaluste paljusus, mis pakub tröösti luuleminale, keda iseloomustab aja möödumise kõrgendatud tajumine. „Lävede ja tüvede" esimene, sügismeeleolusid jäädvustav osa on kantud kaduvuse ja aja lakkamatu kulgemisega seotud paratamatuse tunnetamisest, millega kaasneb hirm, et „päevad jooksevad vardalt maha / nagu sukasilmad" (lk 11) ja sunnivad küsima „kuhu see kõik meid viib?" (lk 11). Kas on võimalik murda välja sellest ringist, kus kõik on juba olnud ja mille märkamine juhib tõdemuseni, et „aeg lihtsalt juhtub, ta eest pole / kuhugi minna. või kui siis ainult / luhta oma katsetega tema juhtumine ületada" (lk 26)?

Viimastest ridadest aimuv ärevus ei mõju painavalt ega hüs-

ja peamiselt meelelised keskkonnakirjeldused, mis küll kätkevad siin-seal ka metafüüsilist armastust koos igatsuse ning üksindusnukrusega, ent on siiski taandunud eeskätt vaikseks ja malbeks ihaks „muutuda metsaks" (lk 27), sulanduda armastustundes aistiliselt võimsasse keskkonda või tunda end mitteaktiivse vaatlejana, sellena, „mis vaatab maailma üle, / aga vahele ei astu, / vaid tunneb valu, / kui ragisevad tüved, / mis püsima peaks jääma" (lk 28). Vaatamata sellele ja ühtlasi hoolimata geograafiliste motiivide või siis juba üpris loodusluule ettetulemisest on selle retkleja väljenduseks ikkagi esmajoones tunnetusluule, seejuures kõlavad meeleolud ja emotsioonid vahetult kokku kogetud maastikega.

Selline „Ungari kirsid" ongi. Täiesti vältimatu läbitunnetuse mõjul on omavahel põimunud interjöörid, hingemaastikud, meeleolud, kodune ümbruskond ja võõrad kohad. Lisaks muidugi emotsionaalsed seisundid ja üldistusjõulised lüürilised situatsioonid. Luuletaja teadmine, et „...see iidne maailm on iga päev uus. / ja see iidne maailm on iga päev ärganud –" (lk 18), ei ole mingi nooruspäraselt eputav „sügavuse" demonstratsioon, vaid igapäevaste praktikate, „unenägude mäletamiste", intiimsete mõtete, esteetiliste elamuste ja kogetu piirimail kompleksselt võnkuv veendumus. Ja Kaevatsi lüüriline mina ihaleb seda kõike jagada, kas või niivõrd lihtsate hetkedena: „Tuul rammestab üle keha / vaikivat seismist, kõige seismist. / Mida ma tahtsingi öelda: // elu kurnav ääretus ühes / suurejooneliselt suvalises hetkes" (lk 47). Selleks et nendele „suurejooneliselt suvalistele hetkedele" reageerida ja täheldada need üles suurejooneliseks jagamiseks. See Jürgen Rooste antud tiitli järgi Uue Maailma päevapiltnik-prohvet-poeet esitleb huvitumist ennekõike elu kirkusest ja enamgi ärksusest, uudsusest ning kordumatusest maailma turvalises tavalisuses, ent ka tähenduste küsitavusest ja mõtestatud süngusest. Sellest ka kõnesoleva luulekogu peibutav mitmekesisus. Võluvalt ja impulsiivselt, aga targalt, ilma liiga ulja joovastuseta väljendub siin ühe noore põlvkonna kirgas vaimsus.

teeriliselt, vaid malbelt. Seda just tänu tõdemusele, et ühes piiripealses hetkes on alati „midagi veel: / kõigi võimaluste avatus, kõigi mõeldavate tõlgenduste / võimalikkus; õhku visatud münt, mis pole veel / kulliks või kirjaks pudenenud" (lk 31). Päevadesse köidetud aeg, mis ähvardab luulekogu esimeses pooles sukasilmadena varrastelt maha kukkuda, annab teose kolmandas osas teed uue loomiseks: „päevad nädalates, aastad mis / järgnevad aastatele // kiht-kihilt kõik punub end valmis / ehitab valmis, loob ja järjestab" (lk 62). Pärtna jõuab lohutavale järeldusele, et teadvusetaguses ruumis, kuhu on igaviku mõistes võimalik pidama jääda ainult mõneks üksikuks silmapilguks, on lugematul hulgal võimalusi. Koht „igaviku kahe metroopeatuse vahel" (lk 17), mis tõotab pelgupaika olemise tüünest rutiinist väljaspool, on kutsuv, vaatamata asjaolule, et seda on päriselt võimatu tundma õppida. Taoline muutus maailma tunnetamises ja aja möödumise tajumises on luuletustes küll algusest peale kohal, kuid tõeline murrang saabub teose keskel, mil *üksiolemise luulest*[2] saab kaksiolemise luule ja sügismeeleolud asendab kevadine tärkamine ning „loomise pulbitsev voog / – elu enese iha" (lk 69).

„Lävede ja tüvede" lugemisel on eriliseks boonuseks Pärtna tõlgitud William Carlos Williamsi luuletused, mis on oskuslikult teose lehekülgedele põimitud. Need tekstid ei lõika Pärtna enese mõttelõnga sugugi katki, vaid funktsioneerivad iselaadsete struktureerivate tõlgendussuuniste või soovitustena, nügides lugejat panema tähele detaile, mis on kahe poeedi loomingus sarnased. Mõlemat luuletajat iseloomustab pildilisus ning oskus näha ilu imepisikestes olmelistes detailides, mis on sageli nii tavapärased, et jäävad taju eest kõrvale. Näib, et soovitusena on Williamsi luule toiminud ka Pärtnale enesele, kes tolle vihjavate juhtnööride kohaselt märkab tänuväärse järjepidevusega, „kui tähtis / on see // verev aia- / käru // vihmapiiskadega / kaetud // kõrval / valged kanad" (lk 5).

[1] *Vt Mart Velsker, Inimnäoline luulekogu kosmoselinnast. – Looming 2011, nr 4.*
[2] *Samas*

Müürilehe toimetusse laekus kiri/postkaart/kingitus Hasso Krullile. Alljärgnev on edastatud muutmata kujul.

Tere, Hasso!

Luule on kingitus, ytlesid. Aga mina ytlen, kirjandus on luule. Kiri on kingitus! See, mis mahub raskusteta kõige tavalisema ymbriku sisse, aga postkastist välja võttes ja tuppa tuues hakkab yha suurenema, kuni lõppeks ei mahu enam isegi lõpmatusse ära. Kirjutuslaua nurgale pandud kiri kaalub rohkem kui kogu Su raamatukogu, võtab rohkem ruumi kui ykstapuha missugune mööbliese või, banaalsemalt, ligimese intiimtsoon.

Siinkohal tuleb esitada pisut selgem klassifikatsioon. Kirjad jagunevad yldiselt prantslaslikult kolmeks. Kõigepealt muidugi tavaline kiri (olgu selleks siis armastuskiri, kaasteelise õlalepatsutus või midagi muud; olgu see peidetud punasesse ymbrikusse või virtuaalmaailma kiivalt suletud postkasti), mis impulseerib subjekti ihasid nagu striptiis. Teiseks, alasti postkaart – implikatuurivaba pornograafiline akt. Ja siis veel kiri, mida oodatakse, mida ei ole, mida võib-olla kunagi ei tulegi, aga mis p e a b ometigi tulema; see on ilmaolek, unenägu.

Kiri on unenägu! Unenägu on kingitus! Kõndida iga päev trepikojast alla välisukse juure, avada maailmahädade laegas, näha toda kolmandat kirja, mida ei ole, mida ilmselt ei tulegi, aga mis ometi p e a b tulema; või näha und, võtta postkastist ettevaatlikult kiri, suruda see habraste sõrmedega keha ligi ja tuua tuppa. Katsu siis ainult ise koju ära mahtuda!

Leidsin postkastist Su põgusa virtuaalkirja. Tavaliselt oleksin sellises olukorras suitsu teinud. Mõtlesin sellele ja kohe tekkis päratult suur suitsunälg. Seda viimast lauset kirjutades tekkis tahtmine suitsu teha. Kummaline, eelmise lause ajal ununes sigaretisoov. Kummaline, eelmise fraasi esimesel kolmandikul (kusagil tähistajate „viimast" ja „lauset" vahel) soov naasis, aga viimase verbi („ununes") juures kadus suitsunälg taas. Siin akna ääres haiseb konide järele, aga mõnu põlevate mälestuste pilve lõhnast piibu kohal see ei vähenda.

See siin ei ole kiri. See on postkaart. Või õieti saab olema postkaart. Sest nagu kirjanduski, tõestab kiri oma eksistentsi, oma tõelist kvaliteeti alles lugemise kaudu. Me võime pisikese segaduse põhjenduseks tuua eesti keele etymoloogilise eripära – tähistajate „kirjandus", „kiri" ja „kirjutamine" sarnasus võib hõlpsasti viia eksiteele, hoopis lihtsam on meile armsatel prantslastel, kes seostavad kirjandust (la littérature) ja kirja (la lettre) intuitiivselt lugemisega (lire). Kirjandus ei viita kirjutamisele, kirjandus on lugemine, luule lugemine.

Kirja – selle yldises mõttes – eriomane kvaliteet avaldub kohe pärast selle kättevõtmist. Lugeja laseb esmalt pilgu yle sõnade, ehk loeb mõne fraasi kusagilt keskelt, liigub kohe lõppu (Armastusega Sinu... või Lugupidamisega Sinu...), paneb selle käest, tõmbab hetkeks hinge ja asub otsast lugema. Ilmselt on nii mõnedki juba vahepeatuse hetkel toda erilist tunnust tajunud – lugeja ise asub alati kirjutatu ruumis, on selle orgaaniline osa. Kujuta ette, kui Sa loeksid romaani ja avastaksid, et lugemine toimub sessamas romaanis, selsamal hetkel (tyypiline paranoia!). Sellisele järeldusele jõudmine tekitab esiti kummastust, sest kirja lugeja ei tea, kunas ja kuidas ta sinna ruumi sisenes. Seetõttu võime nyydsama paslikul hetkel tuua kirja adekvaatse definitsiooni: kiri on lugemine, mille käigus lugeja siseneb minevikus kirjutusakti tulemusruumi. Ja ongi kõik.

Aga mitte päris. Projitseerigem yks situatsioon, millest tuleb esile Tõe olemus. Mäletad? Subjekt siseneb haisvasse avalikku peldikusse, läheb sirgjooneliselt edasi ja valib endale õige pissuaari või kabiini. Tõde ilmneb siingi vaid minevikus – tol momendil, kui kusehädaline tegi spontaanse otsuse, millist pissipotti valida. Kohe, kui algab kehakergendus (yyrikene õnne igavene taastulemine), on ta Tõest ilma jäänud, aga otsustusmomendil pole ta selleni veel jõudnud. Kusehäda, maailma kõige universaalsem koletis, mis asetub kõikide maailma hädade kohale, ununeb iga kord pärast kadumist, aga naastes meenuvad jällegi paljud varasemad eksemplarid. Seejuures paneb too Brutus unustama kõike, millele maailm võiks tugineda – armastus, sõprus, empaatia. Katsu Sa mõelda armastusest, kui esimesed tilgad mööda kintse alla voolavad. Välipeldikus ei panda isegi vastikut haisu tähele, see ilmneb alles püksilukku kinni tõmmates. „Tõde jääb alati minevikku, aga olevik ei ole kunagi sama, mis mineviku tulevik." (Pane tähele, jutumärgid teevad ka kõige labasema mõtte tõsiseltvõetavaks.)

Lõhnal ja kusehädal ilmneb üks oluline yhine tunnus – proustilikkus. Kui kusehäda toob võbeledes minevikuhetke olevikku, siis tõeline lõhn sellise dynaamika kaudu alles moodustub. Mõjuva lõhnaga esmatutvus ei tee veel lõhnast lõhna. Alles taaskohtumine, mis toob olnu tagasi praegusesse, hõllanduskurbus või -rõõm, jõuab lõhna essentsini. Siit ka erinevus luulest: kui luule on kordus, siis lõhn on kordus, mis synnib korduse käigus. Heaks näiteks on praegune sygismelanhoolia, nukker aroom, mis paneb nostalgiliselt nuusutama, toob mulluse sygise tänavusse, annab lõhnale tema mõjujõu.

Ilmselt on liigne mainida, et kiri on kusehäda, et kiri on lõhn! Siingi leiab nuusutaja või kusehädaline end nähtava-tuntava ruumi sisemusest, seda ise väljast silmitsedes. Kusjuures silmitsemisprotsess ise toimub omakorda sessamas ruumis.

Käesoleva postkaardi eesmärgiks on representeerida yhe eklektilise Lääne-Euroopa ringreisi empiirilisi tähelepanekuid. Niisiis. Lugesin teise korruse verandal Barthes'i leinamise päevaraamatut, pärast ema surma kirjutatud lühikesi pateetilisromantilisi märkmeid. Lamasin pakitseva sydamega diivanil ja ootasin, kunas luule pärale saab. Aga ainus, mis mõtteisse tikkus, oli kysimus, kas Roland'i termodynaamilises tasakaalus ema lehkas niisamamoodi nagu see konidesse uppuv tuhatoos. Tõusin pysti ja otsustasin enne tualetti minemist astuda yle ukse katusplatvormile suitsetama. Raadil oli just lõppenud äge paduvihm. Lävepakk ja siis see lõhn! Postsajune vabaduse lõhn! Seisin lummatult paigal ja avastasin, et asun raamatu sisemuses, nagu loeksin Barthes'i teksti tema ema surivoodi kõrval, nagu oleksin kogu selle aja Barthes'i, minu sõbra (ta oleks mu teine sõber!), kõrval seisnud, toeks olnud, aga samal ajal loeksin seal nurgas juba Barthes'i enda fragmente. Yhtlasi kipitas yle terve keha hirm, et selline fyysiline lugemine lõpeb[1]. Piilusin yle õla, yle lävepaku tagasi verandale ja nägin sedasama raamatut diivanil lahtiselt vedelemas, sedasama teksti, mille sees ma parasjagu kangestunult seisin.

Sellise võimsa kogemuse kõrvale tuleb tuua veel kaks situatsiooni. Kas Sa oled juba jõudnud Anti Saare uut Bretoni tõlget lugeda? Ah, ilmselt oled originaaligi lugenud. Las Breton kõneleb siis ise Anti sõnade läbi. Nadja räägib oma kunagise armastusega taaskohtumisest:

Masinlikult vaatas nüüd neiugi üht neist kätest, mis hoidsid tema omi, ega suutnud alla suruda karjatust, märgates, et selle kaks viimast sõrme olid kokku kasvanud. „Sa oled viga saanud!" Nüüd pidi noormees talle tingimata näitama oma teist kätt, millel esines samasugune moonutus. Sel kohal hakkab sügavasti liigutatud neiu minult pärima: „On see võimalik? Elanud ühe inimese seltsis nii kaua, saanud teda uurida nii palju kui kulub, olla temaga nii lähedane, et avastada ta pisimadki ihulist või muud laadi iseärasused, ja tunda teda viimaks ometi halvasti, et olla märkamata jätnud selle! Kas usute... kas usute, et armastus võiks teha midagi sellist!"

Teine rännak viib meid taas Raadi kultuurilinnakusse, kus kohtusin vahetult pärast eelmisi retki kena vanaprouaga. Dialoog:

TA: Vabandage, noormees! Kas te oskate öelda, mis päev homme on?

MA: Eee, täna vä?

TA: Ei, homme!

MA: Homme on kolmapäev.

TA: Selge, siis on homme vanadekodusse minek. Aitäh.

Viimasest kahest näitest esimene, too syrrealistlik, ei aseta lugejat otseselt kirjandusse, vaid vastuoksa, stseen muudab kogu tavategelikkuse kirjanduseks. Võnkes äratundmine, ärevus, palavikuhoog paneb nägema hoopis argipäeva kirjandusruumina (pole saladus, et kuuldud argine fraas „Ma pole hoor" teiseneb iseenda representatsiooniks – luule).

Teise episoodi juure ei tarvitse pikemalt peatuma jääda. Selliseid kohtamisi ei juhtu mujal kui kirjanduses, tegelikkuses selliseid juhtumeid ei esine! Aga näed, esines. Seejuures, kui Sa tähele panid, siis keset dialoogi – jah, mul on see sõna-sõnalt meeles – muutub MA süntaks, ta just kui tunnetaks olukorra kentsakust (miks homme? miks mitte täna?), ilukirjanduslikkust ja tahaks naasta oma algsete juurte juure – kui MA esimene fraas kuulub selgelt subjekti mugavustsooni, siis teise fraasi puhul on süntaks paika loksunud, ta püüab vältida argikõnet.

Seega pean oma sõnad ilmselt tagasi võtma – ka luule võib yksikuil kokkulangevushetkil olla kingitus! Ka luule on unenägu. Kuigi ma pole vastupidist väitnudki.

Mis puutub minusse, siis olen sunnitud ka Sinu, Krulli, ära tapma! Põhjuseks pole mitte Sinu ylev lapsepõlvetus ega minu homoseksuaalsus, vaid hoopis omavahel seotud kaksikpõhjus. Esiteks, kingituse matemaatiline, reaalaineline alge ehk siis minu loomupärane puue liikuda igal võimalikul hetkel reaalainelise mõtlemise poole (kirjandus on mateeriaga koherentne, koosneb tekstist (aine) ja lüngast (väli), millest teisel põhinebki kogu subjekti teadvus jne). Sellest tuleneb omakorda vastupandamatu oraakellik mõrvakohustus. Projitseerin yhe haigussymptomi:

väike poiss käeotsas
veetlik vibalikki mustas
härra sigariga
tuulepisar yha silmanurka
tikkumas
kõnnib jõe peal kõnnib otsejoones
tundmatusse porisesse mudasesse
mees ja poiss vibalikki veetlik

nemad tuleb päästa

vajutan sõrme vasta aknaklaasi
nagu toomas mind kunagi puudutas
tõmban sujuva triibu yle määrdunud klaasi
yle isa ja poja ja

Tervitustega jne.
Eesti kirjanduse magistrant.
PS. Panen koduvabariiki teele mõned myrgimädalõhnalised Madelaine'i koogid.
Seesama.

[1] *suits tõuseb üles / ja koda läheb järjest suuremaks / ta kasvab koos pimedusega koos minu mõtetega / koda on juba suur ta on suur nagu mets / kuuseritvades püramiidi latv / on pime ja kõrge nagu puude ladvad (Hasso Krull, Meeter ja Demeeter. Tallinn: Vagabund, 2004, lk 24)*

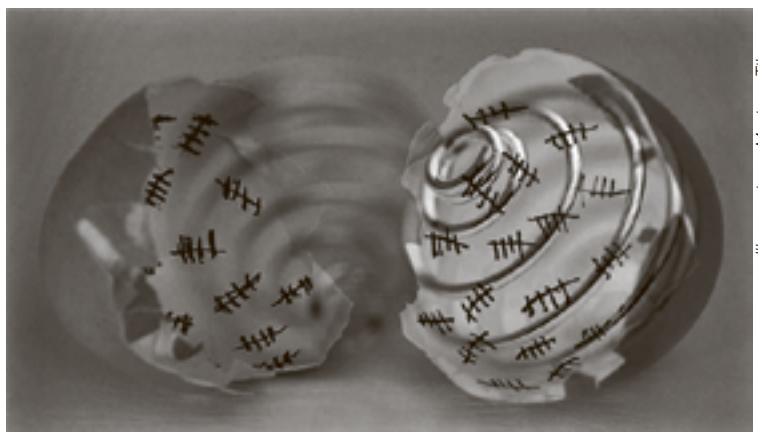

Illustratsioon: Mariann Tihane

Mariann Tihane

$@S

Je parle à la machine, à travers la machine, c'est la même chose. Pourquoi est-il encore parler? Que dit-il? Ce qui est vu ici? Je ne peux pas dire ce qui doit être montré. Il ya un peu de contenu, une substance, une sorte de fragment inimaginable, qui résiste à la forme qu'elle doit utiliser. Toute Pourtant, c'est inaccessible „autre chose" se déplace autour de ses bords. Elle corrompt la forme, il contamine les frontières. Il ya des erreurs à chaque pas. Et le dommage n'est pas dit, il doit être démontré, il est gesticulant à travers les mailles du filet. Quelque chose doit être dit, mais il ya seulement le besoin. C'est un désir, mais un désir d'arrêter de désirer. Alors je dis cela et je ris: „Marianne, cela signifie la liberté!" Et il s'arrête. La cage est verrouillé. Je suis prisonnier de ma liberté.

Surely there are others. And when I reflect on them, I feel as though I know them better than I know myself. It is as if I don't need the machine anymore, as if I can avoid the mistakes of entering the fantasy screen of the Other, entering it as myself, whom I cannot, of course, ever truly be. It is a deceptive feeling, a dangerous feeling even, because it's a naive risk that I'm taking, thinking I can somehow leave the constraints of contaminating forms to which I am bound. And I cannot do it, at least not now, not any longer – the mistake is already made present. It is not 'me' that does it, anyway. There is a kind of cold, brutal logic that cuts into this dream of the Other when I start to express its content. And again, the flash of freedom disintegrates and there is nothing left but the machine, the lock, the cage and the lonely pleasure of the structuring lines, the iron bars of reality, the contours of a blueprint. And what's the most pleasurable, horrific, perverse thing about it: I KNOW the game, none of this is necessary, no words are needed, no new discoveries are to be made, nothing changes this distance. And in that self-absorbing presence all that is left to do is to unknow everything, fall back to the other beginning, to the feeling of Us moving towards nothing@all. Give in, fall out, start from the end. Repeat, repeat, beat the triad drum.

Uka-uka, mina „mina-prii", vanamees vaatas, püksis auk, luku võti katki murtud. Ütle, mitu seppa seda parandavad? Adina, sudina, sutkas, satkas, saaver, kosser, tiits, tiits. Tiba taats tamm, toru puss. Üti-kati kommi-jommi, püksitraksi, eide annus, kuke kannus, odra okas kuke nokas. Adinat, tsudinat, tuskat sai, vahvel-Kiira, Kupper-Kai, iits, tiits, tippe tam – kroska!

Kaspar Jassa

TARTU KERE

kas emajõgi on tartu seedetrakt? jah, ilmselt küll. emajõgi on see iidne roots, mille ümber on tartu kere kinnitunud läbi aegade. võiks isegi öelda, et emajõgi on tartu tekke põhjus. ja selles mõttes võib emajõgi olla ka tartu üsk. jõe nimigi räägib selle kasuks. emajõgi on tartu sünnitanud ja ilmselt on ta seotud ka tartu kere surmaga. kuid kes on sellisel juhul tartu isa? kust jõudsid eluseemned avarasse mudasesse ürgüska? ilmselt olid need võrtsus paiknenud mahukad munandikotid. emajõgi on aga samas ka tartu kere veeringluseks. vesi toob siia kohale vajalikud ained ja viib minema ebavajalikud. vesi on tartu stiihia.

kus asub aga tartu pea? tartu pea eksisteerib ilmselt kusagil linna sees. tõenäoliselt botaanikaaias. jah, botaanikaaia tiigis paikneb tõepoolest tartu aju, mis on seotud maa-aluste närviniinete kaudu selgrootaolise emajõega. aga ajust enesest on tiigis näha vaid tipuosa, mille otsas on valge kroon. ma olen ise selle sees käsipõsakil vahel istumas ja mõtteid kogumas käinud. juuksed ulatuvad siit tiigist üle kogu linna, jäädes kord maa peale, kord maa alla, moodustades puid ja põõsaid ning rohuollust. soengut pole samas tartul väga ollagi. mõni väike pargisalu siin, mõni allee seal või üksik puu kusagil lagendikul. vuntse pole näinudki.

osaliselt on tartu kere vajunud soosse, mis paikneb kusagil emajõe all. vajumine on peatunud, sest keret toetavad loendamatud sigarid. kuid mis juhtub siis, kui toed ükskord järele annavad? ja kui raske tartu kere kokkuvõttes üldse on? aegade jooksul on tartu ennast siiski tublisti sirutanud ja ilmselt täiesti mutta ta ei vajuks. samas poleks välistatud ju ka mudaaluse eluviisi viljelemine. võiks öelda, et muda pole üldsegi tartu kere vaenlane, vaid hoopis selle ravitoimeline sõber.

kui emajõe org on üsk, siis kus paikneb tartu munn? või on tartu hermafrodiit? tänapäeval poleks selles midagi üllatavat. ent siiski – tartu munn? või on neid hoopis mitu? esmasel observeerimisel tundub, et selleks on tiguja kujuga valge torn linnas. aga äkki mõni kirik? või pigem raudteejaama kanti jääv veetorn? veetorn sobiks funktsionaalselt päris hästi kusemahutiks. tartu neerud on ilmselt ka kusagil.

tartu kere moodustavad sealhulgas ka lihased ja vered. palju on räägitud, et tartu kere parim osa paikneb peas. see ei ole tegelikult nii. tartul on võimas torso, mida toidavad tõhusad sooned, milles pulbitsemas elujõud. tõsi, kere lihased on küll lakkamatust aju eelistamisest veidi atrofeerunud. aga tartu varbad on toomemäel.

tartu süda oma kombitsatega tuksub kusagil küünis. siin näeme vatsakesi, kodasid ja vooderdatud aorte, milles jooksevad elutarvilised mahlad. seda on pikemalt vaatama jäänud väikesed rauast isa ja poeg.

silmitsege kindlasti lähemalt tartu kopsu. üks kops on raadi, teine kops on tähtvere. raadi surnuaia alveoolid on hästi funktsioneeriv süsteem. tähtveres pole aga kunagi ühtegi kopsupõletikku olnud. raadit on see mitu korda tabanud, kuid sellest on siiski enam-vähem välja tuldud. need on need rohelised kohad, milles liigub tartu kere hingamiseks vajalik väärtuslik fluidum.

kui vana tartu kere võiks olla? võib-olla on tartu omadega puberteedieas? kere alles sirgub ning asub võtma kindlamaid kontuure. või on tegemist pigem keskeaga? kere hakkab juba tasapisi aimama, et eluõhtugi pole kaugel. samas võib tartu olla lihtsalt rase. kes teab, see teab.

Illustratsioon: Gerda Märtens

TALLINN FASHION WEEK JÄRELPEOD

VÄLK

KLUBI VÄLK ILMUB SELGEST TAEVAST

N 24.10

SAUNA 1
KORRUS 4

RAIN TOLK
HEIDY PURGA
ERKKI TERO
KRISTOPHER LUIGEND

R 25.10

RÜÜTELKONNA HOONE
KIRIKU PLATS 1

ALMA NEGRA (CH)
TOMM¥ €A$H (LIVE)
TALLINN JÄCK CITY

L 26.10

RÜÜTELKONNA HOONE
KIRIKU PLATS 1

DANIEL WANG (US)
ODED PELED (FIN)
MATTIAS & JOHANNES NAAN

PILDISTA ÜLES VÄLGU PLAKAT OMA ARGIPÄEVAS NING POSTITA FOTO KLUBI VÄLK FACEBOOKI ÜRITUSE SEINALE.
23. OKTOOBRIL LÄHEB POSTITAJATE VAHEL PEATAMATULE NÄDALAVAHETUSELE LOOSI 3 TOPELTKUTSET.

LISAINFOT TFW JÄRELPIDUDE KOHTA **WWW.FACEBOOK.COM/KLUBIVALK**

FIZZ PREMIUM NORDIC CIDER

TALLINN FASHION WEEK

ABSOLUT.